

Specifika výchovy ve vícečetných rodinách

Bc. Adéla Ševčíková

Diplomová práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Adéla Ševčíková**
Osobní číslo: **H190504**
Studijní program: **N0111A190013 Sociální pedagogika**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Specifika výchovy ve vícečetných rodinách**

Zásady pro vypracování

Zpracování výzkumu a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti výchovy, rodinné výchovy a teorie rodiny.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

ČAPEK, Jan a Markéta ČAPKOVÁ, 2010. Pozitivní výchova sourozenců v rodině. Praha: Portál. 115 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-779-4.

GAVORA, Peter, 2000. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido. 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.

HENDL, Jan, 2008. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-485-4.

KOPŘIVNA, Pavel, 2008. Respektovat a být respektován. 3. vyd. Kroměříž: Spirála. 286 s. ISBN 978-80-904030-0-0.

SOBOTKOVÁ, Irena, 2001. Psychologie rodiny. 1. vyd. Praha: Portál. 173 s. ISBN 80-717-8559-8.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jana Martincová, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **12. ledna 2022**

Termín odevzdání diplomové práce: **22. dubna 2022**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 12. ledna 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 7.4. 2022

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce s názvem **Specifika výchovy ve vícečetných rodinách** obsahuje část teoretickou a část praktickou. Teoretická část tvoří dvě kapitoly. První kapitola je zaměřena na vymezení pojmu rodina a její formy, zabývá se funkcemi rodiny a vztahy, které v rodině panují, a dále také rodinnými financemi a společně tráveným volným časem. Druhá kapitola je zaměřena na výchovu. Jsou zde popsány důležité výchovné styly a výchovné prostředky (tresty a odměny), dále je popsána funkce motivace ve výchově jedince a role rodiče a prarodiče, kteří působí jako vychovatelé na děti v rodinách. Praktickou část tvoří kvalitativní výzkum, jenž zkoumá specifika výchovy ve vícečetných rodinách.

Klíčová slova: děti, rodina, specifika výchovy, vícečetná rodina, výchova, vztahy v rodině

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the specificity of upbringing in multiple families. The theoretical part is divided into two chapters. The first chapter focuses on the definition of the concept of family and its forms. Furthermore, this chapter deals with family functions and relationships, that prevail in the family. Family finances and leisure time spent together are also covered in this chapter. The second chapter focuses on parenting. It covers parenting styles, educational resources (punishments and rewards) that are important in parenting. Overall motivation is also covered in the upbringing of the individual. Last but not least, the role of parents and grandparents who act as educators to children in families is covered. The subsequent practical part of the qualitative research in multiple families, where we find out what families consider most important, i.e. spending time together, and also in what style children are guided and shaped.

Keywords: children, family, specifics of upbringing , multiple family, upbringing, family relationships

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala Mgr. Janě Martinové, Ph.D. za ochotu, trpělivost, cenné rady a odborný dohled, který mi poskytla při vedení mé diplomové práce.

Dále bych chtěla poděkovat všem rodinám za spolupráci při realizaci výzkumného šetření.

Velké poděkování patří především mému manželovi a mým dětem, rodině a blízkým, za podporu a trpělivost, kterou mi během celého studia projevovali.

Motto: *„Říkali jsme čtyři děcka a pak se uvidí. No a teď už se jenom díváme.“*

Citace z rozhovoru

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RODINA	12
1.1 FORMY RODINY	12
1.2 FUNKCE RODINY	14
1.3 VZTAHY V RODINĚ	15
1.4 RODINNÉ FINANCE.....	18
1.5 RODINA A VOLNÝ ČAS	22
2 VÝCHOVA	26
2.1 VÝCHOVNÉ STYLY.....	26
2.2 VÝCHOVNÉ PROSTŘEDKY	30
2.3 PARTICIPACE DĚTÍ NA CHODU DOMÁCNOSTI JAKO VÝCHOVNÝ PROSTŘEDEK.....	35
2.4 ROLE RODIČE A PRARODIČE VE VÝCHOVĚ	38
II PRAKTICKÁ ČÁST	43
3 SPECIFIKA VÝCHOVY VE VÍCEČETNÝCH RODINÁCH	44
3.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	44
3.2 METODA SBĚRU DAT	46
3.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	46
4 ANALÝZA DAT	49
4.1 HNÍZDO MÁ BÝT MALÉ, ALE ÚTULNÉ	49
4.2 HODINY ŽIVOTA	51
4.3 RODINNÉ ŽITÍ	54
4.4 FORMACE JEDINCE	56
4.5 MATERIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ ANEB NEJSME ŽÁDNÍ „VATAŘÍ“	60
4.6 RODINNÁ FILOZOFIE	63
4.7 AXIÁLNÍ KÓDOVÁNÍ	64
4.8 SELEKTIVNÍ KÓDOVÁNÍ	65
5 INTERPRETACE DAT	67
6 ZÁVĚREČNÁ DISKUZE	73
ZÁVĚR	76

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	80
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	84
SEZNAM OBRÁZKŮ	85
SEZNAM TABULEK.....	86
SEZNAM PŘÍLOH.....	87

ÚVOD

V této diplomové práci se zabývám specifičností výchovy ve vícečetných rodinách. Téma jsem si zvolila zejména z důvodu, že jsem sama matkou čtyř dětí a intenzivně vnímám rozdíl v náročnosti péče se zvyšujícím se počtem dětí v rodině, která se dle mých zkušeností projevuje v několika oblastech. Tato skutečnost mě přivedla na myšlenku zjistit, jak postupují ve výchově a v organizaci domácnosti rodiny, které mají ještě větší počet dětí.

Cílem diplomové práce je zjistit, jaká jsou specifika výchovy v rodinách, v nichž pečují o pět a více dětí. Zdali mají nějaké metody výchovy či společné znaky, které by mohly vícečetné rodiny charakterizovat.

Diplomovou práci rozdělují na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část si v první kapitole Rodina klade za cíl definovat rodinu, přiblížit její formy a funkce. Tato kapitola dále popíše rodinné vztahy a vazby. V neposlední řadě se tato kapitola zaměří na rodinné finance a hospodaření ve vícečetných rodinách, ale také na trávení volného času členů rodiny i na společný čas rodiny jako celku. Druhá kapitola teoretické části nese název Výchova. Nejprve představím výchovné styly a prostředky, poté se v této kapitole budu zabývat zapojením dětí do chodu domácnosti a rolí rodičů a prarodičů ve výchově dětí.

Praktická část diplomové práce je zaměřena na samotné výzkumné šetření. Realizace bude prováděna kvalitativní formou, za použití metody polostrukturovaných hloubkových rozhovorů. Hlavním cílem výzkumu je zjistit, jaká jsou specifika výchovy ve vícečetných rodinách. Konkrétně se tato kapitola zaměří na to, jaká je životní filosofie v oslovených vícečetných rodinách, jak mají tyto rodiny uspořádány vztahy, jak jsou v rodinách řešeny konflikty, jaká je míra pozornosti rodičů a rivalita mezi jednotlivými dětmi. Práce se zde také zaměřuje na formy výchovy, tresty, povinnosti a motivaci jedince. V neposlední řadě se v této části práce zabývám také finančním a materiálním zabezpečením vícečetných rodin a trávením, jak společného času, tak volného času jedinců v rodinách.

TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Rodina je výchozím bodem v životě každého člověka – bez ohledu na její formu a naplňování jednotlivých funkcí. Každý z nás z nějaké rodiny pochází, vztahy v ní nás formují a ovlivňují po zbytek života. Vznik rodiny spatřuje Langmeier a Krejčířová (2006) v narození dítěte, kdy manželé přijímají nové role otce a matky a z nich vyplývající úkoly. Na rodinu lze nahlížet jako na nejstarší společenskou instituci (Průcha, Walterová a Mareš, 2003). Dle Matouška (2003) je primárním cílem rodiny náležitá péče o vlastní děti, zároveň o ní hovoří jako o základní jednotce každé lidské společnosti. V odborné literatuře se také opakuje definice rodiny jako systému, v němž *„prvky tohoto systému nejsou jednotliví lidé sami o sobě, nýbrž lidé ve vzájemných interakcích a vztazích“* (Matějček, 2005, s. 359). Rodina jako mikrosystém vstupuje do vzájemné interakce a vztahů také se širším okolím, společností a vzájemně na sebe působí a ovlivňují se. Sobotková (2012, s. 115) upozorňuje, že *„rodina je charakterizována citovými vazbami, sdíleným soukromím, vzájemnou zodpovědností, společným plánováním, předáváním tradic a hodnot mladší generaci.“*

Cílem této kapitoly bude představit možné formy, definovat funkce rodiny, dále se zaměřím na rodinné vztahy, finance. V poslední části první kapitoly popíši stručně možnosti trávení volného času v rámci rodiny.

1.1 Formy rodiny

V kontextu společenských změn se v průběhu času formy rodiny vyvíjí a mění, odlišnosti lze spatřovat i u jednotlivých kultur a společností. Zejména ve dvacátém století pokročil vývoj od typicky patriarchálních forem rodin, v nichž měl dominantní roli otec, k rodinám demokratického typu, které reflektují zrovnoprávnění postavení žen, v současné době se do partnerské pozice dostávají také děti (Čáp a Mareš, 2007). Jako kritéria pro dělení jednotlivých typů a forem rodin lze uvést složení nebo velikost rodiny, původ, funkčnost nebo její úplnost.

Kraus (2008) rozděluje rodinu podle velikosti na **nukleární**, která je tvořena rodiči či rodičem a jedním a více dětmi, a dále na **rozšířenou**, která vznikne rozšířením nukleární rodiny o příbuzenstvo. Autor dále rozlišuje dle původu rodinu **orientační**, z níž jedinec pochází a rodinu **prokreační**, kterou v dospělosti sám založí. Samostatnou kategorií je rodina **vícegenerační**, která je *„složená z více generací, nejčastěji ji tvoří manželé, děti a*

prarodiče (rodiče jednoho nebo obou rodičů)“ (Kolář, 2012, s. 118). Pro potřebu této diplomové práce definujeme také **vícečetnou** rodinu jako rodinu vychovávající pět a více dětí bez ohledu na biologickou příbuznost.

Z hlediska celistvosti lze dělit rodiny na **úplné**, jež jsou tvořeny oběma rodiči a jedním či více dětmi a rodiny **neúplné**, které tvoří jeden rodič s alespoň jedním potomkem (Langmeier a Krejčířová, 2006; Možný, 2008). Možné příčiny vzniku neúplné rodiny spatřuje Sobotková (2012) v rozpadu partnerského vztahu, ať už se jedná o rozvod či rozchod rodičů, v úmrtí jednoho z rodičů či neplánovaném těhotenství, kdy matka zůstává na výchovu dítěte sama. Zvláštní skupinou jsou dle autorky matky, které se pro výchovu dítěte bez přítomnosti otce rozhodly samy či rodič s dítětem osvojeným či v pěstounské péči.

Specifickou formou rodiny je **náhradní rodinná péče**, jejíž nejvýznamnější formou je dle Průchy, Walterové a Mareše (2003) osvojení neboli adopce. Z právního hlediska vzniká mezi osvojitelem a osvojeným dítětem totožný vztah jako mezi rodičem a biologickým dítětem. Z dalších forem náhradní rodinné péče lze zmínit **hostitelství a pěstounskou péči**. Rozdíl mezi **adopcí** a pěstounskou péčí je dle Nožířové (2012) zejména v tom, že do pěstounské péče se dostávají děti, které nejsou tzv. právně volné, tedy rodiče o ně svým způsobem projevují zájem, ale nejsou schopní se o ně starat. Autorka dále uvádí, že pěstounům náleží dávky sociální podpory (viz také kapitola 1.4) a zmiňuje možné formy pěstounské péče, která může být dlouhodobá či na dobu přechodnou. Téma náhradní rodinné péče je velmi obsáhlé, pro potřeby této diplomové práce se jedná jen o velmi stručný nástin.

Jak je dále uvedeno v subkapitole 1.2, rodina má řadu funkcí a z hlediska jejich naplňování můžeme formy rodiny dělit na funkční, dysfunkční a afunkční. O rodině **funkční** mluvíme, plní-li přiměřeně všechny své funkce. Rodinnou **dysfunkční** rozumíme takovou, v níž nejsou některé funkce plněny dostatečně, přesto to ale zásadně neohrožuje život rodiny. Vedle toho **afunkční** rodina může až narušovat vývoj dítěte a své základní funkce neplní (Kraus, 2008).

Za zmínku v dnešní době určitě stojí také tzv. **nevlastní rodiny**, které dle Sobotkové (2001) vznikají po druhém nebo dalším sňatku některého z rodičů. Občas se také setkáváme s pojmem patchworková rodina, která je složena z partnerů a jejich dětí z předchozích vztahů. Diskutovanou formou je také rodina homosexuálních párů.

1.2 Funkce rodiny

Bez ohledu na formu plní každá rodina v životě jednotlivce i společnosti několik důležitých funkcí v oblasti biologicko-reprodukční, socializační, výchovné, sociálně-ekonomické, emocionální a ochranné (Kolář, 2012). Díky plnění těchto funkcí mohou v rodině děti zdravě růst a vyvíjet se, ale odvíjí se od nich i psychické a fyzické zdraví dospělých členů rodiny.

Biologicko-reprodukční funkce rodiny je významná nejen pro jedince, kteří rodinu tvoří (Kraus, 2008), tak i pro společnost, pro niž představuje stabilní reprodukční základnu pro zajištění pokračování lidského rodu. Přestože se dle Langmeiera a Krejčířové (2006) rodí v různých společnostech řada dětí i mimo manželství, není ilegimita výslovně schvalována. Ohrožení této funkce může v dnešní době představovat tendence k odkládání rodičovství do pozdějšího věku manželů či partnerů. S rostoucím věkem ale zejména u žen klesá pravděpodobnost přirozeného početí a donošení zdravého dítěte.

Jako další, úzce propojenou s biologicko-reprodukční funkcí rodiny, je nutné uvést **funkci socializační a výchovnou**. Po narození je právě rodina první sociální skupinou, se kterou se jedinec setkává (Kraus, 2008). Prostřednictvím výchovného působení rodina dítě učí přizpůsobovat se životu, osvojovat si návyky a způsoby chování. Musí tedy obsáhnout nejen výchovu v rámci vztahů lidských, ale také v rámci společnosti. V rodině se dítě učí základním pravidlům pro život v malé skupině, ale zároveň si osvojuje pravidla společenství a zacházení s lidskými vztahy. Na aspekty výchovy je zaměřená celá kapitola druhá. Za velmi důležité lze považovat také vštěpování tradic a hodnot předávaných z generace na generaci (Čáp a Mareš, 2007). K naplňování této funkce dochází nejen v rodině nukleární, podílí se na ní také členové rodiny rozšířené, nejčastěji se jedná o prarodiče. Východisko pro naplňování funkce socializační a výchovné tvoří dle Koláře (2012) vztah k rodičům i sourozencům, životní styl rodiny i zasazení do určité komunity. V rodinách dysfunkčních či afunkčních může do jisté míry naplňování těchto funkcí zastoupit sociální a vzdělávací zařízení, jako jsou jesle, mateřské školy, školní družiny, volnočasová zařízení aj.

Se socializací a výchovou je úzce propojena **funkce emocionální**. „*Rodina poskytuje emoční uspokojení všem svým členům – v dobrých podmínkách rovnoměrně, tedy bez toho, že by se tak dělo na úkor ostatních*“ (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 183). Emocionální funkce je zcela nezastupitelná, protože ji nedokáže vytvořit žádná jiná instituce. Vytvořit citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty, pevné osobní vztahy, ale i prostor pro

prožívání radosti a smutku, úzkosti či uklidnění a přijímat i poskytovat péči je totiž výsadou rodiny (Čáp a Mareš, 2007; Kraus, 2008).

Hospodářská neboli **sociálně-ekonomická funkce** rodiny v úzkém slova smyslu zahrnuje rodinné hospodaření, vedení domácnosti a výrobu pro uspokojení nároků rodiny. Z historického hlediska byly rodiny plně soběstačnou ekonomickou jednotkou, řada rodin se dle Krause (2008) k tomuto trendu v současnosti vrací. V širším slova smyslu autor chápe rodinu jako významný prvek rozvoje ekonomického systému celé společnosti, jejíž členové se do výrobní i nevýrobní sféry zapojují výkonem určitého povolání. „*Současně se rodina sama stává významným spotřebitelem, na němž je značně závislý trh*“ (Kraus, 2008, s. 81). Tato funkce je z perspektivy dnešní doby velmi důležitá, pro mnoho rodin i determinující při rozhodování o počtu dětí. Na ekonomickém zajištění rodiny se oproti minulosti, kdy tato povinnost ležela zejména na muži, podílí oba manželé.

V neposlední řadě zajišťuje rodina všem svým členům **funkci ochrannou** neboli zaopatřovatelskou či pečovatelskou. Dle Čápa a Mareše (2007, s. 61) je tato ochrana a pomoc dětem i dospělým členům rodiny poskytována „*v každodenním životě a zvláště v zátěžových situacích, jako je nemoc, ohrožení jinými skupinami, přírodou, ekonomickými podmínkami apod.*“ Kraus (2008) spatřuje tuto funkci v zajišťování životních potřeb, mezi něž zahrnuje potřeby biologické, hygienické a zdravotní.

V moderní době se také objevuje **funkce relaxační**. Umění relaxace, hodnotného trávení volného času a odpočinku úzce souvisí se správným životním stylem, k němuž by rodina dítě měla vést a předávat mu správné návyky. Ne s médii, ale spolu s rodinou, a to především aktivně (Kraus, 2008). Tato funkce by měla zajišťovat pospolitost rodiny, která spolu trávený čas využívá nejen k odpočinku, ale i k vzájemnému poznávání se a prohlubování vztahů.

1.3 Vztahy v rodině

V úvodu první kapitoly byla rodina definována jako systém jednotlivých prvků ve vzájemných vztazích a interakcích. Tyto důležité primární vazby se později promítají do budoucího života dítěte – do vztahů s ostatními lidmi, partnerem, přáteli, kolegy i vlastními potomky (Mühlfeit a Krůtová, 2021).

Matoušek (2003) i Sobotková (2001) poukazují na několik důležitých vztahových vazeb v rámci rodinného soužití. Za primární spojení považují vztah mezi **matkou a**

dítětem, který vzniká již v době těhotenství a je ovlivňován mimo jiné průběhem porodu a intenzitou kontaktu po porodu. Další vazbou, na níž je dobře fungující rodina založena, je dle autorů pevné spojení mezi **mužem a ženou**. Z pohledu dítěte je potom nejdůležitější rodinnou aliancí spojení mezi **dítětem a rodičem stejného pohlaví**, v němž se dítě učí nápodobou a identifikuje se s rodičem. Specifickým vztahem je spojení mezi **dítětem a rodičem opačného pohlaví**, který do určité míry může ovlivnit partnerské a rodičovské role v pozdějším věku. Významným subsystémem rodiny je **aliance mezi dětmi** – učí se jejím prostřednictvím solidaritě na vrstevnické úrovni, formovat partnerskou roli, jež se bude později zastávat ve vztahu ke spolužákům, kolegům, přátelům, partnerům i vůči partnerovi v manželství.

Z hlediska **sourozeneckých vztahů** může dle některých psychologů hrát roli pořadí jejich narození. Matoušek (2003, s. 93) popisuje prvorozené děti jako „*více orientované na svět dospělých než na svět dětí, jsou senzitivní, svědomité, vážné, častěji orientované na studium.*“ Vedle toho druhorozené děti charakterizuje jako ty, které „*snadněji vycházejí s vrstevníky než s rodičovskými autoritami, jsou společenské, veselé, mírné, bezstarostné a lehkomyšlnější než děti prvorozené*“ (Matoušek, 2003, s. 93). Naproti tomu Matějček (2005) považuje vliv sourozeneckých konstelací na proces vývoje rozvoje osobnosti za zcela zanedbatelný v množství ostatních činitelů působících na jedince. Přestože na velkých výzkumných vzorcích se některé charakteristiky dají spojit s pořadím narození dítěte do rodiny, pro individuální diagnostiku význam nemají a je nutné se nedržet těchto stereotypů, ale na každého jedince nahlížet individuálně v kontextu celé jeho životní situace. Sourozenecký vztah nazývá Matějček (2005, s. 367) školou soužití, v níž kultivuje „*sourozeneckou náklonnost, lásku, solidaritu („patříme k sobě“), spolupráci, obětavost, ale také respekt k zájmům a svobodě druhého.*“

Vedle pozitivních emocí se mezi sourozenci může vyskytnout **žárlivost** či **rivalita**. „*Může se projevat neustálou soupeřivostí, nebo naopak vyhýbáním se jakémukoliv soupeření, agresivní průbojností nebo ostýchavou zdrženlivostí, bezbřehou velkorysostí nebo nemilosrdnou chamtivostí*“ (Ginott, 2015, s. 119). Matějček (2005) považuje určitou dávku žárlivosti a rivality mezi sourozenci za normální a přirozenou, navíc považuje sourozenecký vztah za velkou příležitost pro vývoj, vzdělávání i kultivaci konstruktivních či prosociálních tendencí a kognitivní rozvoj. Nebezpečí hrozí, pokud žárlivost a rivalita překročí nebezpečnou míru. Tomu lze předcházet již před příchodem sourozence – vhodnou komunikací s dítětem, zapojením do přípravných aktivit při očekávání narození (či jiné formy příchodu) nového sourozence. Po příchodu sourozence potom Matějček

(2005) doporučuje přiměřeně motivovat a zapojovat staršího sourozence do péče o nového člena rodiny, neopominutelná je pochvala a ocenění. Podstatné také je nezapomínat na prohlubování a posilování citového vztahu rodiče se starším dítětem. V případě, že rivalita a žárlivost mezi sourozenci překročí zdravou míru, lze i tuto situaci řešit – ideálně ve spolupráci s odborníky.

Pokud jde o potřebu **pozornosti**, upozorňuje Dumonteil a Kremmer (2015), že děti vyžadují pozornost rodičů i naplnění svých potřeb bez ohledu na rozvrh rodičů nebo jiné okolnosti. Autorka také zdůrazňuje, že pro dítě není relevantní omluvou pro nedostatek pozornosti ani to, že do rodiny přibyl sourozenec. Je to spíše naopak, kvůli pocitu nedostatečné pozornosti může začít pociťovat negativní emoce vůči sourozenci. Z toho plyne, že sourozenecké konflikty mohou pramenit i z nedostatečné pozornosti rodiče. V minulosti rodiče trávili s dětmi mnohem více času – při pracích v domě i na zahradě či poli viděly děti své rodiče, přirozeně se zapojovaly do aktivit. Koucká (2017, s. 120) přesně poukazuje na to, že *„rodiče byli většinu času zaneprázdnění, nicméně dostupní. Nastal-li problém, máma nebo táta práci přerušili a dítěti se věnovali.“* Problém současného rodičovství autorka vidí v tom, že rodiče tráví spoustu času v zaměstnání a v krátkém časovém úseku se potom snaží dítěti vykompenzovat společný čas a vtěsnat do něj všechny aktivity – hraní, čtení, povídání, sdílení radostí i bolestí, navíc se snaží své dítě všestranně rozvíjet. Autorka konstatuje, že se rodiče pokouší nedostatek tráveného času s dětmi kompenzovat přemírou péče, dělají za ně spoustu činností, které by s ohledem na věk zvládly samy a ve finále je tím připravují o samostatnost.

Běžnou součástí mezilidských vztahů, tedy i vztahů v rodině, jsou dle Mühlfeita a Krůtové (2021) **konflikty**. *„Mají celou škálu podob od banálních výměn názorů až po prudké hádky zásadního významu“* (Gordon, 2012, s. 153). Je důležité si uvědomit, že není třeba vnímat konflikt negativně, jedná se o skutečnost vlastní každému vztahu a zásadní dle Gordona (2012) není, jak často k nim dochází, nýbrž jakým způsobem zúčastněné strany své neshody řeší. Ani důsledky konfliktů nemusí být pouze negativní, mohou jedince posilovat a vést k osobnostnímu růstu. V kontextu konfliktů mezi dětmi upozorňují Mühlfeit a Krůtová (2021) na fakt, že ne každý konflikt mezi dětmi musí řešit rodič. Autoři radí umožnit dětem zkusit si řešit konflikty mezi sebou samostatně, být jim pouze nápomocní – přerušit hádku, pomoci identifikovat problém, vyslechnout, vyjádřit porozumění a se všemi stranami konfliktu sdílet a pojmenovat emoce. Dále doporučují zjistit potřeby všech zúčastněných stran, hledat přijatelné řešení společně s dětmi, vlastní návrhy vnášet jen v případě, že děti nejsou schopné se sejít v řešení, které je pro všechny

strany přijatelné. „Většina lidí se setkala s rodinami – týká se to zvláště velkých rodin – kde jsou roztržky na denním pořádku, a přece jsou tyto rodiny šťastné a jejich vztahy zdravé“ (Gordon, 2012, s. 154). Jako důležitý aspekt, který ovlivňuje u dětí schopnost řešit konflikty a náročné situace, uvádí Mühlfeit a Krůtová (2021) vzor ve vztahu rodičů. Kladou důraz na nutnost pracovat na partnerském vztahu a komunikaci mezi rodiči, protože děti toto velmi silně vnímají a ukládají si do podvědomí.

1.4 Rodinné finance

Peníze a hospodaření s nimi jsou častým námětem rozhovorů v rodině, u čtvrtiny rodin se mohou dle Kuchařové et al. (2019) stát dokonce i příčinou neshod a vyústit v konflikt. Přihlédnutí k finanční situaci rodiny, výdělkům partnerů, ale i existujícím opatřením rodinné politiky státu považuje autorka za determinující faktor při rozhodování o rodičovství a o počtu dětí. Finanční aspekty se promítají také do rozhodování o tom, kdo zůstane s dítětem v rané fázi na mateřské či rodičovské dovolené, o délce rodičovské dovolené a načasování návratu pečujícího rodiče, častěji matky, do zaměstnání. Tato kapitola si neklade za cíl podrobně rozebrat všechny příjmy a výdaje domácností v konkrétních částkách, stejně jako si to za cíl neklade ani výzkumné šetření v kapitole 4.5. Záměrem je spíše v obecné rovině uvést přehled možností získávání finančních prostředků a nastínit očekávatelné výdaje, jež souvisí s běžným chodem domácnosti a rodiny.

Za primární zdroj příjmů lze považovat **mzdu, plat** či **příjmy z podnikání** u osob samostatně výdělečně činných. Při splnění zákonem daných podmínek může být při ztrátě zaměstnání poskytnuta **podpora v nezaměstnanosti**, která příjem ze zaměstnání dočasně kompenzuje. V případě vlastní nemoci či ošetřování člena rodiny po nutnou dobu slouží jako náhrada příjmu **nemocenská dávka, ošetřovné** či **dlouhodobé ošetřovné**. Za zmínku jistě stojí i tzv. **brigády** – krátkodobé pracovní poměry, dohody o pracovní činnosti apod., které bývají oblíbeným zdrojem příjmu a vylepšení finanční situace mezi dospívajícími dětmi a studenty, ale často i mezi rodiči na rodičovské dovolené.

Se mzdou či platem úzce souvisí **daňové bonusy a slevy**, které mohou rodinám do rozpočtu přinést nemalé finanční částky. „Klíčovou položkou v oblasti daňové podpory rodin s dětmi je **daňové zvýhodnění na (nezaopatřené) dítě**“ (Kuchařová et al. 2019, s. 68). Slevu lze uplatňovat měsíčně či ročně, je odstupňovaná, kdy nejnižší částka náleží za první dítě, vyšší částka za druhé, za třetí a každé další pak částka dosahuje nejvyšších

hodnot. Dalším opatřením je **sleva na dani na manžela nebo manželku** s nízkými příjmy, která se od roku 2008 nezměnila a náleží těm manželským párům, kde jeden z manželů nedosahuje ročně příjmů nad 68 000 Kč. „*Od roku 2014 byla zavedena nová daňová úleva umožňující snížit vypočtenou daň o náklady za umístění dítě v předškolním zařízení (tzv. „školkové“), a to v ročním vyúčtování nejvýše do hodnoty minimální mzdy*“ (Kuchařová et al., 2019, s. 69).

Pokud jde o systém sociálních dávek a příspěvků rodinám s dětmi, zde lze využít hned několika možností podpory od období očekávání narození dítěte, dále v prvních letech péče o dítě až po jeho dospělost a osamostatnění se. Problematika spadá do gesce Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (dále MPSV) a zaštiťuje ji Česká správa sociálního zabezpečení (dále ČSSZ). Již v průběhu těhotenství může žena, která byla kvůli těhotenství či mateřství do 9. měsíce po porodu převedena zaměstnavatelem na jinou práci a došlo u ní z tohoto důvodu k poklesu příjmu, požádat o **vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství**. Další důležitou dávkou je **peněžitá pomoc v mateřství**, která je určena matce nebo otci dítěte, případně pojištěnci, který převzal do péče dítě v rámci náhradní rodinné péče. „*Dávka se poskytuje 28 týdnů (resp. 37 týdnů, pokud žena porodí dvojčata nebo více dětí). Na peněžitou pomoc v mateřství může maminka nastoupit 8–6 týdnů před očekávaným dnem porodu s tím, že termín nástupu si v tomto rozmezí určí sama*“ (ČSSZ, ©2022). Výše peněžitě pomoci v mateřství se odvíjí od výše mzdy před nástupem na ni. Nárok na tuto dávku nevzniká automaticky všem, žadatel musí splnit několik podmínek – zejména mít uhrazené nemocenské pojištění v délce alespoň 270 dnů v posledních 2 letech před nástupem na mateřskou dovolenou. Po porodu mohou rodiny s nízkým příjmem dle MPSV (©2022) žádat o **porodné** ve výši 13 000 Kč v případě prvního a 10 000 Kč v případě druhého živě narozeného dítěte. O tuto dávku může žádat matka, nebo otec v případě úmrtí matky, ale také osvojitel dítěte do jednoho roku věku a musí doložit výši čistého příjmu rodiny dle aktuální platné legislativy. Poměrně novou dávkou je tzv. **otcovská**, která trvá 14 dnů, nastupuje se na ni v období šesti týdnů ode dne narození dítěte nebo jeho převzetí do péče. V případě hospitalizace matky či dítěte se lhůta o dny hospitalizace prodlužuje (ČSSZ, ©2022). Na peněžitou podporu v mateřství navazuje **rodičovský příspěvek**. Ten má sloužit jako dávka pro rodiče, který po celý měsíc celodenně pečuje o nejmladší dítě v rodině do 4 let věku. V současné době si rodič může délku čerpání rodičovského příspěvku volit (MPSV, ©2022), a to až do vyčerpání celkové částky 300 000 Kč u jednoho dítěte a 450 000 Kč u dvojčat a víceročet. Rodič, jemuž

nevznikl nárok na peněžitou pomoc v mateřství, čerpá rodičovský příspěvek ihned po narození dítěte za stejných podmínek.

Pro rodiny s nižšími příjmy dále stát poskytuje několik možností dávek sociální podpory. Nejznámější a zřejmě i nejčastěji čerpanou dávkou je **přídavek na dítě**, který je poskytován ve třech výších podle věku nezaopatřeného dítěte a ve dvou výměrách podle druhu příjmů doložených rodinou a pohybuje se v rozmezí 630 Kč – 1 380 Kč. *„Nárok na přídavek na dítě má nezaopatřené dítě, jestliže rozhodný (čistý) příjem v rodině je nižší než 3,4násobek životního minima rodiny“* (MPSV, ©2022). Ze statistik vyplývá dle Kuchařové et al. (2019), že nejčastějšími příjemci sociálních dávek jsou tří- a vícečetné rodiny s předškolákem. Dále mohou rodiny žádat o **příspěvek na bydlení**, který slouží jako příspěvek osobě či rodině při úhradě nákladů souvisejících s bydlením. Přestože není podmíněn přítomností dítěte v rodině, jsou dle Kuchařové et al. (2019) rodiny s dětmi nejčastějšími příjemci. Pro nejhudší rodiny či rodiny v krizové situaci existují dávky hmotné nouze neboli **mimořádná okamžitá pomoc**.

Pro rodiny pečující o děti s těžkými hendikepy jsou určeny **dávky zdravotně postiženým osobám a osobám pečujícím o zdravotně postižené osoby** ve formě jednorázových příspěvků i pravidelného příspěvku při péči o osobu blízkou (Břeská a Vránová, 2004).

Specifickou skupinou jsou rodiny, které mají dítě v náhradní rodinné péči. V případě osvojení – adopce se vazba mezi dítětem a rodiči legislativně rovná vztahu mezi biologickým dítětem a rodiči, proto i příspěvky či dávky sociální podpory mohou čerpat rodiče dle stejných pravidel jako u dětí biologických. Jak je uvedeno v kapitole 1.1, v odlišné situaci jsou pěstouni, kteří mají nárok na čerpání několika příspěvků či dávek. V první řadě je to jednorázový **příspěvek při převzetí dítěte** určený na nákup potřebného vybavení pro dítě (MPSV, ©2022). Výše příspěvku je v rozmezí 8 000 – 10 000 Kč v závislosti na věku dítěte. Další dávkou, na níž má pěstoun v průběhu péče o svěřené dítě nárok, je **odměna pěstouna**, kterou lze chápat jako finanční formu společenského uznání tomu, kdo pečuje o dítě jiných rodičů. *„Výše odměny pěstouna se odvíjí od násobku zákonem daného koeficientu a minimální mzdy v závislosti na typu poskytované pěstounské péče, počtu svěřených dětí a jejich zdravotním stavu“* (MPSV, ©2022). Dávkou nahrazující výživné dítěte je v případě pěstounské péče **příspěvek na úhradu potřeb dítěte**. Jeho výše se dle věku dítěte pohybuje od 4 950 Kč do 7 260 Kč a u dětí v dlouhodobé pěstounské péči, které po dosažení zletilosti nemají vlastní příjem, může být vyplácen nejdéle do dosažení 26 let. Příspěvek může být navýšen u dětí s různými typy postižení dle

stupně závislosti na pomoci jiné fyzické osoby. Z jednorázových příspěvků, které mohou pěstounské rodiny využít, stojí za zmínku **příspěvek na zakoupení motorového vozidla**, který může dosahovat až 70 % pořizovací ceny vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, jeho maximální výše je 100 000 Kč, lze jej čerpat opakovaně, ale s limitem 200 000 Kč za posledních 10 let před podáním žádosti. Podmínkou pro získání tohoto příspěvku je péče alespoň o 3 děti svěřené do pěstounské péče.

Rodinám v tíživé situaci nabízí také pomoc nejrůznější organizace, spolky, hnutí či iniciativy, jejichž „pomoc může mít různé podoby – materiální (finanční), zajištění základních biologických potřeb (jídlo, bydlení), zdravotní (hygienická) péče, osvěta, poradenství, vzdělávání, výchova“ (Kraus, 2008, s. 135). Často také mezi rodinami či přáteli dochází k darování vybavy, oblečení a obuvi po odrostených dětech.

Pro získání finančních prostředků lze také čerpat nejrůznějších **půjček a úvěrů**, ale zde je vždy nutné pečlivě zvážit nutnost, protože se ve finále půjčky vždy promítnou do výdajů.

Výše byly rámcově představeny možné způsoby, jak zajistit finance a materiální zajištění pro chod rodiny. Nyní je vhodné alespoň ve stručnosti nastínit **výdaje**, jež si zajištění chodu rodiny a domácnosti vyžadují. Dle Kuchařové et al. (2005) jsou nejčastějšími položkami v rodinném hospodaření potraviny a nealkoholické nápoje, alkoholické nápoje a tabák, odívání a oděv, bydlení, voda, energie, paliva, bytové vybavení a drobné rekonstrukce, zařízení domácnosti, opravy, zdraví, doprava, pošta a telekomunikace, rekreace a kultura, vzdělávání, stravování a ubytování, ostatní zboží a služby. K výčtu lze doplnit také různé finanční produkty, jako je pojištění, spoření a jiné investice, ale na druhé straně i splácení úvěrů, půjček či hypotéky.

Specifické **výdaje za děti** nejde přesně vyčíslit, přesto lze říct, že z těch, které je možné sledovat, lze uvést výdaje spojené se vzděláváním a volnočasovými aktivitami – školné a stravné, učebnice, dopravu a jízdné do školy, u studentů potom výdaje spojené s ubytováním na internátu či kolejích a z nepravidelných či jednorázových výdajů školní výlety, exkurze, školu v přírodě nebo lyžařský výcvik, úhrady za kroužky a potřebné vybavení nebo pomůcky, tábory (Kuchařová et al., 2019). V mnoha rodinách lze k pravidelným výdajům spojeným s dětmi přičíst také kapesné dětí a jiné pravidelné či nepravidelné výdaje spojené se snahou vést děti k finanční gramotnosti a hospodaření s vlastními finančními prostředky. Čapek a Čapková (2010) považují kapesné za nejlepší formu k tomu, jak děti učit hodnotě peněz. Začátek vyplácení kapesného většinou

koresponduje se zahájením povinné školní docházky a jeho výše je individuální. Autoři pouze jako rozhodující doporučují, aby se jednalo o částku, s níž dítě dokáže počítat.

S hospodařením a finanční gramotností dle Řičana (2013) také velmi souvisí vedení dětí k péči o společný majetek, ale i otevřená komunikace o finančních záležitostech přiměřená věku. Už malé děti je třeba vést k tomu, že rozbitá hračka není okamžitě nahrazená novou a na některé věci je nutné si našetřit a nelze je koupit hned. Osvojené kompetence z oblasti hospodaření domácnosti ocení, až odejdou z domova a začnou vést vlastní domácnost.

1.5 Rodina a volný čas

Pod pojmem volný čas rodiny si lze představit široké spektrum aktivit od drobných každodenních rituálů, přes celotýdenní rozvrh kroužků, zájmů či činností členů rodiny, až po rodinné výlety či dovolené. Průcha, Walterová a Mareš (2003, s. 274) definují volný čas jako *„čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů.“* K této definici doplňuje Kolář (2012, s. 162), že jej lze chápat jako dobu, která člověku zůstane *„po odečtení doby nezbytné k práci (či učení), nutné péči o sebe, splnění povinností v rodině.“* Pro rozvoj a prohlubování vztahů v rodině je důležitá kvalita i kvantita společně tráveného času. Vedle toho je kvalitní využívání volného času přínosné pro rozvoj osobnosti jednotlivých členů dané rodiny. Pávková et al. (2002) upozorňují, že u dětí a mládeže nelze za volný čas považovat vyučování a činnosti s ním související, sebeobsahu, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti nebo další uložené vzdělávání a jiné časové ztráty. Stejně tak nelze do volnočasových aktivit řadit činnosti zajišťující základní biologické potřeby člověka, jako je jídlo, spánek, hygiena či zdravotní péče. Přesto se může stát, že i z těchto aktivit si někteří lidé vytvoří svého koníčka, příkladem může být příprava či konzumace jídla.

Za **volnočasové aktivity** lze považovat širokou paletu zájmů od sportovních, kulturních, po doplňování vzdělávání četbou, řešením problémů, populárně vědeckými programy (Kolář, 2012). Dále mohou zahrnovat zábavné činnosti, jako jsou hry, sledování zábavných programů, ale i počítačové hry. Výčet lze doplnit o odpočinek, zábavu, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání a dobrovolnou společensky prospěšnou činnost. Z hlediska volného času mládeže a dětí je z výchovných důvodů vhodné pedagogické vedení (Němec a kol., 2002, s. 17), protože *„dětí nemají dost zkušeností a poznatků, aby se*

správně orientovaly v různých oblastech zájmové činnosti, potřebují citlivé a nenásilné vedení a vhodně motivovanou pestrou nabídku činností, z nichž si dobrovolně vyberou.“

Pokud jde o **organizované aktivity** v rámci volného času, spoléhá se mnoho rodičů na nejrůznější volnočasové organizace a mimoškolní formy vzdělávání, v nichž podporují rozvoj dítěte a jeho zájmů. První možností, kterou řada rodičů využívá u dětí mladšího školního věku, je **školní družina**, u dětí středního školního věku, tj. žáků druhého stupně, potom **školní kluby**. Školy často nabízí v rámci školní družiny či klubu řadu kroužků, jejichž výhodou může být nízká finanční náročnost, prohlubování vztahů dětí se spolužáky a kamarády i snadná dostupnost, kdy rodiče nemusí řešit odvoz dětí na kroužek. Další možností jsou potom **střediska pro volný čas, domy dětí a mládeže** či **základní umělecké školy** (dále ZUŠ). Výhodou bývá odbornější vedení, zejména v případě ZUŠ, které jsou určeny dětem s nadáním a vyhraněným zájmem o obory hudební, hudebně-pohybové, literárně-dramatické a výtvarné (Němec a kol., 2002). Nevýhodou může být finanční náročnost, ať už z hlediska úhrady plateb za vzdělávání, tak i za pořízení či pronájem nástroje či jiných pomůcek. Na výchovu a volný čas dětí zaměřují svou činnost také **církev a náboženské společnosti, volnočasové instituce, občanská sdružení, obce, komerční subjekty** či jedinci pracující jako osoby samostatně výdělečně činné, pod jejichž záštitou mohou fungovat například sdružení dobrovolných hasičů, zahrádkářské, včelařské, turistické, folklorní, environmentální a další jedinečné kroužky. Nelze nezmínit **významné organizace**, jako je Český junák, Sokol, Brontosaurus, Duha aj. V neposlední řadě v této oblasti působí **sportovní kluby**, které si vychovávají formou kroužků budoucí naděje vrcholového sportu, ať už se jedná o fotbal, hokej, tenis, atletiku a mnoho dalších. Pokud jde o formu volnočasových aktivit ve výše uvedených organizacích, kromě pravidelných hodin a setkávání v průběhu školního roku mnohé z nich nabízí dětem i víkendové akce a pobytové či příměstské tábory. Řada z nich nenabízí volnočasové aktivity jen pro děti či mládež, ale nabídku doplňují také kurzy a aktivitami pro dospělé osoby či rodiny. Při výběru a přihlašování dětí do volnočasových aktivit je potřebné pečlivě vyvažovat organizované činnosti a volnou hru s přihlédnutím k věku, potřebám a zájmům konkrétního dítěte. Efektivní využití volného času dětí může kromě rozvoje nadání a osobnosti dítěte fungovat také jako prevence vzniku a rozvoje sociálně patologických jevů.

Tak jako organizované volnočasové aktivity kultivují individuální talenty a osobnosti, případně jsou prostorem pro odpočinek jednotlivých členů rodiny, **společně strávený čas** rozvíjí vzájemné vztahy a soudržnost rodiny. Matoušek (2003) uvádí, že společné činnosti se mohou díky častému opakování stát **rodinnými rituály**. Jak dále autor

popisuje, tyto rituály jsou vykonávány ustáleným způsobem, s nímž jsou všichni zúčastnění srozumění a každý člen při nich má přidělenou úlohu, u proměnlivých úloh existují pro danou úlohu pravidla. Všichni v průběhu rituálu vědí, co se od nich očekává, kdo se na něm jakou měrou podílí, ustálené mohou být i používané komunikační vzorce. Členové rodiny vědí, čím rituál začíná a čím končí, případně co po něm následuje. „*Při ritualizovaných událostech je v popředí vzájemná interakce, obvykle se při nich nedělá nic jiného než ona jediná činnost sjednocující rodinu*“ (Matoušek, 2003, s. 86). Za typický a pravděpodobně nejvýznamnější rodinný rituál lze označit společné jídlo rodiny. Z dalších možností lze uvést ukládání dětí ke spánku, slavení svátků či narozenin, zachovávání tradic při sezónních svátcích, jako jsou Vánoce, Velikonoce. Ritualizaci do jisté míry může podléhat i společně trávený čas během večerů, víkendů či společná práce (Matoušek, 2003). Dodržování těchto rodinných rituálů lze považovat za kvalitně strávený společný čas rodiny. V tomto kontextu je třeba poukázat i na potřebu trávení času jednoho dítěte s rodičem. Čapek a Čapková (2010) zdůrazňují, že by se mělo jednat o speciálně vymezený čas, kdy jeden rodič dělá s jedním dítětem něco, co je společně baví. Malým dětem by dle autorů mohl nabídku činností předložit rodič, starší děti už bývají iniciativní a mohou aktivity navrhnout samy. Cílem takto stráveného společného času je dopřát dítěti pozornost, kterou potřebuje a tím předcházet nebo minimalizovat riziko vzniku konfliktní situace, kdy si dítě pozornost bude vynucovat pro rodiče nežádoucími prostředky. Koucká (2017) poukazuje na využití běžných činností, jako je například nakupování, jako na prostor pro hodnotně strávený čas s dítětem. Je možné sdílet, učit dítě v přirozených situacích, komunikovat s ním a zároveň mu tímto věnovat plnou pozornost a společný čas. Kromě výše uvedeného spolu rodina může volný čas naplnit výlety či dovolenou, jejichž cíl a program koresponduje se zájmy, aktivitou rodiny, ale i finančními možnostmi či jinými nároky rodiny. Někdo preferuje pasivní odpočinek, druzí horskou turistiku či jinou formu aktivit. Také volba lokality závisí na preferencích a finančních možnostech konkrétních rodin. Do společných volnočasových aktivit rodiny můžeme zařadit také setkávání se s širší rodinou a přáteli, ať už se jedná o krátké společenské návštěvy či společnou dovolenou, výlet.

V poslední části této kapitoly je vhodné uvést, že dostatečný prostor pro **společně strávený volný čas** by měli mít také **manželé či partneři** vychovávající děti (Trélaun, 2005), aby mohli rozvíjet, prohlubovat a kultivovat svůj vztah. Formy můžou být různé – od společné četby, sledování filmu či seriálu, večerní sklenky vína či kávy, přes návštěvu

restaurace, společenských událostí, divadelních a kulturních představení, až po pobytové a relaxační výlety či dovolené bez dětí.

2 VÝCHOVA

Jak bylo uvedeno v subkapitole 1.2, socializace a výchova je jednou ze základních funkcí rodiny. Většina rodičů se snaží pro své dítě zajistit co nejlepší podmínky pro vývoj a výchovou mu předat to nejlepší. Kromě výchovného působení rodičů se na formování osobnosti dítěte podílí i celá řada dalších faktorů, jako je vliv dědičnosti či prostředí, ty ale nejsou předmětem zkoumání této diplomové práce, proto jsou zmíněny jen okrajově. Výchovu lze definovat jako „*dlouhodobé i jednorázové záměrné cílevědomé jednání, jehož smyslem je optimální rozvoj člověka, optimalizace člověka, osobnosti, dosažení pozitivních změn v osobnosti*“ (Kolář, 2012, s. 163). Vedle toho Říčan (2013, s. 13) zdůrazňuje, že „*to podstatné se odehrává po celou dobu, kterou v rodině trávíme spolu.*“ Emoční vztah k dítěti je dle Čápa (1996) podstatným východiskem výchovy. Všechny malé i velké události každodenního rodinného života, řešení konfliktů a komunikace mezi rodiči i ostatními členy nukleární či rozšířené rodiny ovlivňují dítě a jeho budoucí postoje a vzorce chování.

Vedle **výchovy vlastním příkladem** stojí **výchova záměrná** (Langmeier, Krejčířová, 2006), kterou spolu rodiče, je-li to možné, prodiskutují. Určí si výchovné cíle, k jejichž dosažení volí výchovné prostředky a cíleně či bezděčně inklinují k některému z výchovných stylů, které jsou představeny v kapitole 2.1. Výchovné prostředky, mezi něž lze zařadit zejména odměny a tresty, popisuje kapitola 2.1. Čtvrtá část druhé kapitoly se zaměřuje na povinnosti jednotlivých členů rodin a zejména u dětí na motivaci k jejich vykonávání. Poslední kapitola sleduje role rodiče a prarodiče ve výchově.

2.1 Výchovné styly

Způsoby, jakými rodič záměrně i spontánně působí na své dítě, čímž ovlivňuje jeho vývoj, lze klasifikovat do určitých typů, které jsou označovány jako výchovné styly (Langmeier a Krejčířová, 2006). Preference výchovných stylů rodiče je ovlivněna mnoha faktory. Matějček (1996, s. 11) uvádí, že „*...rodičovské postoje mají dlouhý vývoj. Začátek je ve vlastní rodině a ve zkušenosti dítěte s vlastními rodiči (nebo náhradními rodičovskými osobami).*“ Mezi dalšími faktory, které mohou rodiče při volbě výchovného stylu ovlivnit, lze jmenovat literaturu, názory nebo příklad rodičů v jejich sociální síti, ale i kulturní zvyklosti. Čáp a Mareš (2007) uvádí, že důležité je také to, jak jsou v dané rodině její členové zvyklí projevovat své emoce či řešit problémy.

Trochu odlišný pohled do problematiky vnáší Sobotková (2012, s. 27), když upozorňuje, že oproti minulosti je dnes „...*dítě chápáno jako aktivní jedinec, který má možnost volby a kvalitu svých vztahů a rozvoje své osobnosti může sám výrazně ovlivňovat.*“ Ve výchově se tedy nejedná o jednostranný proces, kdy rodič působí na dítě a tím jej formuje, nýbrž o proces vzájemný, v němž dochází k ovlivňování obou stran. Autorka dále zdůrazňuje důležitost kladného emočního vztahu k dítěti a úcty k jeho osobnosti.

Pokud jde o klasifikaci výchovných stylů, již ve 30. letech 20 století vytvořil Lewin základní klasifikaci výchovných stylů, která se často využívá dodnes. Rozlišuje výchovný styl autoritativní, demokratický a liberální (Langmeier a Krejčířová, 2006).

Autoritativní styl výchovy je v povědomí veřejnosti vnímán jako přísný a tvrdý styl výchovy. „*Klade důraz na bezpodmínečnou poslušnost, podřízení dítěte autoritě rodiče, uposlechnutí všech příkazů a zákazů dospělé osoby bez výjimky a bez dlouhých diskuzí*“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 269). Autorita je dle Jandourka (2007) vliv, který vykonává osoba na jiné osoby a společenské vztahy, které mají mezi sebou, v rodině se jedná o vliv mezi rodičem a dítětem. Naproti tomu Hartl a Hartlová (2000) uvádějí, že autorita jako taková stojí především na zkušenostech a fyzické moci a převaze jednoho jedince nad druhým. V kontextu rodinných vztahů platí to, že rodič využívá svých zkušeností ve výchově i v životě a tyto zkušenosti hodlá svému dítěti prezentovat i s využitím fyzické převahy nad dítětem pro pochopení svých výchovných metod. Neznamená to, že by vychovávající rodič neměl k dítěti pozitivní emoční vztah. Jak uvádí Kolář (2012), rodič je přesvědčen, že všechny požadavky, ale i případné sankce či pozitivní ohodnocení jsou ve prospěch pozitivního rozvoje dítěte. Typické metody a prostředky využívané autoritativními rodiči (Průcha, Walterová a Mareš, 2003), jsou časté používání rozkazů, trestů, malé porozumění pro potřeby dětí a potlačení jejich iniciativy. Rodiče s dětmi příliš nediskutují (Helus, 2007), pokud dítě namítá něco proti rodiči předkládaným skutečnostem, může být trestáno, a to často fyzicky či psychicky. Z hlediska psychických trestů se vyskytuje citové vydírání ze strany rodičů, úmyslné odpírání lásky a pozornosti, málo příležitostí zažít si úspěch. Ve většině případů se dle Čábalové (2011) musí dítě plně podřídit tomu, kdo jej vede a vychovává a nesmí zpochybňovat pravdu vychovatele, i kdyby byla špatná a lživá (Čábalová, 2011). Rizika, která s sebou nese autoritativní styl výchovy, spočívají v narušení vazby mezi rodičem a dítětem, nízkým sebevědomím a nejistotou dítěte, potlačení vlastní iniciativy dítěte cokoliv vytvářet či provádět. Dochází i k tomu, že toto chování přijmou jako normu, kterou předávají dál.

Tento styl výchovy patří mezi nejstarší typ vůbec a velká část generace dnešních rodičů byla vychovávána právě tímto způsobem. Autoritativní styl výchovy je v současné době spíše na ústupu (Čapek a Čapková, 2010).

V protikladu k autoritativnímu stylu stojí **liberální styl výchovy**. Ten dle Langmeiera a Krejčířové (2006, s. 269) „...klade důraz na ponechání co největší volnosti dítěti bez omezování jeho vlastní aktivity.“ Dle Jandourka (2007) na rozdíl od autoritativního stylu výchovy dostává dítě právo a schopnost rozhodovat o sobě samém. Tresty a příkazy nejsou používány, vše se řeší maximálně domluvou ve svobodě a volnosti bez hranic. Z pohledu Hartla a Hartlové (2000) se mohou lidé dobrat k většímu duchovnímu i hmotnému bohatství, pokud jsou svobodní a uskutečňují vlastní plány. Je ovšem otázkou, kolik dětí je schopno opravdu kvalitního sebeřízení a regulace svého chování bez vnějšího vedení. Na odvrácenou stranu upozorňuje Kolář (2012), který dává do spojitosti preferenci liberálního výchovného stylu s nezájmem o dítě a slabou emocionální vazbou, nebo naopak s emocionální vazbou přehnanou. Díky absenci řízení jsou podle Průchy, Walterové a Mareše (2003) děti vedeny k malé odpovědnosti a nerespektování norem. Helus (2007) uvádí, většina rodičů očekává, že pokud je dítě vychováváno tímto stylem, nakonec přijde samo k rozumu nebo pozná, k čemu jeho rozhodnutí vedou. Rodiče tedy nevyžadují po dětech pomoc v rodině, protože předpokládají, že dítě pochopí časem samo, že má doma pomáhat. Mohou také děti přehnaně chránit před následky jejich špatných činů a doufají, že u dětí dojde k spontánnímu uvědomění si, co je správné a co ne. Mezi dalšími negativními důsledky, které tento styl výchovy může u dětí vyvolat, lze uvést vysoké a nezdravé sebevědomí, absenci či nerespektování hranic, neschopnost spolupráce s ostatními a často také projevy sobectví (Čapek a Čapková, 2010).

Za průsečík výše zmíněných výchovných stylů lze považovat **demokratický výchovný styl**. Je založen na vzájemné spolupráci a porozumění rodiče s dítětem bez nutnosti využívání donucovacích prostředků či trestů, s respektem k právům a osobnosti dítěte, přebíráním zodpovědnosti dítěte za své činy, chování i rozhodnutí a s nastavováním hranic či pravidel vzájemnou dohodou (Kolář, 2012). Hartl a Hartlová (2000) vyzdvihují zachování nedotknutelnosti a celistvosti všech struktur osobnosti při výchově dítěte demokratickým stylem. Jandourek (2007) definuje demokracii jako ideu, kde je buď přímo, nebo prostřednictvím jeho zástupců dítěti zachováno právo na podílení se na výchově ve svůj prospěch. Průcha, Walterová a Mareš (2003) charakterizují demokratickou výchovu jako působení dobrých vzorů, děti se učí od toho, co vidí kolem

sebe a nejsou používány tresty. Rozvíjí se iniciativa, samostatnost, zodpovědnost, kázeň a respekt. Helus (2007) zase demokratický styl výchovy chápe jako stanovení zásad a principů, které jsou ale vymezeny po domluvě rodiče a dítěte. Je třeba, aby dítě požadavkům, které na ně klade rodič, rozumělo a vědělo, co je dobré a co ne. Rodiče jsou v tomto případě vzorem a autoritou. Langmeier a Krejčířová (2006) popisují roli rodiče jako partnerskou, spolupracující s dítětem spíše z pozice staršího a zkušenějšího přítele. Řešení konfliktů má být dle autorů oboustranně přijímáno na základě společného rozhovoru. Důležitým výchovným prostředkem je povzbuzování dítěte v tom, co dělá a naopak snaha nepoukazovat na chyby dítěte. Oproti liberálnímu stylu jsou ale pevně a bezpečně nastaveny hranice ve spolupráci s dítětem, důležitým prvkem je otevřená komunikace, naslouchání názorům druhé strany a vzájemný respekt. Díky tomu se dítě učí přijímat chybu a pracovat s ní bez obav, rozvíjí schopnost spolupráce a úcty k druhým. Rozvíjí se také samostatnost, schopnost konstruktivně řešit problémy a konflikty, domýšlet důsledky i být zodpovědný za svá rozhodnutí a chování. To vše je beze sporu velkým přínosem pro další život dítěte.

Vedle výše uvedené klasifikace nabízí Matějček (in Lévková, 2009) ještě výchovné styly, kde do popředí vstupuje přemíra nebo naopak nedostatek rodičovské lásky, jedná se tedy o špatné výchovné vedení. Může se jednat o **výchovu zavrhuující**, kdy jeden nebo oba rodiče dávají dítěti najevo, že je u nich nežádoucí či nechtěné. Dalším modelem je **výchova zanedbávající**, která s sebou může přinést až poškození vývoje dítěte, jelikož dochází k výraznému omezení až neplnění rodičovských povinností vůči dítěti. Přemírou péče a fixace na dítě se projevuje **výchova rozmazlující**, v níž rodiče vše podřizují přáním a náladám dítěte, což i jej samotné později negativně ovlivňuje v socializaci a mívá potíže v interakci s okolím a vrstevníky. S velkou pozorností a zároveň i obavami až úzkostmi lze spojit **výchovu úzkostnou a protektivní**, kdy se rodiče o dítě natolik bojí, až z něj pomalu dělají vězně, přehnaně ho ochraňují, zakazují mu běžné dětské aktivity z důvodu přehnaných obav o jeho zdraví. Ve **výchově zaměřené na dokonalost dítěte** nejde rodičům až tak o dítě samotné, jako spíše o jejich představu dokonalého dítěte, kterou si vytvořili často ještě v době před početím. Jsou ochotní dělat vše pro to, aby se dítě jejich představě co nejvíc přiblížilo.

Čapek a Čapková (2010) přirovnávají dítě k zrcadlu svých rodičů, pro něž platí, že odráží projevy a chování svých rodičů. Výchovné styly rodičů se mohou měnit a přizpůsobovat okolnostem v závislosti na aktuální situaci či vnější vlivy na ně působící. Podle Matějčka (2017) je také přirozené, že se výchovné názory rodičů navzájem nebo

rodičů a jiných členů rodiny ve všem neshodují, důležité je zajistit, aby nedocházelo k těžkým rozporům. Faktem také zůstává (Langmeier a Krejčířová, 2006), že málokterá rodina má vyhraněný výchovný styl, většina rodin kombinuje všechny tři styly, přičemž jeden z nich je u nich dominující. Také je dobré zdůraznit, že naprostá většina rodičů se snaží vychovávat dítě v nejlepší možné víře a nejlépe, jak v daný okamžik umí, ať už volí jakýkoliv výchovný styl.

2.2 Výchovné prostředky

Výchovnými prostředky rozumí Langmeier a Krejčířová (2006) postupy, které rodič či vychovatel pokládá za nejvhodnější k dosažení výchovného cíle. Může se jednat např. o odměny a tresty různého druhu, poučení, vysvětlení či předvedení na určitém vzoru. Stále častěji se do popředí dostávají i další výchovné prostředky, jako je vyvozování důsledků, kladení požadavků, nastavování hranic, výchova osobním příkladem aj.

K základním výchovným prostředkům, které využívají rodiče ve výchově svých dětí, řadí Čáp a Mareš (2007) **kladení požadavků** a kontrolu jejich plnění. Pod pojmem požadavky si lze představit vydávání příkazů, zákazů, pravidel chování, norem atd. Pokud je požadavků nedostatek, dochází k minimálnímu nebo žádnému rozvoji osobnosti dítěte. K tomuto stavu dochází často u rodičů, u nichž ve výchově dominuje liberální styl výchovy, který je popsán v předchozí kapitole. Opačná situace nastává, když jsou na dítě ve výchově kladeny přehnaně vysoké nároky. Dochází k přetěžování, k mylnému předpokladu, že dítě dovede přemýšlet a jednat zralým způsobem jako dospělý. Nepřiměřeně vysoké požadavky mohou také negativně ovlivnit psychosomatický stav a vývoj dítěte. Optimálním stavem je kladení středních požadavků přiměřeně k možnostem, věku a stupni rozvoje dítěte s ohledem na individuální rozdíly mezi dětmi v rodině. Čáp a Mareš (2007, s. 251) také popisují, že v dobře fungující rodině není třeba příliš často vyslovovat a opakovat požadavky nebo zákazy, protože „...*děti se samy řídí těmi požadavky, které jsou vtěleny do pravidelného uspořádání dne a týdne, do zvyklostí a tradic.*“ Pro plnění nových požadavků zpravidla stačí poskytnout dětem informaci a nemají problém uposlechnout. Autoři také upozorňují na rozpory, které mohou vzniknout mezi požadavky přicházejícími z různých stran, což pro dítě může představovat zátěžovou situaci. Je ideální, pokud má s rodiči nastavené kvalitní vztahy a může se na ně či přátele

obrátit pro porozumění a emoční podporu. Důležitým okamžikem je také kontrola plnění požadavků, protože bez ní dítě přestane brát požadavky vážně, nemá potřebu se jimi řídit.

Za nejpoužívanější a nejrozšířenější výchovné prostředky považují Hartl a Hartlová (2000) odměnu a trest, které často doprovází napomenutí a přesvědčování. **Odměnu** lze popsat jako pozitivní následek chování (Jandourek, 2007), který posiluje opakování stejného chování. Dle Hartla a Hartlové (2000) se jedná o kladný podnět, který je schopen vyvolat a uspokojit potřebu. Má dvě funkce, a to informační, díky níž se dítě na základě odměny dozví, že vykonalo správnou věc, a zároveň funkci motivační, kdy díky tomu, že bylo dítě pochváleno, snaží se svůj čin zopakovat. Obecně platí (Weikert, 2007), že pokud chceme dítě odměnit anebo pokud jej odměňujeme, vyjadřujeme mu tím určité uznání či dík za jeho chování nebo pomoc. Bakošová (1998) uvádí, že jedince odměna povzbuzuje a zvyšuje mu sebevědomí i pocit jistoty. Primárně lze odměny rozdělit na materiální a nemateriální (Weikert, 2007; Čáp a Mareš, 2007). Mezi **materiální odměny** patří peníze, hračky, výlety či další věci, na které je třeba používat materiální vybavení či materiální prostředky. Nadužívání materiálních odměn ale není zcela vhodné (Čáp a Mareš, 2007), protože narušuje vývoj dítěte a negativně ovlivňuje jeho vnitřní motivaci. Za **nemateriální odměny** lze dle Weikerta (2007) považovat emotivní odměny, které lze vyjádřit například povzbudivými větami, úsměvem či pohlazením. Emoční projevy odměn lze hodnotit jako efektivnější, navíc vzbuzují vřelost a bezpečí v rodině, což podporuje rozvoj a prohlubování lepších vztahů, a to především mezi rodiči a dítětem, později se promítá také do vztahové roviny dítěte.

V protikladu k odměně stojí **trest**, který lze ze sociologického hlediska chápat jako negativní důsledek chování jedince. Trest vykonává autorita nebo ten, kdo má moc, která je mu dána (Jandourek, 2007). Psychologové definují trest jako záporný podnět, který vyvolává nelibost či bolest jedinci, který se provinil (Hartl a Hartlová, 2000). Pedagogický pohled říká, že se jedná o negativní motivační působení na žáka či dítě, které je záměrně vytvořeno jako následek, aby si žák či dítě uvědomil, že něco splnil špatně nebo naopak vůbec (Průcha, Walterová a Mareš, 2003). Trest by měl sloužit výhradně jako prostředek pro prevenci špatného návyku u dětí, rodiče by jej podle Vaničkové (2004) tedy neměli využívat jako prostředek pro výchovu. Weikert (2007, s. 112) upozorňuje, že „...*tresty zabrání dítěti v provedení něčeho špatného, ale nejsou podnětem k tomu, aby udělalo něco dobrého.*“ Funkce trestů a důvody trestání bývají různé. Cílem může být napravit škody, zabránit opakování nežádoucího chování, ale také zbavit viníka pocitu viny, protože ze strany rodiče by po udělení trestu mělo přijít odpuštění a tím je možno prohršek

považovat za anulovaný (Vaničková, 2004). Z hlediska dělení trestů lze hovořit o trestech umělých a přirozených (Čáp a Mareš, 2007), kdy **přirozené tresty** jsou takové, které přichází samy jako důsledek. Vedle toho **umělé tresty** uvaluje zpravidla vyšší autorita za to, že jedinec udělá chybu, provede něco špatně, jakkoliv se proviní nebo nedodržuje pravidla a nařízení. Bendl (2004) zdůrazňuje, že dostaví-li se trest přirozený, neměla by autorita dodatečně ještě použít trest umělý. Umělé tresty lze dále rozdělit do tří kategorií na tresty fyzické, psychické a zákaz oblíbené činnosti.

Fyzický neboli tělesný trest definuje Vaničková (2004, s. 31) jako „...úmyslné či záměrné způsobení bolesti atakem na tělo pro kázeňský přestupek.“ Může být realizován také vystavením jedince „nepříjemné tělesné poloze či fyzické námaze, nepříjemným fyzikálním podmínkám či u něj vyvolat lítost za předešlé chování či jej od tohoto chování odstrašit do budoucnosti“ (Bendl, 2004, s. 118). Používání tělesných trestů ve výchově je stále velmi diskutovanou otázkou i mezi odborníky. Převažující názory se kloní k nevhodnosti a neefektivnosti volby těchto výchovných prostředků, přesto třeba Matějček (2007) uvádí, že pokud není trest hrubý a je ve své podstatě konán s láskou, jedná se o primitivní zásah do výchovy. Tělesné tresty v mírné formě při výchově jsou tolerovány, pokud nejsou využívány systematicky a běžně. Lehká plácnutí po zadečku či stehnech jsou v naší společnosti běžně akceptována u dětí předškolního věku, protože děti tohoto věku ještě nedomýšlí důsledky svého chování, takže lehké fyzické tresty jim pomáhají k lepšímu pochopení situace, která je zapříčiněna jejich špatným chováním (Bendl, 2004). Velkým rizikem při používání fyzických trestů může být neschopnost rodiče zachovat klid, aby nejednal v afektu ovlivněn svými vlastními emocemi. Matějček (2007) upozorňuje, že v afektu může velmi lehce překročit tělesný trest za hranici fyzického týrání, které není ani žádoucí a ani akceptovatelné.

Psychické tresty působí na dětské emoce. Může se jednat o situace, kdy rodiče s dítětem přestanou mluvit, nadávají, zvyšují hlas, dlouhodobě dítěti prohrašek připomínají. V některých případech se může považovat za psychické trestání odmítání lásky či úmyslné chladné chování ze strany rodiče vůči dítěti (Čáp a Mareš, 2007). Mezi psychické tresty, které rodiče používají nejčastěji, patří výčitky či kárání, sliby a hrozby, ale také posměšky až hanbení dítěte (Matějček, 2007). Pro děti je tato forma trestů mnohem horší než drobné fyzické tresty, zejména dochází-li k používání psychických trestů dlouhodobě a v jejich intenzivní podobě, která snadno může přejít až k psychickému týrání. Díky dlouhodobému psychickému trestání může dojít u dítěte k rozvoji citové lability, neurózám či nízkému sebevědomí.

Častou a poměrně oblíbenou formou trestu je **zákaz činnosti**. Přestože se může zdát, že jde o zcela neškodnou formu důsledku, neefektivní a frustrující pro dítě bývá, pokud se zákaz vztahuje na něco, co má rádo, ale nesouvisí přímo s prohřeškem. Proto je třeba k této formě trestu přistupovat s rozvahou a zvážit, zda to, co chceme zakázat, není pro dítě příliš dobré, aby se trest neminul účinkem (Čáp a Mareš, 2007). Volnočasové kroužky a další přínosné aktivity, které dítě provozuje ve volném čase, by tedy měly být zachovány, přestože se dítě nechovalo správně. Naopak by měly být odebrány aktivity, které jsou spíše pasivního rázu a neformují dítě pozitivně ve vývoji či nevedou k plnohodnotnému trávení volného času. Jako příklad lze uvést sledování televize či internetu.

Volba konkrétních výchovných prostředků při působení na dítě s sebou zákonitě přináší pozitivní i negativní důsledky. Je třeba si uvědomit (Čáp a Mareš, 2007), že každé dítě reaguje na určitou formu trestů odlišně, co je pro jedno dítě pozitivní a efektivní, na druhé působí negativně a může vyvolat i dlouhodobé problémy. **Pozitivním důsledkem trestu** je to, že si dítě uvědomí, že nejednalo správně a co konkrétně udělalo. Přiměřeným trestem lze dosáhnout toho, aby dítě nedělalo, co je s ohledem na situaci nepřijatelné. Pochopí, kde jsou hranice a co se stane, pokud je překročí. Nemusí to ale vždy znamenat, že se naučí, co je v dané situaci správné. **Negativní důsledky trestů** převažují a argumenty proti trestání jsou silnější než ty, které je podporují. Jak ukazuje popis jednotlivých forem trestů výše, v nejvážnějších případech mohou přinést až narušení vztahu mezi dítětem a rodičem a navodit silné nežádoucí emocionální důsledky, jako je strach nebo zloba, dokonce může dojít až k narušení osobnosti dítěte. Dítě může mít snížené sebevědomí, deprese, úzkosti (Langmeier a Krejčířová, 2006). Dle Vaníčkové (2004) může díky trestům dojít ke zpomalení vývoje osobnosti dítěte či k agresivnímu chování ze strany dítěte. Rizikem pro socializaci dítěte je, že si tento model výchovy může zakódovat a používat jej ve svých současných i budoucích vztazích. Pokud je dítě trestáno často, obranná reakce se může projevat inklinací k patologickým jevům, jako je lhaní, podvody či nevhodné chování za zády rodiče nebo vyhýbání se řešení problémů (Langmeier a Krejčířová, 2006).

Pokud se rodič rozhodne ve výchově aplikovat tresty a odměny, měl by dodržovat určité **hranice a zásady**, aby se minimalizovala rizika negativních důsledků. Trest by měl přijít co nejdříve po provinění. Odkládání trestů či přesouvání odpovědnosti za potrestání na jinou osobu není dobré a ani výchovně správné. Při odkládání trestů je dítě zbytečně dlouhou dobu ve stresu a v úzkosti, proti překládání odpovědnosti za trest na druhého rodiče stojí hned několik argumentů. Trest potom vykonává ten, kdo prohřešek vůbec neviděl a nezná okolnosti, navíc se rodič, který trest přenechává na toho druhého, staví do

role slabého a bezradného, který si není schopný s dítětem poradit sám (Matějček, 2007). Za pět základních pravidel pro trestání považuje Matějček (2007) přiměřenost, srozumitelnost, bohatost a členitost, nepoužívat přehnané tresty a důslednost. Trest by měl být přiměřený s ohledem k věku, schopnostem dítěti i míře provinění. Dítě by také mělo rozumět tomu, za co je trestáno, co udělalo špatně a čeho by se příště mělo vyvarovat. V opačném případě může být zmatené. Bohatost a členitost trestů neznamená, že by si měl rodič libovat v jejich vymýšlení, ale jistá míra kreativity je žádoucí, aby dítě nebylo vystaveno jednostranným trestům, vůči nimž se později stane imunní. Bohatost a členitost trestů může také pomoci k lepšímu pochopení prohřešku. Z hlediska intenzity trestů je důležité začínat od trestů mírných, aby byl prostor pro zintenzivnění v případě stupňování prohřešku. Poslední zásadou je důslednost, protože dítě musí jasně vědět, že to, co udělalo špatně, nesmí opakovat. Důslednost by měla platit také při volbě trestů, aby za stejný přestupek následoval stejný trest, protože jen tak se dítě v situaci zorientuje a bude cítit jistotu.

Matějček (2007) i Vaníčková (2004) se shodují, že nejdůležitější na trestání je **schopnost odpustit** a dále už prohřešek nepřipomínat. Předpokladem odpuštění je lítost a touha prohřešek neopakovat na straně dítěte. Přítomna by měla být i omluva na obou stranách. Dítě by se mělo omluvit, pokud svým chováním někomu ublížilo, vedle toho i rodič by měl být schopen reflektovat svůj přístup a omluvit se, pokud jeho reakce byla přehnaná, či trest zbytečně tvrdý.

V dnešní době řada rodičů hledá alternativy k odměnám a trestům a snaží se volit výchovné prostředky, které jsou založeny na partnerském vztahu k dítěti, vzájemném respektu a vedení dětí k zodpovědnosti za své činy bez použití trestu či odměn. Takovým alternativním trestem dnešní doby může být **důsledek**. Po projevech nežádoucího chování by měl rodič nejprve zvážit, co dítě k provinění či přestupku vedlo a z toho vyvodit důsledky, které s přestupkem souvisí. Důležitým činitelem při efektivním vyvozování důsledků je i vztah mezi rodičem a dítětem. Rodič musí své dítě dobře znát a také mu naslouchat a zároveň ve výchově vyvažovat laskavost a důslednost. Díky tomu se dítě naučí respektovat hranice (Weikert, 2007). Nastavování hranic a pravidel je také otázkou vzájemného vztahu a respektu a mělo by probíhat po vzájemné domluvě a hlavně pochopení z obou stran. Dítě by mělo jasně vědět, co a proč se od něj očekává, rodič by měl vedle toho dítěti naslouchat a při nastavování hranic a pravidel názorům a argumentům dítěte. Nepostradatelné místo zde má i vzájemná důvěra.

2.3 Participace dětí na chodu domácnosti jako výchovný prostředek

Zapojení dětí do chodu domácnosti je přínosné pro rodiče i děti. Zejména matkám, které často zajišťují provoz a chod domácnosti, se tím uleví a získají více času na sebe i děti. Děti z toho profitují získáváním praktických dovedností do budoucího života, zároveň se učí poznávat hodnotu práce a v neposlední řadě rozvíjí svou osobnost. Jak je popsáno v kapitole 1.5, společnou práci je možné považovat za jednu z příležitostí, kdy spolu rodina může trávit volný čas. Sobotková (2012) navíc dává do přímé souvislosti plnění školních i domácích povinností s rozvojem zdravého sebevědomí. Z hlediska volby výchovných prostředků lze v souladu s kapitolou 2.2 hovořit o kladení požadavků a následnou kontrolu jejich plnění. Na chodu domácnosti by se měli podílet všichni její členové úměrně svému věku, schopnostem, časovým možnostem a na základě vzájemné domluvy.

Je vhodné zapojovat dítě do domácích povinností od **nejútlejšího věku**, vybírat povinnosti jednoduché, které se pravidelně opakují, např. po vycházce uklidit boty na své místo, hračky uložit do správné police, odnést oblečení do koše na špinavé prádlo, vyhodit odpadky do koše (Chmelová, 2022). Tímto je vedeno k přijímání úklidu jako zcela běžné věci. S věkem a schopností zvládnout náročnější úkoly se také škála domácích prací, do nichž je možné dítě zapojit, rozšiřuje (Sobotková, 2012).

Předškolním dětem je dobré spojit úkol s hrou a nezapomínat na přiměřenou pochvalu. Sobotková (2012) upozorňuje, že s pochvalou by se to nemělo ani přehánět, ale ani se jí vyhýbat. Rizikem přehnaného chválení za každou drobnost je získání nerealistického pocitu vlastní dokonalosti, přestože dítě vykonalo jen drobnou práci, která by měla být považována za normální. Na druhou stranu ani pochvala nedostatečná či žádná není vhodným řešením, protože právě prostřednictvím pochvaly získává dítě zpětnou vazbu, že činnost vykonalo správně, je pro rodinu důležité a potřebné. Návrh činností, které by mohlo dítě vykonávat **ve třech letech věku**, nastiňují Čapek a Čapková (2010): úklid hraček pod vedením rodičů, přinesení příborů na stůl, základní úklid svého místa u stolu po jídle, zametení drobečků a manipulace s lopatkou a smetáčkem s dopomocí rodiče, pomoc rodiči či sourozenci při vyndávání nádobí z myčky. Za přítomnosti a s pomocí rodičů již tříleté dítě zvládá základní hygienické návyky, jako je použití toalety, čištění zoubků, česání vlasů, mytí rukou a obličeje, koupání. V tomto věku si dítě také zvládá odložit oblečení na určené místo, pověsit bundu a mělo by se už podílet na drobných rozhodováních, které se ho přímo týkají. K těmto činnostem jsou schopny děti **ve čtyřech**

letech věku dle Čapka a Čapkové (2010) přidat činnosti, jako je prostírání na stůl, čištění bot, pravidelné krmení domácího mazlíčka s asistencí staršího sourozence či rodiče, pomoc s drobnými pracemi na zahradě i vysávání koberce. Čtyřleté dítě se také rádo zapojuje do přípravy různých pokrmů. Je důležité připomenout, že dítě předškolního věku většinu těchto povinností a činností vykonává spolu s rodičem či starším sourozencem a jejich plnění je pro něj spíše hrou, díky níž si ale buduje návyky a přijetí domácích prací jako běžné součásti života. Dítě **v pěti až šesti letech** se může na chodu domácnosti podílet už úklidem vlastního pokoje či hracího koutku, ustláním postele, utíráním rozlitého pití, zaléváním květin i úklidem kuchyňského stolu (Chmelová, ©2022). Rády se zapojují také do přípravy praní, sušení a následně skládání a uklízení vypraného prádla, zvládnou vyřídít vzkaz, zajistit jednoduchý nákup v obchodě a mohou se zapojit i do čištění a úklidu auta (Čáp a Čápková, 2010).

U **dětí školního věku** Sobotková (2012, s. 89) doporučuje přehled pravidelných povinností „rozepsat a vystavit, aby se všichni naučili kontrolovat sami, co mají ještě udělat.“ Autorka také navrhuje na seznam přidat i povinnosti rodičů a větším dětem dát prostor pro samostatné rozvržení povinností do dnů v týdnu. U starších dětí lze ponechat také prostor pro iniciativu, pokud jde o dělení povinností, střídání či vzájemném zastupování se v nich na základě jejich domluvy. Čapek a Čapková (2010, s. 96) vedle možnosti střídání se či pevného přidělení povinností navrhují ještě kompromisní cestu, která spočívá v tom, že si „...každý vybere co by chtěl dělat. Zbývající práce, které nikdo dělat nechce, se mohou přidělit, nebo se v těchto činnostech mohou jednotliví členové rodiny střídát.“ Dítě **v šesti až sedmi letech** může vynášet odpadky, poskládat ručníky, zametat podlahu, samostatně vyskládat nádobí z myčky, párovat ponožky, uklidit WC, umývadla i vanu. Venku na zahradě zvládne vyplít záhonky či shrbat listí a suchou trávu, postarat se o psa. V tomto věku si také samostatně vybírá oblečení nebo ošetří drobná zranění. V kuchyni se může zapojit škrabáním brambor, mrkve a jiných druhů zeleniny či ovoce nebo přípravou jednoduchého pokrmu či salátu, namazáním pečiva i příprava toastů, s dohledem připravuje na sporáku teplá jídla, ohřeje si jídlo v mikrovlnné troubě (Čapek, Čapková, 2010 a Chmelová, ©2022). Ve věku **osmi až devíti let** dítě dokáže naplnit myčku špinavým nádobím, zavěsit a poskládat čisté oblečení, utřít prach, vyložit nákup, uklidit a umýt stůl a dokonce uvařit smažená vejčička. Je možné je zapojit také do venčení psa, pokud to poslušnost, rasa, velikost a temperament psa umožňuje (Chmelová, ©2022). Dle Čapka a Čapkové (2010) může být dítě již dostatečně zodpovědné, aby samostatně opustilo a zamknulo byt. Výzvou se stává navrhování rozmístění nábytku v místnosti při

malování nebo změnách v domácnosti, samozřejmostí je úklid vlastního pokoje i společných prostor v dosahu dítěte. Učí se ručním pracím, takže si zašije drobnou díрку, přišije knoflík. Na krátkou chvíli se postará o mladšího sourozence, nakrmí ho. Dítě už se dle autorů také aktivně zapojuje do výběru a nákupu oblečení, zajistí menší nákup. Venku kromě výše uvedených činností se může zapojit třeba do natírání plotu. Dítě **od deseti do dvanácti let** lze pověřit mytím koupelny, vysáváním, důkladnějším úklidem v různých místnostech včetně převlékání povlečení na posteli i všemi kroky při praní prádla. Nemusí pro něj být problém podle receptu uvařit pokrmy, podílet se na vaření a servírování čaje či kávy. V tomto věku již děti přebírají zodpovědnost za plánování vlastního volného času i plnění povinností a učí se hospodařit s penězi, někteří rodiče jim zakládají účty s platebními kartami a učí je s nimi bezpečně zacházet. Zhruba **od třinácti let** je možné děti zapojovat plně v podstatě do všech činností a prací souvisejících s chodem domácnosti – vaření, pečení, kompletní úklid, praní a žehlení, péče o mladší sourozence, péče o dům a zahradu (Chmelová, ©2022). Také se svým volným časem a plánováním by měly už pracovat samostatně, dodržovat dohody s rodiči, domlouvat se na příchodech domů, hospodařit s vlastními financemi, což některé děti může motivovat k hledání placených brigád (Čapek a Čapková, 2010).

Kromě pravidelných povinností se děti zapojují i do neplánovaných úkolů a činností, které je třeba udělat neodkladně. Rodič by měl dítěti o pomoc říct, ale neměl by se nechat vtáhnout do diskuze, zda se dítěti chce či nechce daný úkol plnit. Rodič by měl být tím, který důsledně, ale v klidu na splnění úkolu trvá a svůj požadavek opakuje, dokud dítě úkol nesplní (Sobotková, 2012).

Za zcela nevhodné považuje Sobotková (2012) i Čapek a Čapková (2010) odměňování dítěte penězi za plnění každodenních povinností. Tyto by mělo plnit dítě samozřejmě, rozvíjí se tak u něj zodpovědnost i sounáležitosti s rodinou, v níž by se členové na chodu domácnosti měli podílet bezpodmínečně.

Není cílem vychovat dítě ke slepé poslušnosti (Sobotková, 2012), nýbrž k převzetí zodpovědnosti a dosažení způsobilosti v základních oblastech života. Děti by si od útlého věku měly uvědomovat, že k rodinnému životu patří radosti i plnění povinností a společná práce prohlubuje pocity sounáležitosti s rodinou.

2.4 Role rodiče a prarodiče ve výchově

Narozením dítěte se mění hierarchie celé rodiny i role jednotlivých jejích členů. Mühlfeit a Krůtová (2021) popisují, že před narozením vlastních dětí mají lidé základní kotvu u svých rodičů. Kotvou rozumí, že se k nim vrací, učí se a získávají od nich cenné zkušenosti. Toto se ale mění narozením vlastních dětí, kdy by funkci kotvy měla přebírat právě nově vzniklá rodina. Přechází na ni tak zodpovědnost nejen za vlastní potomky, ale také za své rodiče, z nichž se stali prarodiče, protože se dle autorů dostali v hierarchii o stupínek níž. Proto musí členové rodiny přijmout fakt, že se jejich role změní, rozloučit se s předchozími a pochopit, co obnáší role nové.

S **rodičovskou rolí** přichází nové povinnosti, s nimiž se partneři vyrovnávají. Kromě chodu domácnosti a funkčního partnerského života zajišťují výchovu dětí. Přesto se dle Mühlfeita a Krůtové (2021) zcela nevzdají ani role dítěte, které čas od času potřebuje radu, pochopení, ocenění či prosté objetí od svého rodiče. Rodičem v tradičním pojetí je matka a otec, jejichž postavení a role v rodině jsou bezesporu rozdílné. Tuto odlišnost spatřuje Vágnerová (2000) jak v oblasti fyzické, tak i sociální. Pro zdravý komplexní vývoj potřebuje dítě oba rodiče (Brtníková, 1991), které spojuje kromě partnerského vztahu také láska k dítěti, díky níž se oba snaží se o dítě starat a pečovat, jak nejlépe umí a svým vzájemným chováním a komunikací jsou pro ně primárním vzorem. Vágnerová (2000) také upozorňuje, že v dnešní době se rodičovství stává věcí sobeckou. Manželé často odkládají děti až na druhou či třetí příčku v životě, protože rodičovství je stav trvalý a nejde změnit či vrátit. Role matky a otce jsou tedy brány na jednu stranu zodpovědně, ale na druhou stranu až příliš sobecky, kdy se manželé nechtějí vzdát svých dosavadních zájmů. Naštěstí je touha po dítěti či rodině pudová a biologická, takže většina manželství se přece jen rozhodne své rodičovské role plnit.

Matka svou roli začíná vnímat již před narozením dítěte, kdy cítí a zažívá nejbližší možné spojení s dítětem v průběhu těhotenství. Tato vazba se upevňuje úzkým kontaktem po porodu a v prvních měsících života, kdy je dítě kojeno a zcela odkázáno na její péči. Jen výjimečně dochází k vytváření této pevné vazby k jiné pečující osobě. Brisch (2012) poukazuje na fakt, že mateřství je nejkrásnějším, ale zároveň nejobtížnějším úkolem v životě ženy. Přestože společnost dle autora automaticky předpokládá, že těhotenstvím se žena stává matkou, faktem je, že do své role matky musí každá žena dorůst a naučit se s ní žít, k čemuž dochází v průběhu prvního roku života. Kromě neustálé péče, pozornosti a strachu o dítě se postupně vyvíjí i emoční cit k dítěti, který sílí a roste. Koucká (2014) tuto

informaci potvrzuje a upozorňuje, že již během těhotenství budoucí matka zažívá situace, které doposud znala pouze z literatury. Nejtěžší okamžiky ovšem přicházejí těsně po porodu, kdy jsou na matku kladeny velké nároky. Oproti očekávání miminko nespí, kojení se nedaří podle představ, navíc se žena cítí nejistě a nemožně. V průběhu společného sžívání se ale dle Koucké (2014) obvykle situace zklidní a ženy si začínají užívat svoji mateřskou roli. V průběhu raného dětství je potom matka hlavní výchovnou autoritou. Čačka (2000, s. 306) ji charakterizuje jako emocionálního vůdce, který zabezpečuje „...tělesnou i psychickou integritu dětí. Její funkce je jak zachování skupiny, tak formování její pozitivní vnitřní atmosféry.“ Dále autor popisuje, že ji děti i rodina vnímají jako osobu starostlivou, pomáhající navozovat citový soulad mezi členy rodiny. Často má také hlavní zodpovědnost jako pečovatelka a žena v domácnosti, která chod rodiny zajišťuje. Což představuje riziko, že žena bude přetěžovaná, může se cítit frustrovaná, protože činnosti a zodpovědnost, které na ní leží, jsou sice náročné, ale výsledky nejde moc vidět, členové rodiny často považují za samozřejmost, co všechno matka zajišťuje a o co se stará. V tomto kontextu se jeví jako důležité matku podpořit a zároveň respektovat její přání i pocity (Filliozat, 2011). V průběhu dospívání a osamostatňování vlastních dětí se postoje některých matek projevují dle Čačky (2000) někdy až ambivalentní, a to zejména v případech, kdy bylo dítě jejím hlavním prostředkem seberealizace. Matka je pro dítě důležitou osobou nejen v době, kdy je na její péči závislé. V mnoha případech se na ni obrací i v dospělosti po založení vlastní rodiny, kdy se již její role mění v roli babičky. Její přítomnost, podpora a ocenění je něco, co člověk i v dospělosti vnímá jako jistotu ve svém životě. Zejména po založení vlastní rodiny začne péči vlastní matky oceňovat s jiným nadhledem.

Role **otce** je v mnoha ohledech odlišná, pro dítě a jeho pozdější sociální vývoj je však stejně významná jako role matky. Matějček (2005) uvádí, že otec je pro dítě důležitou a zásadní osobou, která ovlivňuje jeho správný vývoj a to již od kojeneckého věku. Během těhotenství nemá možnost přímého kontaktu s nenarozeným dítětem, nezažívá těhotenství a s ním spojené změny tak intenzivně a všechny prožitky a pocity mu zprostředkovává budoucí matka jeho dítěte. Vágnerová (2000) také uvádí, že není přesně určeno, co by měl otec zvládat a dělat, aby splnil společenská očekávání. V současné době je celkem běžné, aby byl otec přítomen porodu, což je pro něj vlastně první přímý kontakt s dítětem, ale stále lze konstatovat, že dominantní roli v tomto období sehrává matka. Jak je uvedeno v subkapitole 1.4, otec má možnost využít tzv. otcovskou dovolenou, kdy může trávit svůj čas s rodinou, upevňovat vazby a být aktivně součástí náročného období šestinedělí a

sžívání se s miminkem. V kojeneckém období se může zdát jeho postavení upozaděné, přesto se už do péče o dítě aktivně zapojuje, měl by být oporou i pomocí matce. Je pro něj důležité, aby byl plnohodnotným článkem rodiny, která se právě vytváří, snažil se zasahovat a prosazovat své názory na výchovu spolu s matkou (Špaňhelová, 2008). Postupně jako žena, i muž – otec, musí do své role dorůst. Tato emocionální změna může trvat i několik měsíců (Brisch, 2012). Čačka (2000) spatřuje úlohu otce zejména jako živitele rodiny a instrumentálního vůdce, který je orientovaný na dosahování cílů celé skupiny. Jeho úkolem je také dle autora garance a soudržnost vztahů, disciplína ale i údržba zařízení domácnosti. Pokud je matka doma s dítětem, hlavním živitelem a zdrojem finančních prostředků se stává otec, což je v dnešní době nelehký úkol, zvláště pro vícečetnou rodinu. Na rozdílné vnímání otce synem a dcerou upozorňuje Čačka (2000). Syn dle autora přejímá otcovu mužskou roli, sleduje a napodobuje jeho chování k ženám. Nezřídka si jej v dětství až idealizuje, pozdější vztah velmi závisí i na způsobu vedení a výchovném stylu, kdy vzájemnému respektu a rovnocennému vztahu může bránit „nejistý a proto autoritativní otec, který se synem spíše soupeří z potřeby dokazovat si svou moc“ (Čačka, 2000, s. 307). Vedle toho vztah otce a dcery jí může poskytovat tzv. mužské zrcadlo a učit ji tím chování k mužům obecně. „*Pozitivní soužití dcery s otcem, včetně pocitu, že ji akceptuje, je tak významnou součástí i jejího budoucího přístupu k mužům*“ (Čačka, 2000, s. 307). Důležitým faktem je, že dcera očekává od otce podporu, navíc je i jejím vzorem pro budoucí výběr partnera.

Velkou životní změnou si prochází také prarodiče. Svou rodičovskou roli zvládlí, jejich děti dospěly, zakládají vlastní rodinu, za niž přebírají zodpovědnost, a na ně teď čeká **role prarodiče**. Findler a Taubman – Ben-Ari (2016) zdůrazňují, že se jedná o jednu z nejvýznamnějších životních rolí ve zralém věku, kterou si prarodiče nevolí, ale přechází do ní bez možnosti jakkoliv řídit načasování a okolnosti. Také četnost setkání s vnoučetem, míru zapojení do jeho života i povahu jejich vzájemného vztahu do značné míry vymezují a určují rodiče vnoučete, nikoliv sami prarodiče. Na druhou stranu dle Mühlfeita a Krůtové (2021) už nemusí být svázaní strachem a nároky spojenými s výchovou dětí, ale naopak si vnoučata užívat. Výhody také mohou spatřovat v osvobození od přímé zodpovědnosti za výchovu dítěte, možnosti zažít odlišný a zralejší model rodičovství a v luxusu jednoduše si vychutnat rozmazlování dítěte, aniž by museli uplatňovat autoritu a stanovovat hranice (Findler a Taubman – Ben-Ari, 2016). Může se stát, že prarodiče nesouhlasí s některými výchovnými metodami a kroky rodičů vnoučat, zde Mühlfeit a Krůtová (2021) zdůrazňují *důležitost respektu k těmto odlišným výchovným přístupům i životnímu stylu svých dětí*.

K tomu Stoppard (2013, s. 6) dodává, že „*moderní prarodiče chtějí být dobře informovaní, aby pochopili výchovné metody, které používají jejich děti.*“ Na druhou stranu i pro novopečené rodiče často teprve s příchodem a výchovou vlastních dětí přichází k pochopení a přijetí některých výchovných kroků a postupů vlastních rodičů i odpuštění křivd z vlastního dětství. „*Stejně tak i prarodiče možná až s vnoučaty vnímají, že u svých dětí zbytečně moc tlačili na pilu nebo že před nimi byli zbytečně uzavřeni či neupřímní*“ (Mühlfeit a Krůtová, 2021, s. 134). Intenzitu zapojení prarodičů do péče o vnoučata, četnost setkávání a rozsah péče si samozřejmě každá rodina nastavuje jinak a není možné říct, co je správně a co je špatně, pokud jsou všechny zainteresované strany spokojené. V některých rodinách tráví prarodiče s vnoučaty poměrně hodně času, někdy sdílí společnou domácnost, jindy vypomáhají svým dětem se zvládnutím povinností mimo rodičovství – finanční a materiální zajištění rodiny, bydlení, pracovní povinnosti. Mnozí prarodiče si společný čas s vnoučaty užívají, protože ze své pozice životního nadhledu a zkušeností si uvědomují, že vlastní děti si tolik neužili a teď pro to mají prostor. Stoppard (2013) poukazuje na velkou trpělivost, klidnost i chápavost, které většina prarodičů vůči svým vnukům projevuje. V jiných rodinách se naopak kontakty prarodičů s vnoučaty omezují na společenské návštěvy při příležitosti rodinných oslav a významných svátků během roku. Příčiny mohou být různé, Mühlfeit a Krůtová (2021) zmiňují situaci, kdy prarodiče nebyli na přeměnu rodiny a novou roli připraveni, mohou mít svou vlastní rodinu s dětmi vyžadujícími péči, případně roli prarodičů nechtějí vůbec přijmout, mají časově náročnou práci nebo koníčky, kterým chtějí věnovat svůj volný čas, když už se jejich děti osamostatnily. Důvody mohou být i praktické – bydliště ve velké vzdálenosti, zdravotní potíže, péče o vlastní nemocné rodiče či partnera. Stoppard (2013) popisuje pocity žen, které se na roli babičky cítí ještě mladé a díky příchodu vnoučat u nich může sílit pocit, že předčasně stárnou. Právě v těchto případech může v rodinách dojít k ochlazení vztahů a členové rodiny se vzájemně vzdalují.

Na závěr této kapitoly je vhodné alespoň okrajově zmínit oblast **sladění rodinného a pracovního života rodičů** – živitelů. Při charakterizování role otce zaznělo, že je obecně vnímán jako živitel otec, ovšem běžnou praxí českých rodin je, že i matky se zapojují do pracovního procesu a stávají spoluživitelkami rodiny. „*Většina českých rodičů předškolních dětí (...) považuje za nejvhodnější model, kdy matka přerušuje pracovní dráhu na období prvních přibližně 3 let dítěte, aby se mu mohla celodenně věnovat*“ (Kuchařová et al., 2019, s. 113). Teprve po tomto období navazuje na svou pracovní dráhu, přičemž mnohdy hledají matky spíše krácené úvazky nebo podřizují výběr zaměstnání

požadavkům rodiny. Vedle toho pro otce k žádným výrazným změnám dojít nemusí, svou pracovní dráhu a budování kariéry přerušit většinou nemusí. Zajímavým faktem také je, že i když se v mnoha ohledech už dělba rolí a povinností v rodinách mění a jde cestou genderové rovnosti, stále dle Kuchařové et al. (2019) převládá vzor, kdy žena věnuje více svého času rodině a domácnosti, zatímco muž tráví více hodin v zaměstnání, ale také svůj čas může věnovat svým koníčkům či zájmům. Pomocnou ruku zde často podávají prarodiče či širší rodina, která se zapojí do péče o děti, pravidelného či nárazového hlídání dětí, zajištění odvozu nebo vyzvedávání dětí ze vzdělávacích institucí či kroužků atd. Problematika sladování pracovního života a rodičovských rolí je velmi obsáhlá, proto je zde zmíněna jen velmi stručně.

PRAKTICKÁ ČÁST

3 SPECIFIKA VÝCHOVY VE VÍCEČETNÝCH RODINÁCH

Úvod

Ačkoliv se v dnešní době projevuje spíše trend mít menší rodinu a preferovat dobré materiální zajištění rodiny, cestování a zážitky, existují ve společnosti také rodiny, které jdou proti proudu. Právě tyto rodiny jsou předmětem zkoumání této práce. V rámci své přípravy jsem při studiu odborné literatury a jiných zdrojů na problematiku vícečetných rodin narazila pouze okrajově, také proto považuji téma za aktuální a zajímavé. Příkladem může být popis sourozeneckých konstelací, kdy Matoušek (2003) i Matějček (2005) popisují vliv pořadí narození sourozenců u prvorozených, druhorozených a nejmladších dětí v rodině, ale zvláštnosti v postavení u dalších dětí už nepopisují. Cílem výzkumného šetření tedy je popsat specifika ve výchově, která se objevují u vícečetných rodin.

Praktická část je samotným výzkumným šetřením, v němž jsou zpracována data, která jsem od oslovených respondentů získala hloubkovým polostrukturovaným rozhovorem. Pro tuto práci jsem si zvolila formu kvalitativního výzkumu, jelikož mým záměrem je analyzovat zjištěné informace a specifika výchovy do hloubky. V následujících subkapitolách se budeme zabývat výzkumným problémem, ale také výzkumnými otázkami či metodou sběru dat. Představíme si zkoumaný vzorek a v neposlední řadě zde proběhne analýza a interpretace dat.

3.1 Výzkumný problém

Ve své diplomové práci se zaměřuji na specifika výchovy ve vícečetných rodinách. Vycházím z výzkumného šetření, které bylo provedeno s respondenty vícečetných rodin, výsledky svého bádání předkládám na následujících stranách. Jde o velmi rozsáhlý soubor, proto budu citovat pouze ty respondenty, kteří měli odlišný způsob náhledu na danou problematiku, ale samozřejmě jsem pracovala se všemi odpověďmi. Ve svém výzkumu zjišťuji, zda mají vícečetné rodiny stejnou nebo alespoň podobnou formu výchovy či rodinnou filosofii a výchovné postupy. Dále zjišťuji, jak rodina funguje ve svém přirozeném prostředí a zda je soběstačná vůči svému okolí.

Tento výzkum bude rozšířením již dříve uvedených šetření, které prováděli různí autoři se svými respondenty. Podobnými otázkami se zabývá i Anna Rektoříková, DiS., ve své práci *Výchova dětí ve vícečetných rodinách* (2011). Dochází například k závěru, že

většina rodičů, kteří vychovávají více dětí, pochází sama z rodiny s větším počtem dětí a tato skutečnost, a potom zejména skutečnost z ní vyplývající, měla zásadní vliv na jejich rozhodnutí založit velkou rodinu. Ovšem k opačnému zjištění dochází ve své práci *Specifika výchovy ve vícečetných rodinách* Ing. Veronika Otáhalová (2016), která uvádí, že z jejího výzkumného šetření vyplynulo, že nezáleží na tom, kolik sourozenců má rodič. Zmiňuje, že pouze jedna z matek uvedla, že na počet jejich dětí měla vliv její původní rodina. Ostatní rodiče údajně tvrdili, že počet jejich dětí nebyl ovlivněn počtem jejich sourozenců. K zajímavému zjištění dochází také ve své diplomové práci s názvem *Specifika vícečlenných rodin* autorka Bc. Marta Joanidisová, DiS (2014), která předkládá závěr, že společnost vnímá vícečetné rodiny jako méněcenné, a to hlavně z toho důvodu, že v dnešní době, která je do značné míry materiálně zaměřena, pozbylo rodičovství velkou část své tradiční hodnoty.

Hlavní výzkumný problém a výzkumné cíle

Ve své diplomové práci zkoumám specifika výchovy ve vícečetných rodinách.

Hlavním výzkumným cílem je zjistit, jaká jsou specifika výchovy ve vícečetných rodinách.

Následně jsem zvolila **dílčí výzkumné cíle**:

1. Zjistit, jaká je životní filozofie ve vícečetných rodinách.
2. Zjistit, jak jsou uspořádány vztahy ve vícečetných rodinách.
3. Zjistit, jakými metodami jsou formovány děti ve vícečetných rodinách.
4. Zjistit, jaká je materiální a finanční zabezpečení ve vícečetných rodinách.
5. Zjistit, jak je využíván čas ve vícečetných rodinách.

Výzkumné otázky

Na základě výzkumných cílů byly stanoveny hlavní a dílčí výzkumné otázky.

Hlavní výzkumnou otázkou je: Jaká jsou specifika výchovy ve vícečetných rodinách?

Dílčí výzkumné otázky jsou:

VO1: Jaká je životní filozofie ve vícečetných rodinách?

VO2: Jak jsou uspořádány vztahy ve vícečetných rodinách?

VO3: Jakými metodami jsou formovány děti ve vícečetných rodinách?

VO4: Jaké je materiální a finanční zabezpečení ve vícečetných rodinách?

VO5: Jak je využíván čas ve vícečetných rodinách?

3.2 Metoda sběru dat

Ke zpracování výzkumného šetření diplomové práce byl zvolen kvalitativní výzkum. Pro získání potřebných dat k analýze jsem použila metodu hloubkového polostrukturovaného rozhovoru, který probíhal v sedmi případech po předchozí domluvě přímo v domě respondentů, ve třech případech formou videohovoru prostřednictvím komunikačních platforem WhatsApp a Skype. Popis výzkumného souboru a vzorků je uveden v kapitole 3.3.

Na začátku rozhovoru byly všechny rodiny obeznámeny s průběhem výzkumu a byly ubezpečeny, že získané informace budou anonymizovány, využity pouze pro potřeby této diplomové práce a nebudou zneužity třetí osobou.

Samotné rozhovory probíhaly ke konci roku 2021 a na začátku roku 2022, jelikož jsem čekala na lepší podmínky pro výzkum, který komplikovala situace s nemocí COVID-19, kdy nebylo doporučováno stýkat se s cizími lidmi.

V této diplomové práci bude využita nejčastěji používaná metoda sběru dat u kvalitativního šetření, která se nazývá **hloubkový rozhovor**. Ten můžeme definovat jako „*nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek.*“ (Švaříček a Šed'ová, 2007). Hloubkovým rozhovorem dokážeme zkoumat účastníky výzkumu v určitém prostředí a také specifika sociální skupiny, čímž získáme vhled do zkoumané problematiky. Pomocí otevřených otázek získáme odpovědi, které nejsou limitované výběrem položky v dotazníku nebo které by se daly označit za podbízivé. Hloubkový rozhovor dále můžeme rozlišovat: polostrukturovaný a nestrukturovaný. Pro tuto diplomovou práci byl zvolen rozhovor polostrukturovaný, který aspoň zčásti umožňuje sledovat linii tématu, aby tato linie byla pro všechny dotazované stejná. Zároveň nám tento typ rozhovoru umožňuje pokládat respondentům doplňující otázky nebo se na odpověď doptat, což nám umožní získání relevantnějších dat.

3.3 Výzkumný soubor

Dle Miovskeho (2006) jsou v kvalitativním výzkumu u výzkumného souboru používány velmi často metody záměrného výběru. Znamená to tedy, že výzkumník do svého bádání oslovuje a vybírá pouze ty respondenty, kteří s výzkumem souhlasí a zároveň splňují kritéria, která si výzkumník nastavil. Pro potřeby této práce bylo stanoveno jediné

kritérium, a to počet vychovávaných ve společné domácnosti v současnosti nebo minulosti. Do výzkumu tedy mohly být vybrány i rodiny, které mají některé děti již dospělé. Původním záměrem bylo oslovit pět rodin, na doporučení vedoucí diplomové práce byl výzkumný soubor rozšířen na deset rodin, což může vést k mírnějším nuancím ohledně hloubkové analýzy. Soubor byl tedy velmi obsáhlý, a to následně ovlivnilo šetření v jeho rozsahu.

Výzkumný vzorek tvoří deset rodin, které mají doma ve své péči pět až deset dětí. Aby byla zachována anonymita všech zúčastněných rodin, budou dále uváděny pod označením R (1-10), dle toho, o jakou rodinu se jedná. S cílem zachovat autentičnost výpovědí respondentů jsou zachovány všechny citace rozhovorů s nimi v doslovném přepisu, v němž se mohou vyskytovat prvky nářečí i gramaticky nesprávné tvary slov.

Pro snadnější orientaci je uvedena základní charakteristika rodin zapojených do výzkumného šetření v tabulce 1.

Tabulka 1 Stručná charakteristika rodin

R 1	Matka:	38 let, původním povoláním učitelka, v současnosti na RD
	Otec:	43 let, učitel a zástupce ředitele ZŠ
	Děti:	5 dětí: dcera 13,5 let, dcera 12 let, syn 9,5 let, dcera 6 let, dcera 1,5 roku
	Bydlení:	v bytové jednotce
R 2	Matka:	42 let, původně pracovala na poště, v současnosti na RD
	Otec:	43 let, kancelářská činnost
	Děti:	9 dětí: syn 17 let, dcera 16 let, syn 12 let, syn 10 let, syn 8 let, syn 7 let, dcera 5 let, syn 2 roky, syn 1 rok
	Bydlení:	ve vlastním domě
R 3	Matka:	42 let, původní povolání záchranářka, v současnosti na RD
	Otec:	43 let, pracuje jako OSVČ (truhlář)
	Děti:	7 dětí: syn 17,5 let, syn 16,5 let, syn 14 let, syn 12 let, syn 10 let, dcera 5 let, syn 1 rok
	Bydlení:	ve vlastním domě
R 4	Matka:	49 let, pracuje v pekárně
	Otec:	53 let, lesní dělník a správce obecních lesů
	Děti:	7 dětí: 4 děti vlastní – syn 27 let, dcera 22 let, dcera 21 let, dcera 9 let; 3 děti osvojené (adopce) – syn 28 let, syn 27 let, dcera 18 let
	Bydlení:	ve vlastním domě, nejstarší osvojení synové s nimi již nebydlí
R 5	Matka:	48 let, původním povoláním učitelka, nyní žena v domácnosti

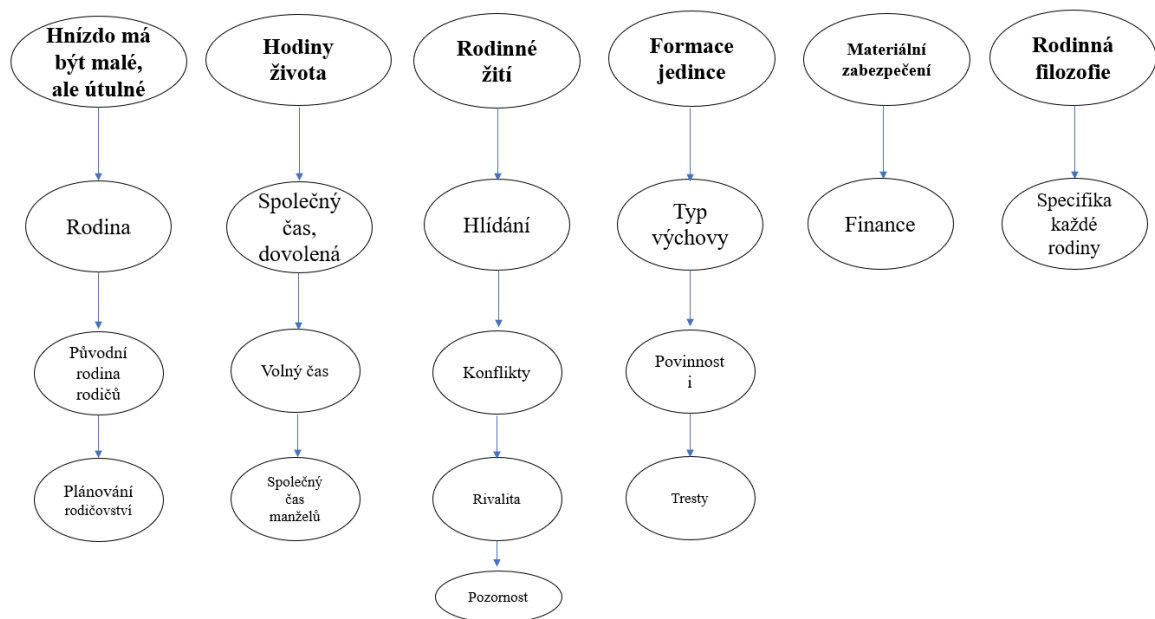
	Otec:	49 let, kancelářská činnost
	Děti:	8 dětí: syn 20 let (autista, narozený předčasně, horší hybnost), dcera 19 let, syn 18 let, syn 17 let, dcera 14 let, dcera 11 let, dcera 9 let, dcera 7 let
	Bydlení:	ve vlastním domě
R 6	Matka:	59 let, pracuje v sociálních službách
	Otec:	59 let, pracuje v leteckém průmyslu
	Děti:	6 dětí: syn 35 let (2 děti – vnoučata), syn 31 let (1 dítě – vnouče), syn 27 let, dcera 25 let, dcera 18 let, syn 15 let
	Bydlení:	ve vlastním domě, 4 nejstarší děti s nimi již nebydlí
R 7	Matka:	47 let, původním povoláním farmaceutická asistentka, nyní na RD
	Otec:	56 let, firemní pracovník
	Děti:	6 dětí: syn 23 let, syn 22 let, syn 18 let, syn 15 let, dcera 5 let, syn 2 roky
	Bydlení:	ve vlastním domě, 2 nejstarší synové s nimi již nebydlí
R 8	Matka:	46 let, dětská lékařka – pracuje na částečný úvazek při RD
	Otec:	48 let, poloviční úvazek v kanceláři
	Děti:	10 dětí: syn 16 let, syn 15 let, syn 13 let, dcera 11 let, dvojčata dcery 9 let, dvojčata dcery 6 let, dcera 4 roky, dcera 1 rok
	Bydlení:	ve vlastním domě
R 9	Matka:	53 let, zdravotní sestra
	Otec:	58 let, pracuje jako OSVČ
	Děti:	5 dětí: syn 33 let (1 dítě – vnouče), syn 28 let, dcera 25 let, syn 22 let, syn 17 let
	Bydlení:	ve vlastním domě, 3 nejstarší děti jsou finančně nezávislé
R 10	Matka:	46 let, původním povoláním učitelka, nyní žena v domácnosti
	Otec:	46 let, ředitel ZŠ
	Děti:	7 dětí: syn 21 let, syn (úmrtí po porodu), dcera 16 let, dcera 14 let, syn 11 let, syn 9 let, dcera 6 let, syn 3 roky (pěstounská péče)
	Bydlení:	ve vlastním domě

4 ANALÝZA DAT

V následující kapitole se věnujeme analýze dat. Tato data jsme získali z polostrukturovaných rozhovorů, které byly prováděny s jednotlivými rodinami. K analýze dat byla zvolena metoda otevřeného kódování, ve které jsme postupovali dle Škvaříčka a Šedové (2007). Z původních rozhovorů byly vytvořeny kódy, které byly kategorizovány. Škvaříček a Šedová (2007) mluví o tom, že kódování je proces, kdy jsou jednotky textu rozděleny dle podobných souvislostí. Tyto tematické kategorie mohou obsahovat jak pouze jedno slovo, tak sekvenci slov či celý odstavec, dle jejich podobnosti. S těmito získanými údaji, které výzkumník nejprve zakóduje a poté zkategorizuje, pracuje dále.

Obrázek 1 Schéma kategorií a subkategorií

4.1 Hnízdo má být malé, ale útulné

Tato kategorie obsahuje informace, které poskytly rodiny o své rodině jako nukleární jednotce, o své původní rodině ze které vyšli rodiče a také o plánování velké rodiny.

Kategorie je nasycena kódy: racionální zhodnocení početí, izolovanost a odsouzení okolím, volný průběh početí, přání velké rodiny, velká rodina jako norma, osvojení, životní fáze.

Vícečetné rodiny se v následujících řádcích v mnohém shodují. Rodiny totožně uvádí, že počet dětí, který mají, je z velké části ovlivněn tím, jak je nastavená jejich rodinná filozofie a společná představa o počtu dětí. Tyto rodiny jsou schopny případné početí redukovat, ale po zhodnocení všech pozitiv a negativ shodně uvádí, že faktem, že doma mají mnohočetné potomstvo, je uvědomění si, že situaci mají pod kontrolou. R1 mluví následovně: *„Pokud bysme to jako nezvládali úplně, tak by jsme se zastavili určitě u nějakýho nižšího počtu, ale zdálo se nám, že prostě v jistý fázi ještě nějaký děti zvládneme, a tak jsme si ho přáli.“*

Díky tomu, že jsou některé oslovené rodiny opravdu mnohočetné, zažívají často kvůli svému rozhodnutí mít velkou rodinu odmítavé postoje, a to nejen ze strany společnosti, ale mnohdy i ze strany vlastní rodiny. Díky tomu se rodiče či děti samotné cítí izolovaně, na okraji většinové společnosti či nepochopené od rodin s obvyklým počtem dětí. Situaci popisuje otec v rodině R3, kdy říká: *„Jakmile se člověk přehoupne přes to čtvrté, tak už je jako v kategorii nepochopitelný.“* I další dotazovaná rodina R5 shodně uvádí, že díky tomu, že mají mnoho dětí, ztratili většinu sociálních kontaktů, jelikož *„někteří známí skončili u nižšího počtu dětí a už nepokračovali. Nás to vždycky hodilo zpátky – nějaké výlety, dovolené a tak nešly absolvovat a víceméně s těmi lidmi jsme ztratili kontakt. A jít na návštěvu s osmi dětma...“* Ve stejném duchu se vyjadřují také oba rodiče v rodině R2: *„Mně vždycky nejvíc vyčerpávalo vysvětlovat ostatním, ne vysvětlovat, obhájit si, že to tak chci a je to tak dobře. A hrozně mě to mrzí a u těch nejbližších nejvíc.“* Podobnou situaci, kdy pocítují izolaci či opovržení zmiňují také rodiče v rodině R9, kdy matka poukazuje, že posměch na adresu dětí z vícečetných rodin není ojedinělý. *„Říká se, že když je hodně dětí, tak jsou ty děti hloupé nebo zanedbané, nebo něco takového.“*

Manželské páry shodně uvádí, že k tomu, aby si pořídily větší počet dětí, často přispěla náhoda, ale také to, že početí nechávaly volnějším průběh a nezasahovaly, jelikož jim situace na redukcii početí nepřišla příliš nutná. Otec z R9 situaci hodnotí následovně: *„A jinak co se týče těch dětí, dalo by se říci, na jednu stranu, že ano, byly plánované, ale nechali jsme tomu v podstatě takový volnější průběh.“* Všichni z oslovených rodin si přáli velkou rodinu. Ať už z toho důvodu, že sami neměli doma tuto možnost a líbilo se jim to, anebo jim naopak přišla velká rodina jako cíl a životní náplň, jelikož dříve větší rodiny obdivovali. R2 uvádí, že *„každý jsme chtěli čtyři děcka a na tom jsme se shodli a pak, jak jsme říkali, že čtyři a pak se uvidí. No a teď už se jenom díváme.“* Matka z R9 doplňuje:

“Já jsem neměla příliš idylické dětství, a tak jsem si říkala, že jestli najdu takového partnera, který bude stát za to, tak budu mít hodně dětí, budu mít velkou rodinu.”

Důvodem, proč si rodiče pořizují větší počet dětí, je také skutečnost, že mnoho z rodičů pochází z rodin, kde je větší počet dětí normou. Matka z R3 tuto skutečnost potvrzuje slovy: *„Já jsem si to tak představovala. Já su ze čtyř, muž je ze dvou, takže pro něj už tři je větší rodina, pro mě ne. Moje maminka je taky ze čtyř, tatínek z šesti sourozenců, takže já jsem na to byla zvyklá, takže pro mě větší rodina znamenala třeba pět dětí.”* Nepříjemné a nenormální jim naopak připadá, že by v rodině vychovávali pro společnost standardní počet jednoho až dvou dětí.

Rodiče a partneři v rodinách R10, R8 a R4 poukazují na to, že touha po velké rodině byla tak silná, že byli odhodlaní si pořídit velký počet dětí i za cenu, že ne všechny by byly jejich vlastní a biologické. Tyto rodiny mají tedy děti osvojené v pěstounské péči či podaly alespoň žádost o náhradní rodinnou péči. Matka z R4 tuto skutečnost popisuje následovně: *„Už když jsme spolu chodili, tak jsme chtěli velkou rodinu, už jsme si tak říkali, že jo. A už dopředu jsme si říkali, že kdybychom neměli vlastní děti, tak bysme klidně šli i do náhradního, že by nám to nevadilo. Nakonec já jsem nad tím přemýšlela, ještě než jsem si našla manžela, když jsem chodila na střední školu, tak jsem si říkala, jestli se do 25 nevdám, tak půjdu do S.O.S. vesničky dělat maminku.”*

R6 a R9 také poukazují na to, že jakmile jejich děti postupně odcházejí z domu, stává se jejich společné žití a vracení se do původního manželského svazku a soužití ve dvou náročné. Žena z R6 o této skutečnosti říká: *„No a teď jsme v té jiné fázi, kdy už máme velké děcka, kdy nám odešly z domu, je to takové trošku pro mě těžší, jakože je ztrácím, ale zase na druhou stranu jsem ráda, že každý si našel nějaký ten svůj život.”*

4.2 Hodiny života

Tato kategorie obsahuje informace o společném a volném čase rodinných příslušníků, o jeho využití i o společném čase manželů samotných.

Tato kategorie je nasycena kódy: povídání, modlitba, společná neděle, společenské hry, společná práce, společná dovolená, hra na hudební nástroj, výročí svatby.

Všechny oslovené rodiny se shodují v tom, že nejdůležitější prvkem na společném trávení a prožívání volného času je komunikace. Umět si společně najít čas jeden na

druhého, umět si vyčlenit prostor na to, aby si rodinní příslušníci vzájemně naslouchali a sdíleli své každodenní žití. Oba rodiče v R1 shodně uvádí, že *„se snaží vo tom tak nějak bavit. Takže se snažíme jako říkat, co kdy kde, většinou večír si to tak nějak projet.“* Obdobnou strategii volí rodina R6, kdy otec velmi apeluje na komunikaci jako základní výchozí jednotku k celkovému udržení dobrých vztahů v rodině: *„Je potřeba o tom mluvit, v každém případě, když se něco stane, prostě neuzavřít se do sebe, ale mluvit.“*

Všechny rodiny také stejně uvádí, že pravidelně řadí mezi své společné aktivity modlitbu. Každá z rodin tak večer zasedá k společné modlitbě, kde dochází nejen k předávání duchovního, ale také společnému sdílení. Propojenost těchto dvou oblastí nejlépe vystihuje matka z R2, která uvádí: *„To my vždycky, že se jdeme modlit, pak se zakecáme, půl hodiny vykládáme jeden přes druhého, všichni něco řešíme, takže je to asi vždycky nejlepší okamžik dne- mně to připadá někdy, že každý chrlí, co za celý den zažil a řešíme různé věci a tak. Je to okamžik, kdy jsme celá rodina spolu a fakt se zakecáme.“*

Za další významný spojující prvek všechny rodiny shodně označují neděli a společné trávení volného času. Ačkoliv jsou rodiny velké a členů domácnosti je mnoho, všechny rodiny se snaží se v neděli skutečně sejít v plném počtu, společně pojest a prožít alespoň nějaký společný čas jako rodina. Pro některé je klíčové společné jídlo, pro jiné společně strávené odpoledne ve formě her či návštěv, výletů, procházek a jiných aktivit. R9 uvádí: *„Jo, tak ty neděle, protože jsme věřící křesťané, tak jsme vždycky v neděli šli do kostela a ta neděle byla taková odpočinková.“* Ve velmi podobném duchu o neděli mluví také matka z R2, která uvádí: *„Ale to je fakt ta neděle, na to si nedáme šáhnout, to je prostě výborně zařízené, když člověk chodí do kostela.“* O potřebě trávení společného času a společných aktivit hovoří rodiče z R10, kteří uvádí: *„My si vystačíme sami, ty děti si spolu hrozně hezky hrají, to vidím, že my teda máme hry, jo? Hromady společenských her...Někdo tady bloudí a hledá a najde si někoho, kdo si s ním jde zahrát, takže něco vytáhneme, zahrají si spolu, což je úplně úžasné.“*

Další prostor pro hodnotně strávený čas rodiny nabízí společná práce. Práci se snaží dělat společně, ať už bydlí v domě či bytě. Jedná se nejen o práce v domě, ale také na zahradě či jiné nezbytné pracovní aktivity, které chod rodiny a domácnosti vyžaduje. R6 říká: *„a tak se snažíme, aby se ty děti zapojovaly tady to těch aktivit, ne? Prostě je to důležité, aby oni viděli, protože ve škole se to nenaučí, základní škola rezignovala na jakékoliv práce, ať ruční...“* Ve velmi obdobném duchu mluví také matka z R3, která říká: *„A sobota je společná práce.“*

Společný čas se snaží tyto rodiny vyplnit i odpočinkovou formou například v podobě dovolených. Všechny rodiny shodně uvádí, že se alespoň jedenkrát do roka snaží najít nějaký volný termín, kdy se celá rodina sbalí a odjede někam na dovolenou. Nejčastější destinací jsou potom tuzemské dovolené či společné akce spolu s dalšími rodinami ze svého okruhu přátel. Každá rodina si ale snaží zachovat nějaký čas jen pro sebe jako nukleární jednotku. Tuto skutečnost potvrzuje svými slovy i matka z R10: *„My jezdíme o prázdninách – máme přívěs, karavan- a hrozně nás to baví, že jsme 3 týdny sami jako rodina, v karavanu spíme a právě že si vystačíme, že jsme taková, já říkám, že jsme smečka.“*

Volný čas dětí, se dle výpovědí rodičů snaží využít užitečně. Téměř všechny děti ze zkoumaných vícečetných rodin jsou vedeny hudebním směrem. *„Všechny hrají na hudební nástroj, to znamená hudebky a tady toto,“* uvádí matka z R10. Rodiče se snaží, aby děti měly hudební základ, ne u všech se to podaří. Tato slova potvrzuje i otec z R3, který říká: *„každé děcko chodilo do hudebky, ne každé děcko se chytlo.“* Naplnění volného času dětí ve vícečetných rodinách není tedy o nic chudší oproti běžné populaci. Děti mají možnost věnovat se stejným zájmům jako děti většinové společnosti.

Společný čas manželů je oproti volnému času dětí velmi omezený. Všechny manželské páry zapojené do výzkumného šetření se shodují na tom, že je třeba se radovat z maličkostí a že společný čas rodičů jako muže a ženy je slovy R3 *„nedostatečný.“* Páry se proto snaží hledat a využívat každou volnou chvíli, kterou by měly pouze jeden pro druhého. Nejčastěji zmiňovanou formou prokazování si vzájemné lásky je prostě jen povídání a bytí v klidu s tím druhým. R1 toto komentuje slovy: *„Čas muže a ženy? Jak dáme děcka spat, tak pak v tu chvíli si jako sedneme a prostě ten den nějak projedem, prostě si chvíli povídáme.“* Výjimečnou příležitostí trávení společných chvil jen v manželském páru lze označit výročí svatby, kdy se snaží udělat si čas skutečně jen jeden pro druhého. *„Jednou ročně vodjet, aspoň na 24 hodin, kde bychom byli bez dětí. V období nebo čase, kdy máme výročí svatby,“* popisuje muž z R1.

Rodiny se tedy snaží využít volný čas plnohodnotně, ať už se jedná o vzácné společné chvíli manželů, okamžiky, kdy jsou jako rodina pospolu nebo v kontextu volnočasových aktivit dětí.

4.3 Rodinné žití

Tato kategorie obsahuje informace o tom, jak fungují a jaké jsou vztahy ve vícečetných rodinách.

Kategorie je nasycena kódy: individualita jedince, čtení knih, prevence konfliktu, srovnávání se, pozornost věnována negativnímu, samostatnost řešení konfliktů.

„Specifikum velké rodiny, to jsou především vztahy. Každý s každým a čím víc je těch lidí, tím víc je těch vzájemných vztahů a tím horší je to nějak ukočírovat,“ říká o své domácnosti matka z R4. Vztahy, konflikty, rivalita či poskytování dostatečné pozornosti každému dítěti, to jsou ty věci, které rezonují každou rodinou, ne jen početnou. U vícečetných rodin jsou potom specifika, které rodiny řeší, a s nimiž se potýkají. Největším hybatelem vztahů v rodinách je individualita každého jedince. Rodiče si to při větším počtu dětí velmi dobře uvědomují, a podle toho se ke svým potomkům snaží chovat. Matka z R3 hodnotí situaci následovně: *„Co platí na jednoho, neplatí na druhého. A co platí jednou na jednoho, tak podruhé na něho neplatí a může platit na druhého.“* Velmi krásně individualitu svých dětí vystihuje také matka z R2, která o svých ratolestech říká: *„Člověk, když ví, jak to funguje, tak si to víc hlídá, protože když na to někdy zapomenu, tak je pak hrozný řev v baráku.“* Podobný vhled přináší i matka z R10, která mluví o individuálním přístupu takto: *„Ke každému i přistupovat jinak. Mě fascinuje to, jak každé dítě je jiné a i potřebuje něco jiného, jinak po něm musím něco vyžadovat- jiným způsobem, to je tak náročné – furt v té hlavě to přepínat, že to, co platí na jednoho, neplatí na druhého, to co jednomu pomůže, druhému ublíží a tak podobně. To je asi to, co je na tom vyčerpávající.“*

Stejně jako individuality jednotlivých dětí, snaží se vnášet rodiče respekt k odlišnostem, když spolu tráví volný čas, jak již bylo zmíněno výše, hraním společenských her, ale také čtením knih či vedením dětí k literatuře. Skutečnou podstatu čtení knih vystihuje matka z R9, která říká: *„Krásné bylo to, jako když jim tatka jde v neděli číst, třeba tu pohádku, když ještě byli menší, a za deset minut přišlo některé dítě s knížkou pod paží a mami, pojd' nám to dočíst, tatka už spí. To si myslím, že opravdu v tomto to bylo lepší, když byl takový ten přímý kontakt.“* Čtení knih jako přímý kontakt s dítětem, společný čas či udržení pozornosti prezentuje také matka z R2: *„Ale třeba bylo fakt období, kdy byli strašně divocí, když se šlo večeret, tak to jsme nevěděli co. Tak manžel se rozhodl, že vezmu knížku a bude jim číst při večeři a byl klid. Oni všichni poslouchali, to bylo perfektní.“*

Díky tomu, že rodiče berou v úvahu individualitu každého dítěte, snaží se s dětmi pracovat, eliminovat a předcházet konfliktům v rodině. Jelikož ví, co na které dítě platí, dovedou předvídat, jaké metody je vhodné použít v situaci, kdy potřebují zabránit vzniku konfliktu či zmírnit jeho průběh. Rodiče z R1 hodnotí prevenci konfliktu následovně: „*Nějaká prevence, no, tak snažíme se. Takže uklidnit situaci, odvést pozornost.*“ Matka z R3 prevenci konfliktů potvrzuje a mluví o ní následujícím způsobem: „*A je pravda, že ti kluci se nesmí nudit. Nuda je prostě základ všeho špatného.*“

Rivalita mezi dětmi byla a vždycky bude. Děti z vícečetných rodin to mají o to náročnější, že se mohou srovnávat a srovnávají s větším počtem dětí oproti dětem z menších rodin. Všechny rodiny ale svorně uvádí, že pokud nějaká rivalita mezi dětmi je, tak je vše v rámci zdravého vztahu a dochází k nějakému srovnávání se ve velmi únosné míře. Jejich srovnávání se je naprosto neopodstatněné, protože, jak svým dětem říká matka z R9, „*když se uříznete do kteréhokoliv prstu, vždycky vás to bolí, ať je jakýkoliv. Takže já vás mám opravdu všechny stejně ráda.*“ Rodiče tedy nesrovnávají, snaží se rivalitu nepodporovat, přistupovat k dětem skutečně individuálně a naplňovat jejich touhy po rodičovské lásce a pozornosti, dle jejich „emočních nádrží.“ Tuto skutečnost potvrzuje svými slovy také matka z R10, když říká, „*že o tom ví, a hrozně se snaží, aby se děti nesrovnávaly. Každý hraje na jiný nástroj, aby se nesrovnávaly. Takže my sami se snažíme je nesrovnávat, ale i tak se ty děti samy srovnávají.*“

Rodiče se v tomto ohledu velmi snaží, uvědomují si všechna úskalí sourozeneckých vztahů, ale i tak se mezi nimi objevuje zkušenost, že pozornost si mnohdy utrhne to dítě, které zlobí, a že rodiče spíše věnují pozornost tomu negativnímu, než tomu pozitivnímu. Tato slova ve svém rozhovoru potvrzují rodiče z R4, kteří říkají, „*že věnovali víc pozornosti negativnímu chování než tomu pozitivnímu. Víc pozornosti měl ten, kdo si jí víc urval.*“

Díky tomu, že v rodinách funguje hustá síť vztahů a s nimi často také vztahových problémů, které jsou k řešení během dne, rodiče se snaží filtrovat, do kterých konfliktů vstupovat a kdy naopak dát ruce pryč a řeší jen to, co považují za podstatné a co překračuje rodiči akceptovatelnou míru. Toto potvrzují svým tvrzením i rodiče z R2: „*Některé věci ani my neřešíme, to si musí oni vyřešit mezi sebou. Samozřejmě, když už to přeroste přes nějakou únosnou mez, tak už zakročíme.*“ Rodiče z R1 postupují při řešení konfliktů mezi dětmi podobným způsobem a „*nesnaží se vždycky vyšetřit příčinu, protože to se nedá vyšetřit.*“ Rodiče z R4 k tomu ještě s humorem dodávají, že když se děti konflikty řešily

mezi sebou navzájem a rodiče se do toho připletli, „*tak jediné, čeho dosáhli, bylo, že se děti spřáhly proti nim.*“

4.4 Formace jedince

Tato kategorie obsahuje informace o formování jedince, o typech výchovy, trestech ale i povinnostech, které jsou ve vícečetných rodinách aplikovány.

Kategorie je nasycena kódy: přísnost, absence moderní techniky, individuální výchova jedince, příklad života, volnost dětem, matka vychovatel – otec živitel, pravidla, zapojení do chodu domácnosti, důslednost, trest jako důsledek „pomocnice“ na výchovu, spoluúčast prarodičů.

Všechny dotazované rodiny hodnotí svůj styl výchovy jako přísný oproti rodinám, které mají ve svém okolí. Sebekriticky o své výchově mluví rodiče z R3: „*No já myslím, že my jsme přísní. Kdybych to měla jedním slovem, tak jsme přísní, ale samozřejmě jsou situace, kdy je tatínek přísnější, vždycky to tak bylo, že tatínek je přísnější a maminka se to snaží vybalancovat a urovnat na dvou stranách.*“ Roli matky ve výchově slova potvrzuje i otec z R8, který říká: „*Maminka se snaží ty hrany nějak oblit, zahladit.*“ Velmi obdobně reaguje i matka z R9, která říká, „*já jsem srdce a manžel je rozum ve výchově.*“ Slova o přísnosti potvrzuje také matka z R10: „*Já, když budu používat i to, co říká ta naše nejstarší, tak na jednu stranu jsme asi hodně přísní, nebo...*“ Z výše uvedeného tedy vyplývá, že, přísnost ve výchově považují respondenti za nepostradatelný prvek, ačkoliv matky bývají ve výchově svých ratolestí jemnější oproti otci, který je ve většině rodin zapojených do výzkumného šetření skutečnou autoritou.

Vedle přísnosti ve výchově se většina zkoumaných rodin shoduje i v tendenci omezovat moderní technologie v životě svých dětí. Ať už se jedná o absolutní absenci televize či jiných medií, tak omezování a používání nejen chytrých telefonů. Otec z R5 popisuje: „*Asi spíš trošku jsme přísnější, tak bych to hodnotil. Nejsme úplně zastánci moderních technologií, což nechápou.*“ Moderní technologie a jejich omezení zmiňují i další rodiny, většinou je vnímají jako komplikaci ve výchově. „*Myslím, že ty mobily a počítače hrozně komplikují výchovu, protože co nevymyslí jeden, tak oni si zase najdou na internetu ty svoje kamarády a ti zas vymyslí jiné věci,*“ říká matka z R2. Všechny dotazované rodiny se proto snaží naučit děti používat telefony či jiná média efektivně a

k vlastnímu prospěchu. Čas, který děti tráví u těchto zařízení, se snaží dětem regulovat či kompenzovat jiným druhem činnosti, kterou považují za přínosnější či smysluplnější pro jejich další uplatnění ve společnosti.

Jak už bylo zmíněno výše, rodiče se snaží ve výchovných postupech i při volbě výchovných prostředků přistupovat k jednotlivým dětem s ohledem na jejich individuální potřeby a specifika osobností. Někteří oslovení rodiče také potvrzují odlišnost v přístupu k dětem jen na základě odlišnosti pohlaví, jak uvádí z R4: *„Byli jsme přísnější. Já jsem byl teda na ogary přísnější, na dcery jsem nebyl. Nebylo proč ani.“* Dle toho jsou nároky na výchovu jednotlivých dětí malinko odlišné u všech členů domácností. Bez ohledu na rozdílnost v přístupu, která se občas objevuje s ohledem na snahu rodičů o individuální přístup k jednotlivým dětem, se rodiče shodují na tom, že vše dělají s nejlepším vědomím a touhou dovést děti ke stejnému cíli. Jen pomocí jiných metod. Otec z R3 uvádí: *„My nemáme žádný systém. Známe různé tady ty techniky, ale žádná z těch technik se nám neosvědčila.“* Nejvíce oslovených respondentů se drží výchovného stylu *Respektovat a být respektován*, který si modifikují dle svých potřeb a na míru jednotlivých dětí v rodině. Matka z R8 k tomu dodává: *„Líbí se mi ten model, nicméně se mi nelíbí, že jim to stále opakují. Já to zopakují maximálně 2 – 3x a snažím se jim spíš ukazovat tu cestu tím životem.“*

Příklad života jako výchovného prostředku se ve výpovědích jednotlivých rodin objevuje poměrně často. Sebereflexe vlastního chování, uznání vlastní chyby a snaha o nápravu, omluva a poděkování. To jsou častá slova, která zaznívají z úst rodičů vychovávajících děti ve vícečetných rodinách. Otec z R9 shrnuje tuto skutečnost slovy: *„Ale jinak si myslím, že děcka, ale obecně jako všechny, že oni poznají, kde je pravda, takže jako před děckama nějaké divadlo hrát nemá smysl. A myslím si, že u děcek je důležité, aby opravdu viděly, když rodiče přijdou jako upracovaní, unavení, že je důležité, aby ty děcka viděly aj tady toto. Aby to nebylo jenom něco takové jakoby strojeného, že pořád je všechno paráda. Ono to není pořád paráda. A aby to prostě viděly, že v tom životě je to náročné, ale prostě když se budou snažit, tak toho dosáhnou, že je to opravdu v jejich rukách, jejich schopnostech, aby si vytvořili takový život, jaký chtějí.“* Rodiče z R6 informaci doplňují: *„A tam vlastně jsme nějak probrali ten den, děkovali, to odpuštění nebo prostě takhle.“* Matka z R3 považuje za podstatné být dětem dobrým osobním příkladem a ve výchově poukazuje na důležitost maličkostí a laskavostí, které výchovu utvářejí. Tuto skutečnost

podtrhuje slovy: „*Ale já si myslím, že ta výchova je tady o tom, o těch maličkých krůčcích. Takže pevně a laskavě.*“

„*Tak jako dát jim ty limity, na druhou stranu jim dát volné pole působnosti, aby se to naučili sami, aby si to ohmatali sami, aby to neměli jenom od nás 100x řečené. Tatínek s maminkou jim řekli, že to bude tak, oni si to prostě musí sami nějak ohmatat, sami na to přijít, že je to správně. Tak my furt balancuje mezi těma dvěma extrémama těch pevných hranic a toho volného pole působnosti.*“ Těmito slovy popisuje matka z R3 volnost, kterou se snaží poskytovat svým dětem. Slova o volnosti a nastavování hranic zaznívaly v průběhu rozhovorů i od ostatních rodin.

Model domácnosti, kdy matka zajišťuje chod domácnosti a stará se o rodinu, zatímco otec je živitel rodiny, funguje téměř ve všech rodinách zapojených do výzkumného šetření. Respondenti většinou totožně popisují model, kdy je žena v roli většinu dne v roli vychovatele, který pečuje o děti a zajišťuje logistiku domácnosti. Žena z R6 popisuje model, který funguje u nich následovně: „*Takže ta výchova je spíš na mě. Ten den zajistit, všechno jako obstarat, pohlídat školu, srovnávat je trošku do nějaké latě. Samozřejmě se podílel i on, jako manžel.*“ Od matek i otců z jednotlivých rodin zazníval opakovaně názor, že je pro ně jednodušší, když je žena doma a je pro děti k dispozici, zatímco druhý z rodičů rodinu zajišťuje finančně. Otec z R10 to komentuje slovy, z nichž vyplývá, že manželčinu práci v domácnosti vnímá jako rovnocennou svému zaměstnání: „*Manželka je doma, tak má na starost domácnost jednoduše, to je jasné, to je jako práce. To znamená, že já chodím do práce pryč, a ona pracuje tady.*“ Naproti tomu model, kdy se na finančním zajištění rodiny podílí oba manželé stejným dílem, aplikuje R8, ovšem žena namítá, že „*se jí tento model nelíbí, ale byla ze strany manžela natlačena do této situace, jelikož je schopna vydělat 4x víc než on.*“ Díky tomu, že se s manželem podílí zajištění rodiny na půl, ale je schopna vydělat vyšší částky, dochází do zaměstnání i několikrát týdně. Domácí povinnosti včetně péče o roční dítě přesto dál zůstávají z velké části na ní a ona se cítí velmi vyčerpaně. Sama vyhodnocuje, že „*to není úplně ideální model a neví, jestli by jej měla doporučit.*“

Každá z rodin má zavedená určitá pravidla, která lze měnit dle potřeby dětí, věku dětí, stavu domácnosti. Tato pravidla potom slouží rodičům k tomu, aby volnost vychovávaných dětí měla nějaké mantinely, které jim pomáhají snadněji proplouvat a orientovat se v požadavcích rodičů. Rodiče z R2 k tomu dodávají: „*Ty děcka, když cítí, že mají ty bariéry a že ví, odkud pokud, tak jsou v podstatě spokojenější, protože ví, co si*

můžou dovolit a co ne.“ O pravidlech v rodině hovoří otec z R9 takto: „*Musí poznat nějaké ty meze a něco respektovat, nějaká pravidla.*“

Pravidla, která popisují při rozhovorech jednotliví rodiče, jsou z velké části založena na zapojování dětí do chodu domácnosti. Motivaci k plnění povinnosti v domácnosti má každá z rodin ošetřenu jiným způsobem, který je jí vlastní a nejvíc jí vyhovuje. Ve všech oslovených rodinách mají děti vymezené povinnosti, na jejichž plnění se děti různou měrou podílí. Buď jsou děti schopny si povinnosti a zapojení hlídat samy, nebo jim s plněním pomáhá matka, která je dokáže navést, co je třeba udělat a umožnit dětem zapojení, které je adekvátní jejich věku. Matka z R3 situaci v rodině popisuje: „*Bud' je k té práci vezmu, anebo jim to dám za úkol.*“ Matka z R9 k plnění povinnostech svých dětí říká: „*Když je potřeba udělat nějaké věci kolem domu – navozit dřevo nebo cokoliv jiného, tak se to udělat prostě musí. Nemusí to být hned, ale udělat se to musí. A i když se mu nechce, tak se ty věci musí vyžadovat.*“ Nedochozí-li k tomu, dochází k porušení nastavených pravidel a obvykle přichází trest, který má různé podoby.

Matky, jakožto hlavní vychovatelé v rodinách, reflektují, že s větším počtem dětí se u nich vytrácí důslednost, stejně jako představa o trestu. Jakmile totiž dítě poruší daná pravidla, následuje trest, nejčastěji formou důsledku. Jako jeden z nejtěžších úkolů rodičů – vychovatelů, vnímají oslovení to, co popisují rodiče z R3: „*Hlídat plnění zadaných trestů a postihů.*“

Tresty aplikované v zúčastněných rodinách byly a jsou různé. Stejně jako motivace či pochvala. „*Pochvala je základní výchovný prvek a od nás se jí moc nedostává. My rodiče je spíš tepeme, myslím si, že od toho jsou i rodiče, aby prostě napomínali a brali je víc zkrátka. Musí to být prostě vyvážené,*“ říká o používaných výchovných prostředcích matka z R3.

Tresty formou fyzických trestů nejsou sice na denním pořádku, ale z vyjádření rodičů plyne, že se k nim v rodinách přistupuje běžně. Rodiče z R2 o nich mluví takto: „*No my jsme si mysleli dřív už teda, že tady to fyzické trestání za každou cenu, že to nebudeme aplikovat, že bysme nějak pohlavkovali nebo tak. Ale máme tady tu „pomocnici“, to je taková dobrá palička.*“ Rozdílnost povah dětí se promítá také do volby výchovných prostředků, protože rodiče sami upozorňují, že na děti různých povah, platí různá pravidla, různé tresty: „*Na některé děti stačí jenom pohrozit, na některé platí rychlé tresty.*“ Rozdílnost dětí a adekvátnost trestání s ohledem k individualitě jedince zdůrazňují rodiče z R7 svými slovy, kdy říkají, že „*vychází ze svých povah.*“ O využívání fyzických trestů a

zásadách jejich používání hovoří také otec z R9: „*Jako myslím si, že by člověk měl opatrně, dívat se, na ten zadek nebo takto, aby neublížil tomu dítěti, ale aby to nemělo být vůbec, k tomu bych byl velice skeptický.*“ Postoj k používání tělesných trestů, který prolínal napříč rozhovory, lze obsáhnout slovy otce z R5: „*Bití rozhodně ne, ale krásně to řekl Marián Kufa: Čo mi mamička vysvetlovala peť minut, to som od otca pochopil během 2 sekund.*“

Trest formou důsledků, následků či nějaké formy spoluúčasti na náhradě je v rodinách považován za samozřejmý. Rodiče z R2 se vyjádřili: „*Ale když třeba něco vyvedli, snažíme se, ať nahradí škodu.*“ Stejný postup svými slovy potvrzuje matka z R4: „*No my jsme chtěli, aby to, jakože vyplynulo ze situace jako důsledek, aby to, co se stalo, aby k tomu byl důsledek.*“ Naprosto totožně potom reagují také rodiče z R10: „*Ne, my se snažíme jako spíš důsledky. Musí dodělat, co neudělali, Tresty jsou většinou za to, že něco neudělají, co je opravdu důležité, takže si to musí dodělat a tím pádem není čas na něco jiného. Snažíme se jako důsledek.*“

Jak vyplynulo ze získaných dat od rodičů, zapojení prarodičů do výchovy bylo podmíněno ochotnou, zdravotním stavem a v neposlední řadě bydlištěm v blízkosti rodiny. Pokud se rodiče na výchově spolupodílí, formují děti také určitým směrem a způsobem. Matka z R3 říká: „*Chvála Bohu za ty rodiče. Oni je tak zkrouhnou, eště je pěkně napomenou, nebo povzbudí. Jako vidí, co tak asi prožíváme, takže je trošku formují.*“ Rodiny si uvědomují, jakým obrovským přínosem je tato aktivní přítomnost mezigeneračních vztahů.

4.5 Materiální zabezpečení aneb nejsme žádní „vataři“

Tato kategorie obsahuje informace ohledně finančního a materiálního zabezpečení vícečetných rodin.

Kategorie je nasycena kódy: oblečení darem, materiální zabezpečení od druhých, spoluúčast na dražších věcech, brigády, investice do pozemků, snaha o soběstačnost, úhel pohledu, skromnost.

Ohleduplnost, ale i sociální cítění zažívají všechny oslovené rodiny. Jednak se pohybují ve svých sociálních bublinách a skupinách, navíc také pochází z větších rodin, kde je kolování či půjčování oblečení běžné a automatické. Žádná z rodin tyto materiální dary a pomoc neodmítá už jen kvůli tomu, aby si dárci nemysleli, že jsou nevděční.

Darované oblečení či jiné věci, které se k nim často dostanou, protřídí, a buď si je nechají, nebo posílají dál těm, kdo je více potřebují či využijí. Matka z R10 jejich materiální zabezpečení komentuje slovy: *„My jsme velká rodina...takže my si posíláme tašky s oblečením, s botami, se vším. To koluje, takže stačí, co se týče tohoto, dokupovat jen to hezké. Což už je hodně velký rozdíl.“* Její slova potvrzuje také matka z R2: *„Jediné, do čeho investujeme víc, jsou boty, ale takové to, co se dá pořídit to oblečení - fakt když někdo řekne, jestli by mohl něco přinést, nějaké oblečení, tak já vždycky řeknu, tak klidně, já si to protřídím.“*

Sociální bubliny, ve kterých se lidé pohybují, a znalost těchto sociálních skupin jsou pro větší rodiny přínosné. Tyto rodiny a lidé se znají a vzájemně se podporují. O štedrosti a ochotě druhých vůči větším rodinám mluví také rodiče z R3, kteří říkají: *„Ale přijde sem kamarádka, vytáhne kompletní zimní výbavu za 40 000, položí nám ju tady na verandu a řekne, že jim z toho děcka vyrostly a kupujou si novou. Vemte si to, a až to nebudete potřebovat, dejte to zase dál.“* Nadstandardní finanční pomoc zažívá také v R8, která k finanční podpoře, která se jim dostává, hovoří následovně: *„Kdysi za námi přišli, že jsou na tom velice dobře jakoby majetně a paní dostala možnost velkého výdělků a říkala, že chtěla posílat třeba 10 tisíc na charitu a jestli by jsme se neurazili, že nás považují za takovou charitu – jsou to teda naši známí - a že prostě budou rádi, když nebudou posílat 10 tisíc do nějaké Indie na neznámého člověka, ale když to budou přeposílat k nám.“* Takového benefitu ale využívá pouze tato oslovená rodina. Ostatní rodiny přijímají menší finanční a zejména materiální pomoc, která se jim dostává v rámci sociálních kontaktů či rodinných příslušníků.

Pokud děti nejsou spokojené s výběrem oblečení od rodičů, chtějí si pořídit něco dražšího, než dovoluje rodinný rozpočet, a kladou si vyšší finanční nároky, vedou rodiče děti k aktivnímu spolupodílení se na tomto nákupu, jak popisuje matka z R2: *„Nebo jsme se někdy domluvili, že já jsem řekla - já bych ti koupila boty za 1000 Kč, ale když chceš ty značkové, stojí 1500 Kč, tak těch 500 si dej ty.“*

Spoluúčast na financování dražších předmětů je umožněna dětem díky tomu, že se aktivně podílejí na chodu domácnosti a také brigádách. Rodiče je v tomto směru velmi podporují, protože zastávají názor, že *„dostaly do života to, že pokud člověk něco chce a dlouhodobě si za tím jde, tak je to v jeho silách. A je v silách se o sebe sami postarat,“* říká otec z R9. Zároveň dodává: *„Ty děti, by se měly snažit najít něco aktivně a žít aktivně, nejen čekat, co kde spadne.“* O finančním přilepšení pro své děti promlouvá

také matka z R10, která některé domácí práce, pokud je s nimi spokojená, hodnotí formou finanční náhrady, aby děti spíše pomáhaly doma, než hledaly brigádu někde jinde: „*Takže chci, aby z koše ze špinavého prádla to šlo ke každému na jeho postel hromádka, a takhle to mají na starosti 14 dní, tak za to mají pětikilo, protože už se jako ozývali, že by chtěli na brigády, ale já mám pocit, že my toho máme doma dost té práce, že jako takhle je odměněme.*“

Některé oslovené vícečetné rodiny se snaží investovat mimo jiné také do nemovitostí. Jejich vnímání finančního zájmu není o velkých nebo drahých dovolených či luxusním životním stylu. R2 říká: „*Radši než to prožrat, radši se za to kupuje něco takového hodnotného - třeba se koupí pole, než bysme jeli celá rodina k moři na 14 dní, tak jsme koupili pole.*“ Svou pozornost se tak snaží zaměřit na pozemky či nemovitosti, z nichž pak profitují. Hovoří o tom otec z R6, když říká „*Nájem je taky přilepšení pro rodinu.*“ Dle otce z R7 jim díky tomu „*vzniká příjemná finanční rezerva.*“ Všechny tyto finanční aktivity a finanční situaci vícečetných rodin hodnotí také otec z R1, který říká „*nejdůležitější je jakžtakž dobrý příjem, ale jako nějaký úplný vataři nejsme.*“

Snaha velkých a vícečetných rodin o finanční přilepšení probíhá různě. Obvykle se rodiny snaží pošetřit a pomoci si, kde se dá, takže hospodářství či zemědělské plodiny u domu jsou zcela běžné. Dále pečují o ovocné sady a věnují se včelařství. Díky všem těmto aktivitám a tvrdé práci si mohou rodiny samy vylepšit materiální i finanční situaci. Rodiče z R2 popisují: „*Třeba mléčné výrobky, u nás dělám jogurty do sklenek sedmiček a je to to, co jíme pořád dokola. Chleba si taky pečů, takže ohledně toho jogurtu a chleba spoustu peněz ušetříme. Hodně se toho vypěstuje na poli. A maso, máme králíky, kuřata. A aby to bylo finančně zajímavější, tak jsme něco prodali.*“

Skromnost a úhel pohledu na finance jsou dva kódy v této kategorii, které jdou ruku v ruce. Rodiny o těchto kódech mluví následovně. Matka z R4 říká: „*Takže jak fungujeme, my máme všeho dost. Přestože svět kolem si stěžuje a má víc a má pocit, že má málo, tak my, přestože nemáme to, co svět kolem dokola, tak mám pocit, že máme všeho dost. Máme víc než potřebujeme....myslím, že žijeme poměrně skromně.*“ Také rodiče z R2 mají také na tuto problematiku jasný názor: „*Myslím si, že peněz máme dostatek. Že nejsme jako úplně boháči, ale že nejsme úplně chudí. Takový zlatý střed. A taky si myslím, že kdybychom chtěli žít jako asi průměrní Češi, tak budeme asi říkat, že máme málo peněz.*“ Otec z R2 na otázku ohledně finančního zabezpečení rodiny reaguje slovy: „*Máme dost peněz na sedm děcek? No nemáme dost peněz na sedm děcek, Ale nikdy jsme nezažili v ničem nouzi, jako*

nouzi v tom, co bysme potřebovali. A kdyby člověk měl přemýšlet nad tím, esli bude mět peníze na další dítě, tak je prostě mít nebude, nebude.“

Lze tedy shrnout, že vícečetné rodiny se snaží žít skromně, případně nejt s dobovými trendy. Shodně uvádí, že v ničem nestrádají a všechno, co potřebují, mají, byť je to někdy v delším časovém horizontu než u většinové populace. Materiální a finanční zabezpečení hodnotí velmi kladně. Hodnoty, které tyto rodiny vyznávají, nejsou založeny na finančních a materiálních věcech a díky tomuto pohledu na svět a fungování v něm se nemohou nikdy cítit chudě.

4.6 Rodinná filozofie

Tato kategorie obsahuje informace ohledně rodinných rituálů a rodinných filozofií, které jsou pro rodiny typické a mají pro ně v jejich životech nezastupitelnou roli.

Kategorie obsahuje tyto kódy: společenskost, soudržnost, nedělní oběd, modlitba, zážitky a hodnoty.

Společenskost a soudružnost, to jsou dva rodinné pojmy, které rodiny protěžují a na kterých si zakládají. Otevřené srdce jeden pro druhého, touha být spolu, touha pomáhat v rodině jeden druhému. Tyto zásady se snaží rodiny udržovat a předávat svým dětem. „*Soudržnost, otevřená náruč pro všechny, hlavně si udržovat ty dobré vztahy,*“ říká matka z R6. Trefně svými slovy komentuje také matka z R3: „*Bitky, šarvátky, přirozená rivalita. Ale když o něco jde, tak se skutečně jako rodina semkneme.*“ Tuto filozofii, skutečnou pomoc a vnímání rodiny na prvním místě, to jsou hodnoty, které se snaží rodiny svým dětem předat.

Společný čas jako takový je pro rodinu vzácný. Snaží se čas nejen skloubit, dávat dohromady, ale také jsou si velmi vědomi, že čím víc je rozdílných členů v domácnosti se svými zájmy, tím těžší je najít průsečík společného času všech členů rodiny. Z rozhovorů vyplynulo, že společný nedělní oběd, u kterého se všichni setkají, u kterého spolu stráví čas, vnímají všichni respondenti jako prostor pro sdílení svých zážitků a prožitků. Shodně a jednoznačně tuto skutečnost potvrzují všichni rodiče a na otázku, co by si nikdy nechtěli nechat vzít. Bez zaváhání odpovídá matka z R7 slovy: „*Společný oběd, sobota, neděle.*“ Informaci potvrzuje také matka z R3: „*Nedělní společný oběd, prostě ta neděle je naše a*

společná.“ Také matka z R4 uvádí: „*Určitě bych si nechtěla nechat vzít ty společné věci, takže ta neděle, ten oběd.*“

Přestože to nebyl záměr ani kritérium výběru respondentů, všechny z oslovených rodin byly věřící. Tato skutečnost se neodmyslitelně promítá do jejich odpovědí ohledně trávení jejich volného času, ale také do jejich hodnot a životních priorit. Stejně, jako si všechny rodiny nenechají vzít a nenechají se ochudit o společný čas ve formě nedělního obědu, tak rodiny shodně označují za přínosné a pro ně prioritní sejít se ke společné modlitbě, která probíhá v jednotlivých rodinách v různých formách, v různých časových intervalech či intenzitě. „*Když se modlíme, tak si u toho zazpíváme takovou jednu písničku, to je takové naše,*“ odpovídají rodiče z R1. R10 dodává: „*Společná večere a pak společná modlitba. Že se sejdeme. A to nejen jako modlitba, ale jako povídání si mezi sebou.*“

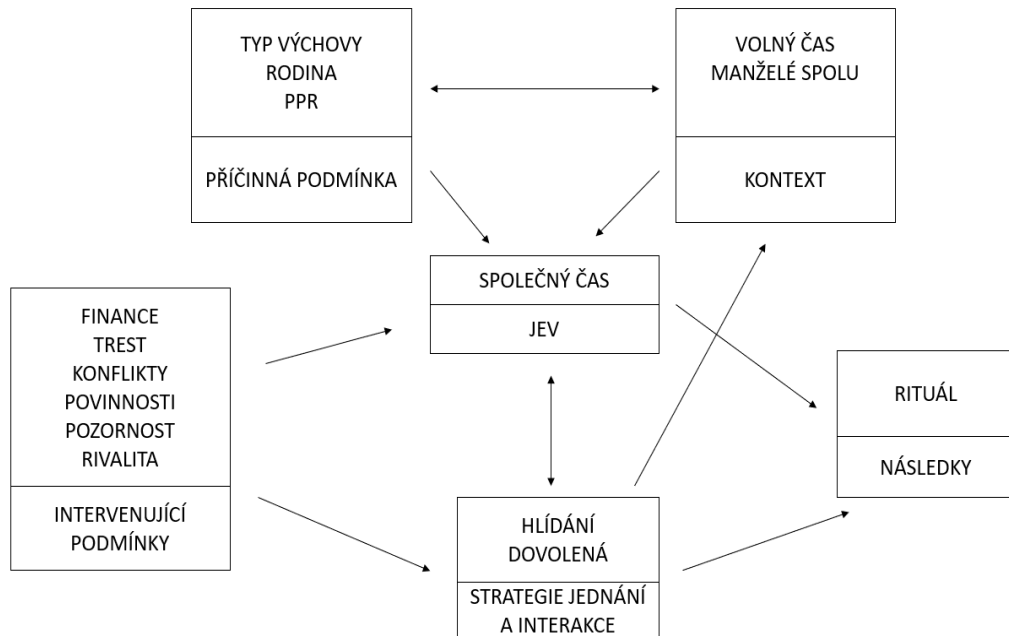
Společné zážitky a hodnoty, to jsou věci, které rodinám nikdo nesebere, a jsou pro rodiny prioritní. Rodiče si to velmi dobře uvědomují, a proto si na těchto pilířích společného času zakládají a snaží se stejnou filosofii předat i svým dětem. Matka z R10 o této skutečnosti mluví následovně: „*Myslím si, že nejlepší jsou ty zážitky, co stojí málo.*“ Otec z R9 také nostalgicky konstatuje: „*Ano, ty zážitky, ty vzpomínky, to mají pořád, ty jim zůstanou.*“ Matka z R7 shrnuje jejich priority následovně: „*Ale to společné, to těm děckám zůstane. Jakože tady to, co tam je. A to byly ty hodnoty, co jsme jim dávali, to společné, to cestování a ty zážitky.*“

4.7 Axiální kódování

Pomocí otevřeného kódování, které bylo prováděno z dat z rozhovorů s respondenty, vznikly kategorie, které jsou poté používány jako základní proměnné a vedou ke vzniku nové teorie. Jestliže konstruujeme novou teorii, znamená to, že námi vytvořené kategorie jsou uspořádány do vzájemných vztahů, které jsou ovšem seskládány novým způsobem. Nejdůležitějším prvkem k vytvoření nové teorie je nalezení základní, centrální kategorie, ke které se vztahují a na kterou jsou navázány všechny ostatní kategorie a tím dochází k jejímu vysvětlení (Švaříček a Šed'ová, 2007). Na základě hloubkových rozhovorů s respondenty byl vytvořen tento paradigmatický model, který je stručný, přehledný a dobře se v něm orientuje. Graf paradigmatického modelu je znázorněn v obrázku 2 a byl konstruován dle Švaříčka, Šed'ové (2007) a Strausse, Corbinové (1999).

Obrázek 2 Paradigmatický model (vlastní výzkum, 2021/2022)

4.8 Selektivní kódování

Základní kategorie ve výzkumu je označena jako *společný čas*. Hlavní příčiny, které ovlivňují společný čas a jsou označeny jako *typ výchovy, rodina a plánování rodičovství*, mají vliv na to, že chtějí rodiny společný čas trávit spolu. Díky tomu, z jaké rodiny pochází, jak mají nastavené hodnoty doma a jaký vztah mají k dětem, to vše se odvíjí a má vliv na centrální kategorii, tedy společný čas. *Finance, tresty, konflikty, povinnosti, pozornost, rivalita* - všechny tyto faktory jsou označeny jako intervenující podmínky, jelikož všechny tyto kategorie nám znemožňují či pomáhají k tomu, aby rodina trávila společně čas. Zároveň ovlivňují strategii jednání, tedy mají vliv na to, jakou formou probíhá pomoc od rodiny či dovolená rodiny. Strategie jednání je nasycena kategoriemi *hlídání a dovolená*, protože díky těmto dvěma kategoriím se snažíme zvládnout a reagovat na jev samotný, tedy na společný čas. Strategie jednání a interakce také ovlivňuje kontext, ve kterém jsou označeny kategorie *volný čas a společný čas manželů*. Kontext reaguje na jev, tudíž po naplnění individuálních potřeb jedince či rodičů, kteří prohlubují a tráví spolu určitý čas, dochází k načerpání sil a poté mají větší touhu se realizovat v prostředí rodiny, s dětmi. Následky toho modelu potom můžeme označit kategorií *rituál*, neboť společný čas

u vícečetných rodin je opravdu jakýmsi rituálem. Strategií jednání a interakce (hlídání a dovolená), ovlivňuje následek, kterým je rituál rodin. Ovlivňuje jej ve smyslu budování nových rituálů, které vznikají během pravidelného hlídání a společných dovolených.

Všechny výše popsané skutečnosti jsou znázorněny v obrázku 2, který představuje paradigmatický model a je umístěn v závěru subkapitoly 4.7.

5 INTERPRETACE DAT

Při výzkumném šetření, které bylo prováděno v diplomové práci, byl stanoven výzkumný problém. Díky tomu jsme si definovali výzkumný cíl a z něj odvodili dílčí výzkumné cíle. Prostřednictvím analýzy dat, která byla získána metodou polostrukturovaných hloubkových rozhovorů s respondenty, jsme se snažili odpovědět si na dílčí výzkumné otázky, které pomohou prostřednictvím dílčích výzkumných cílů k naplnění hlavního výzkumného cíle.

Hlavním cílem této diplomové práce bylo zjistit, jaká jsou specifika výchovy ve vícečetných rodinách. Dílčí cíle se zaměřily na zjištění, jaká je životní filosofie ve vícečetných rodinách, jak jsou uspořádány vztahy ve vícečetných rodinách, jakými metodami jsou formovány děti ve vícečetných rodinách, jaké je materiální a finanční zabezpečení ve vícečetných rodinách a jak je využíván volný čas ve vícečetných rodinách. Na jednotlivé výzkumné otázky si nyní odpovíme.

VO1: Jaká je životní filosofie ve vícečetných rodinách?

Při zodpovězení první dílčí výzkumné otázky se u všech oslovených respondentů objevila v odpovědích shoda. Všichni totožně uvedli, že životní filosofií v těchto rodinách je trávení společného volného času v maximální možné míře s ohledem na počet a možnosti jednotlivých rodinných příslušníků. Největší důraz je pak kladen na nedělní společný oběd, kdy se rodina snaží setkávat se skutečně celá a pospolu, lze konstatovat, že společná nedělní setkávání lze považovat za týdenní neměnný rituál rodin. Stejně tak velké věřící rodiny trvají na společné každodenní modlitbě. Společná modlitba se u jednotlivých rodin lišila jak v čase s ohledem na věk dětí, tak v délce trvání. Smyslem obou těchto aktivit ale zůstával společný čas, který rodina tráví spolu a sdílí své denní prožívání a aplikuje vzájemné sdílení se.

Dalším bodem v rodinné filozofii je potom soudržnost a společenskost. Rodiče ve vícečetných rodinách se snaží dětem předat a vštěpit návyky ohledně vzájemné pomoci v rámci rodiny, ale také se snaží o rovnocennost jednotlivých členů rodiny, nesnaží se nikoho vyčlenit a nabízí všem dětem stejné podmínky i přes rozdílnost povah a nesnáží, které z této skutečnosti vyplývají.

V poslední řadě do rodinné filosofie musíme zahrnout hodnoty, prožitky a společné zážitky. Rodiče se snaží mnohdy i přes nedostatek prostředků, prostoru či časových možností dětem zajišťovat dostatečné množství společných zážitků. O to více se snaží, aby

zážitky a vzpomínky, které dětem zůstávají, byly spíše pozitivního ražení a hodnoty, které se snaží svým dětem předat, byly ryze lidské a praktické v souladu s fungováním v dnešním světě.

VO2: Jak jsou uspořádány vztahy ve vícečetných rodinách?

Vztahy obecně jsou velmi složité. Ve vícečetných rodinách je potom situace o to komplikovanější, protože spolu musí vycházet velký počet lidí a musí se hledat kompromisy na všech stranách, aby převládala spokojenost u většiny a eliminovaly se konflikty mezi jednotlivými rodinnými příslušníky. Nejdůležitějším a základním stavebním kamenem pro vytváření spokojených vztahů v rodině je uvědomění si, že každé dítě je jedinečné. Každé z dětí má svoji specifickou a nezaměnitelnou povahu, která se velmi často liší od povah jejich biologických sourozenců. S tímto faktem se musí naučit pracovat nejen rodiče a na základě toho uvědomění si pak vyhodnocovat množství vztahových průsečíků, které se v rodinách vyskytují. Rodiče tedy řeší jen extrémní a skutečně důležité konflikty, ke kterým dochází mezi dětmi. Děti se proto v porovnání s rodinami běžnými musí častěji „porovnat“ a domluvit samy mezi sebou.

Díky tomu, že rodiče své děti znají a dovedou vyhodnotit jejich individuální odlišnosti, snaží se předcházet a eliminovat konflikty, které díky rozlišnosti dětských povah a potřeb mohou v rodině vznikat. Díky této rozlišnosti a vzájemnému srovnávání se dětí mezi sebou, se může mezi nimi projevit sourozenecká rivalita. Jedná se pouze o rivalitu zdravou, která děti často podněcuje k lepším výsledkům, aniž by vážně narušovala jejich vzájemné vztahy či vlastní hodnotu dětí.

Důležitým bodem, který hýbe rodinnými vztahy, je pozornost, kterou se pokouší děti získat pro sebe. Rodiče se jí snaží dělit spravedlivě, nejčastěji formou fyzického kontaktu či formou zvýšené individuální péče o dané dítě. Pozornost je dětem také věnována prostřednictvím společně stráveného času. Tento přímý kontakt s dítětem rodiče zaplňují nejvíce čtením knih, hraním společenských her nebo aktivním sportovním vyžitím. Rodiny ale přiznávají, že ačkoliv se snaží pozornost dělit mezi své děti spravedlivě, stává se, že často věnují pozornost spíše negativnímu chování svých dětí.

VO3: Jakými metodami jsou formovány děti ve vícečetných rodinách?

Rodiče u oslovených vícečetných rodin reagují a mluví o svém typu výchovy jako o přísném v porovnání s většinovou společností. Zároveň také uvádí, že otcové fungují jako

tichá síla a skutečná autorita, zatímco matky se snaží být jakýmsi mezníkem a prostředníkem mezi dětmi a otcem. To ovšem nevylučuje jejich značný podíl na výchově, neboť s dětmi tráví většinu času ony, zatímco muži fungují jako živitelé rodiny. Jedná se tedy spíše o klasickou a tradiční výchovu, jak ji známe z minulosti. Tuto skutečnost podtrhuje také fakt, že rodiny se snaží v co největší možné míře eliminovat moderní technologie, které by děti mohly používat ve svém volném čase. Naproti tomu jim nabízí různorodé činnosti pro aktivní trávení volného času, které by mohly děti zároveň rozvíjet.

Díky znalosti individuality každého z potomků přistupují rodiče k výchově jednotlivých dětí odlišnými metodami, ovšem tak, aby dosáhli, pokud je to možné, stejného cíle. Mohlo by se tedy zdát, že rodiče mají nejednotný způsob výchovy, ale není tomu tak. Jedná se pouze o snahu co nejpříjemněji – pro obě strany – vychovat každého jedince úměrně jeho věku a povahovým vlastnostem. Rozdílnost ve výchově je potom znatelnější, jestliže hovoříme o výchově dívek a chlapců. Zde se genderová výchova liší, neboť na chlapce bývají rodiče přísnější oproti výchově dívek.

Rodiče z oslovených rodin se také snaží o sebereflexi svého chování, jednání a snaží se tak ukazovat dětem a svým životním příkladem, jak v jednotlivých fázích života či výchovy postupovat. Ve výpovědích se také hojně vyskytuje informace, že rodiče svým dětem často opakují slova: děkuji, prosím či omlouvám se, pokud naznaží, že si děti tato slova zaslouží.

Příkladem života a vymežováním osobních hranic či získáváním zkušeností v určitých rodinných a životních situacích jsou děti také formovány. Rodiče z důvodu nedostatku potřebného času, síly nebo energie, nechávají děti častěji jednat tak, tak ony samy uznají za vhodné, ovšem v rámci dohodnutých mantinelů. Nevodí své děti tedy „za ručičku“ a „neoprašují je“, ale nechají, aby si občas „narazily pusou“ a ze svých chyb se poučily.

Všechny rodiny mají zavedená pravidla, která jsou po dětech striktně vyžadována, ale zároveň jsou adekvátní k věku dítěte. Mezi požadavky v rámci pravidel se řadí i pomoc v domácnosti. Povinnosti mají vícečetné rodiny rozděleny tak, aby se každý člen domácnosti nějakou rozumnou měrou podílel na chodu domácnosti a zaštiťoval určité domácí práce či činnosti kolem domu.

Pokud si děti své povinnosti neplní, dochází k rozkolu a přichází trest. Rodiny, jelikož respektují individualitu jedince, aplikují na dětech různé formy trestů. Ať už se jedná o tresty psychické, které na někoho platí a u někoho jsou neefektivní, nebo o tresty

fyzické, ke kterým rodiče přistupují, aby děti snáze pochopily nastavené mantinely a hranice ve výchově. Nejčastější formou výchovných prostředků ale zůstává důsledek, tedy rodiče vyvozují postih, který navazuje na prohřešek dítěte.

Pokud je to jen možné, jsou prarodiče do výchovy zapojováni. Jedná se tak o další formaci dítěte, ať už příkladem života ze strany prarodičů či formou pochval, připomínek a povinností vůči babičkám a dědečkům.

VO4: Jaké je materiální a finanční zabezpečení ve vícečetných rodinách?

V odpovědích na tuto výzkumnou otázku se oslovené rodiny shodnou, když totožně uvádí, že nestrádají a všechno, co potřebují, to mají, někteří dokonce hovoří až o nadbytku. Neplatí zde ani přímá úměra čím více lidí, tím více věcí, ba naopak.

Co se týče materiálního zajištění rodin, shodují se, že díky tomu, že se pohybují v sociálních skupinách obyvatelstva podobného smýšlení či prostředí velkých početných rodin, nemusí se téměř o materiální vybavení svých dětí starat. Oblečení, ale i boty či sportovní vybavení a všechny podobné věci si rodiny přeposílají či dostávají v rámci svých společenských komunit. Takto získané oblečení a boty kolují, rodiny dokupují jen skutečně potřebné či něco na parádu. Jedna oslovená rodina ještě navíc využívá i finanční podporu svých známých, kteří tuto pomoc považují charitu ve smyslu dobrého skutku a podpory potřebných – v tomto případě konkrétní početné rodiny.

Běžná je také spoluúčast starších dětí na výdajích za věci, po nichž touží a jsou dražší. Rodiče se tímto výchovným přístupem navíc snaží děti naučit hodnotě peněz a také poukázat na rodinný rozpočet, který není bezedný. Děti dostávají jak kapesné, tak někteří rodiče odměňují finančně jejich práci, která je nad rámec zavedených běžných domácích povinností. Děti si tak mohou vydělat peníze už v rámci rodiny či na jiných brigádách, které vyhledávají zejména starší děti.

Také životní styl, který popisují vícečetné rodiny je oproti většinové rodině s jedním či dvěma dětmi v něčem odlišný. Tyto rodiny se snaží investovat především do věcí, které jsou pro ně upotřebitelné či praktické a neinklinují k požitkářskému stylu života, není to pro ně prioritou. Často se také projevuje velká snaha o soběstačnost. Hospodářství, pole či jiné domácí produkty jsou v těchto rodinách běžnou záležitostí, stejně jako každodenní práce i čas strávený zajišťováním těchto oblastí.

Skromnost a jiný úhel pohledu na finance a materiální zabezpečení rodiny jsou hlavními pilíři, o které se rodiny v této výzkumné otázce opírají. Díky tomu, že k životu

přístupují jinak a hodnoty budují a staví ne na materiálních věcech, cítí se mnohem svobodnější a ne tak svazováni finanční náročností doby.

VO5: Jak je využíván čas ve vícečetných rodinách?

Vícečetné rodiny se snaží smysluplně trávit čas. A to jak čas společný, tak i čas každého rodinného příslušníka zvlášť. Respondenti uvádí, že nejdůležitějším prvkem při trávení společného času je pro ně komunikace. To, že si na sebe dovedou udělat čas jak rodiče a děti, tak i sourozenci navzájem, považují za prioritu. Vzájemné sdílení se a naslouchání patří k předním momentům společně stráveného času. Toto tvrzení potvrzuje fakt, že se rodiče snaží vést děti k tomu, aby se skutečně alespoň jednou za den všichni setkali, a to v rámci modlitby, při které dochází právě k již zmíněné komunikaci, naslouchání i sdílení.

Stejný význam má pro rodiny kromě pravidelného každodenního setkávání u modlitby i neděle, která představuje jakýsi symbol jejich společného bytí. Tento den všechny rodiny ctí a snaží se i u dětí budovat návyk, aby neděle a společný nedělní oběd byly jakýmsi vyvrcholením celého týdne a byly skutečně časem pro rodinu.

Mezi dalšími alternativami společně tráveného volného času je práce, kterou jednotliví rodinní příslušníci vykonávají k zajištění chodu společné domácnosti. Každodenní povinnosti mají děti i rodiče, ale větší či namáhavější práce vykonává rodinu pospolu, nejen kvůli pomoci, ale také kvůli vzájemnému sblížení.

Dovolené nebo společné výlety rodiny zařazují do programu nejen o prázdninách, kdy mají děti volno od školy, ale v průběhu školního roku těmito aktivitám vyhražují víkendy, kdy se prostě rodina sbalí a vyrazí na jimi domluvenou aktivitu. Někdy je aktivita finančně nenáročná, jindy je zapotřebí finančních prostředků k jejímu uskutečnění.

Volný čas jednotlivých dětí se snaží vícečetné rodiny vyplnit užitečně. Základní umělecké školy vedou u všech rodin, děti hrají nebo se pokoušejí hrát na nepřeberné množství hudebních nástrojů. Sportovní aktivity dětí se v jednotlivých rodinách liší, odvíjí se od zbylého volného času a také od sportovního nadšení nebo nadání jednotlivých dětí.

Hlídaní a pomoc rodiny není u všech rodin automatická, mnohdy rodiče popisují, že je ojedinělá právě kvůli vysokému počtu dětí, které jen tak někdo lehce nepohlídá. Pokud už se tedy manželům podaří být bez dětí, snaží se věnovat čas jeden druhému alespoň formou malého výletu či společně stráveného času bez dětí. Tuto pomyslnou tradici si páry drží, nejčastěji se k ní vrací v době, kdy slaví výročí svatby.

Rodiče a manželské páry se shodují, že společný čas rodičů ve smyslu společný čas muže a ženy je tristní. Společné chvíle během dne či týdne se vyskytují ojediněle, manželé se tedy snaží radovat z maličkostí a prokazují si lásku a náklonnost obyčejnými věcmi, které ovšem konají s láskou.

6 ZÁVĚREČNÁ DISKUZE

Na základě provedeného kvalitativního výzkumného šetření metodou polostrukturovaných hloubkových rozhovorů bylo zjištěno, že všech deset dotazovaných rodin se jednoznačně shoduje ve věci společného trávení volného času rodiny. Podle výsledků šetření dochází u všech dotazových rodin ke společné každodenní modlitbě a k setkávání se u společného hlavního jídla, zejména o nedělích. Tuto skutečnost a význam pro rodinu zmiňuje ve své práci také Matoušek (2003), který společný čas označuje do jisté míry za rituál, který je pro rodinu důležitý.

Dalším společným bodem jsou hodnoty a prožitky rodin, kdy všechny rodiny shodně uvádí, že je pro ně prioritou mít společné zážitky a vzpomínky, které dětem zůstávají. Také se snaží svým dětem předat hodnoty, které prakticky uplatní v životě a mezilidských vztazích.

Zajímavou skutečností s ohledem na trendy ve společnosti, je fakt, že ve všech deseti případech zkoumaných rodin se jednalo o rodiny úplné. Úplná rodina, neboli celistvá, je dle Možného (2008) rodina, která je tvořena oběma rodiči. Jedna z rodin také zastává funkci náhradní rodinné péče, což představuje Průchy, Walterové a Mareše (2003) osvojení či adopci. Autoři uvádí, že díky tomu se s dítětem naváží totožné vztahy, jako by se zde jednalo o biologickou příbuznost. Jedna z rodin vychovává kromě svých dětí také dítě v přechodné pěstounské péči. Nožičková (2013) v kontextu s touto formou upozorňuje, že dítě není právně volné, tudíž pěstouni nemají stejná práva jako rodiče, kteří si dítě osvojili v procesu adopce. Všechny funkce rodiny, které uvádí Kraus (2008), rodiny splňují v plném rozsahu, rodiče se v co největší možné míře snaží o zajištění všech funkcí, které jsou biologicko-reprodukční, socializační a výchovná, emocionální, sociálně ekonomická a relaxační.

Rodinné vztahy ve vícečetných rodinách jsou velmi komplikované. Nejen že se musí děti vypořádat s rodiči a jejich formami výchovy, ale také se vztahy mezi sourozenci, kdy je vztahová síť mnohem propletenější než u dětí s jedním či dvěma sourozenci. Rodiny svorně uvádí, že nějaká zdravá míra rivality a žárlivosti se v rodinách vyskytuje, není to ale nic dramatického. Výskyt přiměřené sourozenecké rivality jako potvrzení běžného sourozeneckého vztahu popisuje také Matějček (2005), který říká, že dávka žárlivosti a rivality je přirozená a normální. Pozornost a její vyžadování a poskytování pozornosti všem dětem je také obsažena v rodinných vztazích. Koucká (2017) poukazuje na to, že

dříve byli rodiče zaneprázdnění prací, ale pro děti dostupní. Tato její slova potvrzují i rodiče z oslovených vícečetných rodin. S výjimkou matky z R8, která souběžně s rodičovskou dovolenou také na částečný úvazek pracuje, uvádí všechny ostatní rodiny, že se snaží být dětem k dispozici celodenně. I přes starost o chod domácnosti a rodinu jsou schopny práce zanechat a dítěti potřebnou pozornost a čas věnovat. Z výzkumného šetření také jasně vyplynula shoda s tvrzením autorů Mühlefeita a Krůtové (2021), kteří doporučují, aby rodiče byli pouze nápomocní při řešení problémů, při hádkách a roztržkách. Děti, které se pohybují v početnější sourozenecké skupině, jsou zvyklé si konfliktní situace řešit samy. To rodiče považují jako velký benefit vyššího počtu dětí. Děti se tak učí efektivně a konstruktivně řešit konflikty s okolím a jsou potom samostatnější a úspěšnější při řešení podobných situací ve svém životě. Lze konstatovat, že řešení konfliktů i strategie k jejich zvládnutí si mohly bezpečně vyzkoušet na situacích se sourozenci. Gordon (2012) také doplňuje, že i když jsou roztržky na denním pořádku, stále se jedná o zdravé rodinné vztahy.

Základní metody a styly, které aplikují rodiče ve vícečetných rodinách k formaci dětí, lze shrnout jako individuální přístup a převažující demokratický styl výchovy, jež v některých situacích přechází spíše k autoritativnímu stylu výchovy. Volné hranice ve výchově jedince jsou doprovázeny mantinely, které dětem stanovují rodiče. Čapek (2001) považuje kladení a kontrolu plnění požadavků na děti ze strany rodiče za nejzákladnější výchovný prostředek. Pakliže dojde k porušení zavedených pravidel, dochází k trestu. Rodiče v oslovených rodinách uvádí, že na každé dítě platí jiný „metr“, využívají tedy různé formy trestání, aby respektovali individualitu dětí při výchově. Nejčastějším druhem trestu je důsledek, tento výchovný prostředek využívají všechny oslovené rodiny. Takovou formu trestu schvaluje a mluví o ní také Weikert (2007), který uvádí, že jakmile rodič své dítě zná, jsou hranice nastaveny správně, je trest formou důsledku pro jedince adekvátní. Mezi dalšími nejčastěji používanými tresty dotazovaní rodiče uvádí zákazy, ale také tresty fyzické. Čáp a Mareš (2007) uvádí, že forma trestu jako zákaz činnosti je poměrně běžný a účinný trest, ačkoliv může být tvrdý, pokud se jedná o zákaz oblíbené činnosti dítěte. Je tedy třeba k němu přistupovat s obezřetností. V poslední řadě rodiny uvádí, že na některé děti neplatí ani jedna z výše uvedených forem trestů, ale je třeba přistoupit pouze ke klasickému fyzickému trestu. Názor na fyzický trest je i mezi odborníky stále diskutován. Matějček (2007) ovšem uvádí, že pokud se nejedná o systematické bití a trest je prováděn s láskou, jedná se pouze o primitivní formu trestu a u dětí do šesti let dochází díky tomuto

aktu k lepšímu pochopení situace. Důležitým výchovným aspektem je také odměna, u oslovených respondentů se jedná nejčastěji o odměny verbálního charakteru. Dle Hartla a Hartlové (2000) je odměna kladný podnět, díky němuž dochází k uspokojení potřeb a dle Jandourka (2007) dochází k tomu, že dítě si osvojí a lépe pochopí správné chování, za které bylo odměněno. Odměna je tedy nepostradatelnou součástí ve výchově, právě díky ní rodiče upevňují u dětí správnost jejich chování.

Nejvíce aplikovaný model finančního zabezpečení rodiny, který se u výzkumného vzorku vyskytuje, je kombinace jeden otec jako živitel a matka zajišťující chod domácnosti. Díky tomu, že se matka stará o domácnost, druhý příjem z části supljuje stát, který rodině vyplácí potřebné dávky či příspěvky. Možnosti a formy podpory rodin ze strany státu jsou přehledně popsány v subkapitole 1.4.

Volný čas rodin je využíván smysluplně. Matoušek (2003) uvádí, že společně strávený čas je pro rodinu to nejlepší, co může udělat. Vícečetné rodiny jej také právem označují za jakýsi rituál, na kterém si zakládají a je pro ně hlavním prostředkem pro budování, prohlubování a upevňování rodinných vztahů a společného fungování. Koucká (2017) uvádí, že lze čas s dítětem využít skutečně efektivně, když jej rodiče přizvou k běžným činnostem, které vykonávají v přirozených situacích. Její slova potvrzují rodiče z oslovených rodin, kteří se snaží trávit co nejvíce možného času společně, ať už se jedná o rodinné výlety, procházky, povídání, práci či obyčejné bytí v rodinném kruhu. Snahu o to, aby dítě neprokrastinovalo, ale využilo svůj volný čas na maximum, dokládá skutečnost, že všechny děti z rodin oslovených respondentů navštěvují nebo navštěvovaly dle svých možností, schopností a nadání základní umělecké školy a jiné kroužky. Vyšší počet dětí se tedy u zkoumaných rodin negativně nepromítl do dostupnosti kvalitních volnočasových aktivit.

Lze shrnout, že jsme v této kapitole popsali specifika výchovy ve vícečetných rodinách. Přiblížili jsme si data, která vyplynula z kvalitativního výzkumného šetření, a tato data jsme konfrontovali nebo verifikovali s poznatky odborníků v oblasti psychologie, pedagogiky, sociologie aj., z jejichž publikací jsme vycházeli v teoretické části.

ZÁVĚR

Rodiny, které mají větší počet dětí, vždy budily pozornost ve svém okolí a v celé společnosti. Právě specifika výchovy dětí ve vícečetných rodinách byla tématem této diplomové práce, která je klasicky rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část obsahuje dvě kapitoly – 1. Rodina, 2. Výchova. V kapitole Rodina jsem popsala rodinu, její formy, funkce, vztahy, ale zaměřila se i na rodinné finance a trávení volného času. V kapitole Výchova jsem definovala výchovu z různých pohledů, komparovala jednotlivé autory odborných publikací, uvedla klasifikaci výchovných stylů, prostředků, popsala zapojení dětí do chodu domácnosti a vymezila roli rodičů a prarodičů ve výchově. Druhou, praktickou část diplomové práce tvoří výzkumné šetření, které probíhalo v letech 2021 - 2022. Cílem výzkumu bylo zjistit specifika výchovy ve vícečetných rodinách. Jako vhodná metoda byl zvolen kvalitativní výzkum, který byl prováděn metodou polostrukturovaných hloubkových rozhovorů. Výzkumný vzorek tvořilo deseti dotazovanými rodin. Po získání potřebných dat od respondentů byla provedena analýza, poté došlo k otevřenému kódování. Na základě toho bylo možno zodpovědět na stanovené výzkumné otázky.

Z výsledků šetření vyplynulo, že vícečetné rodiny vykazují více shodných znaků, které je provázejí ve výchově i v organizaci domácnosti. Nejčastěji se opakujícím znakem, který byl shodný u všech dotazovaných rodin, byla touha po vzájemném trávení **společného času rodiny**. Téměř všem dotazovaným rodinám se tato touha dařila naplňovat, což považovali za důležité pro budování společných vztahů, na kterých si rodiny zakládaly. Za zajímavost pro mnohé můžeme považovat fakt, že všechny dotazované rodiny se uchylují ke každodenní **společné modlitbě** a vzájemnému sdílení se. Považují tento čas za pilíř celého dne a vzájemných rodinných vztahů.

Dalšími společnými znaky všech dotazovaných respondentů bylo **předávání hodnot**, rodiče také často zmiňovali, že kladou důraz na **dobrý příklad**, snaží se svým dětem ukázat, jaký je reálný život, bez zbytečných příkras a pozlátek. Jako velmi hodnotný odkaz, který oslovení rodiče dle svých slov předávají dětem, jsou společné **prožitky a životní postoje**.

Specifickými znaky výchovy ve vícečetných rodinách je neodmyslitelně

1. přísnost ve smyslu dodržování domluvených pravidel,
2. osobitý přístup k jednotlivým dětem,

3. prostor pro samostatnost v jednání dětí (pod dohledem),
4. volnost, která je vymezena pevně nastavenými mantinely a pravidly.

Tento přístup podle nich, a zde i podle mě, vede k rozvoji dovedností a celkovému rozvoji osobnosti dítěte, ale zároveň nevede k jeho rozmařilosti.

Děti z oslovených rodin jsou **samostatné**, nesou **odpovědnost** za své činy a jsou zvyklé se **aktivně podílet** na chodu domácnosti, což jen dokazuje jejich připravenost pro budoucí život. Vícečetné rodiny **vychovávají také vztahově adaptibilní jedince**, kteří dovedou lépe fungovat ve skupině a prosazovat sebe i své názory, ale přitom předcházet často zbytečným konfliktům, spíše se snaží dosáhnout kompromisu.

Poskytování **dostatečné pozornosti** není ve vícečetných rodinách opomíjeno, právě naopak. Rodiče jsou si vědomi většího počtu dětí a jedinečnosti i odlišných potřeb každého z nich. Snaží se tedy přistupovat k dětem **individuálně**, ale také s ohledem na to, co na které dítě platí a jaký druh pozornosti je pro něj potřebný.

Tresty ve vícečetných rodinách fungují stejně jako v každé jiné domácnosti. Jak bylo zmíněno výše, rodiče znají individualitu dětí, a proto jsou tresty na každé dítě aplikovány v jiné míře, intenzitě a jiným způsobem. Nejvíce užívaným výchovným prostředkem je **trest formou důsledku**, které mají přímou vazbu na prohřešek a dítě se tak může poučit ze svých chyb, případně musí zajistit nápravu prohřešku. Mezi další dva nejčastěji volené výchovné prostředky se potom řadí trest formou zákazu a fyzický trest.

Materiální a finanční zabezpečení, jak by se mohlo zdát, není vůbec zlé. Všechny rodiny shodně uvádí, že jejich finanční situace není špatná a necítí, že by v čemkoliv rodina měla nedostatek či děti **strádaly**. Rodiče to pochopitelně stojí velké úsilí, ale i tento fakt berou jako školu života pro děti. S přibývajícím věkem se děti zapojují do chodu domácnosti a finanční nezávislosti či finanční spoluúčasti, kterou si nesou při hodnotnějších nákupech na vlastní přání dětí.

Volný čas je u vícečetných vzácností. Rodiče se snaží **volný čas využívat efektivně**, a to buď společnou prací, výlety či rozvojem každého dítěte v jeho prospěch.

Mít více než dvě děti se pro některé může jevit jako nereálné a náročné po všech stránkách, ovšem z pohledu rodičů velkých rodin to může být stejně i naopak. Oslovené vícečlenné rodiny nám mohou svým příkladem ukázat, že i s více dětmi se lze přiblížit standardům, které udává dnešní doba. A i přes specifika, která jejich výchova obnáší, se

děti z velkých rodin mohou zapojovat do běžného aktivního života a díky své rodině si do života přirozeně osvojili řadu schopností a dovedností, které by s jedním sourozencem či bez něj jen těžko získávali jinak.

Tato diplomová práce by mohla být přínosem všem, kterým je tato problematika blízká. Mohla by to být zajímavá sonda pro rodiče, kteří mají sami větší počet potomků a hledají inspiraci a povzbuzení ve svých výchovných počínech. Získané informace jim mohou posloužit pro sebereflexi i jako inspirace, kterou mohou následně aplikovat v praxi. Také by mohla být zdrojem informací pro organizace podporující vícečetné rodiny.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKOŠOVÁ, Zlatica, 1998. *Modely výchovy v rodině*. Pedagogické revue. 50(3)
- [2] BENDL, Stanislav, 2004. *Jak předcházet nekázni aneb kázeňské prostředky*. Praha: ISV. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-14-3.
- [3] BRISCH, Karl Heinz, 2012. *Bezpečná výchova: budování jisté vztahové vazby mezi rodiči a dětmi*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0063-5.
- [4] BRTNÍKOVÁ, Marta, 1991. *Svět muže, ženy a jejich dětí*. Horizont. ISBN 40-003-91.
- [5] BŘESKÁ, Naděžda; VRÁNOVÁ, Lucie 2004. *Dávky sociální péče*. Olomouc: Nakladatelství ANAG. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 80-7263-228-0.
- [6] ČAČKA, Otto, 2000. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-060-0.
- [7] ČÁP, Jan, 1996. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV. Psychologie (ISV). ISBN 80-85866-15-3.
- [8] ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ, 2007. *Psychologie pro učitele*. 2.vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-273-7.
- [9] ČAPEK, Jan a Markéta ČAPKOVÁ, 2010. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. Praha: Portál. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-779-4.
- [10] DUMONTEIL-KREMER, Catherine, 2015. *Další dítě v rodině: výchova sourozenců*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0802-0.
- [11] FINDLER, Liona; Orit TAUBMAN - BEN-ARI, 2016. *Grandparents of children with disabilities: Theoretical perspectives of intergenerational relationships*. Cham: Springer International Publishing. ISBN 978-3-319-45515-0.
- [12] FILLIOZAT, Isabelle, 2011. *Dokonalý rodič neexistuje*. Brno: Computer Press. Bestseller (Computer Press). ISBN 978-80-251-3317-0.
- [13] GINOTT, Haim G., 2015. *Umění komunikace s dětmi: láska a selský rozum nestačí*. Přeložil Pavla LE ROCH. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0926-3.
- [14] GORDON, Thomas, 2012. *Výchova bez poražených: řešení konfliktů mezi rodiči a dětmi*. Praha: Malvern. ISBN 978-80-87580-06-6.

- [15] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8303-x.
- [16] HELUS, Zdeněk, 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.
- [17] JANDOUREK, Jan, 2007. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-269-0.
- [18] KOLÁŘ, Zdeněk, 2012. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3710-2.
- [19] KOUCKÁ, Pavla, 2014. *Zdravý rozum ve výchově: uvolněné rodičovství v hektické době*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0614-9.
- [20] KOUCKÁ, Pavla, 2017. *Uvolněné rodičovství: rozumně, citlivě a s menším nasazením*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1275-1.
- [21] KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [22] KUCHAROVÁ, Věra et al., 2019. *Česká rodina na počátku 21. století: životní podmínky, vztahy a potřeby*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici s Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7416-333-3.
- [23] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- [24] MATĚJČEK, Zdeněk, 1996. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8085-5.
- [25] MATĚJČEK, Zdeněk, 2005. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1056-6.
- [26] MATĚJČEK, Zdeněk, 2007. *Po dobrém, nebo po zlém?*. 6. vyd. Praha: Portál. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-270-6.
- [27] MATĚJČEK, Zdeněk, 2017. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-797-7.
- [28] MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9.

- [29] MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3872-7.
- [30] MOŽNÝ, Ivo, 2008. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-87-8.
- [31] MÜHLFEIT, Jan a Kateřina KRŮTOVÁ, 2021. *Rodina jako tým*. V Praze: Management Press. ISBN 978-80-7261-587-2.
- [32] NĚMEC, Jiří, 2002. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-012-3.
- [33] NOŽÍŘOVÁ, Jana, 2012. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha. ISBN 978-80-86131-91-7.
- [34] PRŮCHA, Jan, MAREŠ, Jiří a Eliška WALTEROVÁ, 2003. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-717-8772-8.
- [35] ŘÍČAN, Pavel, 2013. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0343-8.
- [36] SOBOTKOVÁ, Irena, 2001. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-559-8.
- [37] SOBOTKOVÁ, Irena, 2012. *Průvodce rodičovstvím*. Břeclav: Eva Klimovičová ve spolupráci s nakl. Adamira. ISBN 978-80-904217-3-8.
- [38] STOPPARD, Miriam, 2013. *Milované vnouče: rady pro babičku a dědečka*. V Praze: Slovart. ISBN 978-80-7391-679-4.
- [39] STRAUSS, Anselm a Juliet CORBIN, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce. SCAN. ISBN 80-858-3460-X.
- [40] ŠPAŇHELOVÁ, Ilona, 2008. *Průvodce dětským světem*. Praha: Grada. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-1907-8.
- [41] ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [42] VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8308-0.

[43] VANÍČKOVÁ, Eva, 2004. *Tělesné tresty dětí: definice, popis, následky*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0814-0.

[44] WEIKERT, Annegret, 2007. *Výchova dítěte: osvědčené rady a řešení pro rodiče dětí každého věku*. Praha: Vašut. Velký praktický rádce. ISBN 978-80-7236-527-2.

Elektronické zdroje:

[1] ČSSZ, ©2022. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. [cit. 2022-04-17]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz>

[2] CHMELOVÁ, Veronika, ©2022. *Děti a domácí práce* [online]. [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.opppvyskov.cz/index.php/pracoviste/boskovice/93-rodic-boskovice/357-deti-a-domaci-prace>

[3] JOANIDISOVÁ, Marta, 2014. *Specifika vícečlenných rodin*. Brno. Diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ. Fakulta humanitních studií.

[4] LÉVKOVÁ, Lucie, 2009. *Sebepojetí u dětí z rozvedených rodin*. Brno. Diplomová práce. MASARYKOVA UNIVERZITA, Filozofická fakulta.

[5] MPSV, ©2022. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2022-04-17]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/>

[6] OTÁHALOVÁ, Veronika, 2016. *Specifika výchovy ve vícečetných rodinách*. Hradec Králové. Bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ. Pedagogická fakulta.

[7] REKTOŘÍKOVÁ, Anna, 2011. *Výchova dětí ve vícečetných rodinách*. Olomouc. Bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Pedagogická fakulta.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

aj. a jiné

atd. a tak dále

ČSSZ Česká správa sociálního zabezpečení

MPSV Ministerstvo práce a sociálních věcí

např. například

OSVČ osoba samostatně výdělečně činná

PPR Přirozené plánování rodičovství

RD rodičovská dovolená

tzv. tak zvaný

ZUŠ Základní umělecká škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Schéma kategorií a subkategorií	49
Obrázek 2 Paradigmatický model (vlastní výzkum, 2021/2022)	65

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Stručná charakteristika rodin	47
---	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Rozhovor R10

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOR S R10

AŠ: Kdyby to bylo možné, že byste mi jakoby popovídali teda o té vaší rodině, jak jsem vám říkala. To téma mojí diplomové práce je specifika výchovy ve vícečetných rodinách, a já bych vás teda na začátek poprosila, jestli byste mi nějak uvedli tu vaši rodinu – váš věk, počet dětí, jaké máte děti a tak jako jak byste se mi nějak jako představili.

M: Jo, tak jsme spolu pětadvacátým rokem, je nám 46 – oběma stejně.

O: Jsme stejně mladí.

M: A dětí máme 7 s tím, že nejstarší teď vlastně má jednadvacet, pak jsme měli chlapečka, který nám umřel po porodu jako druhý miminko, pak máme Aničku, té je 16, Mařence je 14, Jankovi je 11, Matýskovi 9.

O: Pojď, to dáš. (smích) Verunka bude mít 6.

M: Ne, Verunka má 5 a Karel, toho máme v pěstounce, ten má 3. Takže takhle. Karla v té pěstounce máme vlastně od jeho půl roku – dva a půl roku. Takže to je takhle základní. My jsme oba dva jako pedagogové, to znamená, že já jsem na mateřské, jsem na mateřské víceméně většinu té doby, jako učila jsem chvíli mezi Dand'ou a Aničkou jsem učila a pak vlastně s dětma jsem dělala takový to cvičení rodičů s dětmi, vedla jsem semináře a lektorovala jsem jako akreditový kurzy právě pro cvičitelky, dělala jsem výtvarky, protože já mám 1 stupeň a specializaci tělocvik a výtvarku, takže jsem to dělala jakoby tak s dětma. A teď jsem doma. Teď jako od té Veroniky už nedělám nic, už to nejde, protože máme ještě vlastně 2 celiaky, takže to ještě do toho trochu taky hodilo takový vidle, že vlastně musím uvařit. Mařence už teď ne, jí už na gymplu vaří, ale že nebyli ochotni, jakože nebylo. Už jsou 5 let jako takhlenc, mají tu dietu, takže jim musím vlastně dennodenně vařit, že se o ně nikdo nepostará, tak to je tak. Co chcete slyšet dál? Ptejte se.

O: To je jako ne, že neděláš nic, ale pořád děláš něco.

AŠ: Asi tak, no já spíš budu poslouchat vás, co mi budete povídat a já vám vlastně řeknu jenom nějaké jakoby záchytné body, které by tam měly zaznít. A teď teda jenom jestli mi řeknete, jestli bydlíte v domečku, nebo jak to máte doma třeba rozdělené.

M: Máme dům, máme velký dům, rodinný domek. Jako začínali jsme samozřejmě ne ve svém, byli jsme v bytě, ale teď jsme posledních 12 let v domě. Takže máme dost prostoru s tím, že máme svou ložnici, že ti nejmladší Verunka s Kajkou – školkáčci jsou spolu, Janek s Matýskem – ti mají od sebe 2,5 roku, tak ti jsou spolu kluci, Anička s Mařenou jsou spolu v pokoji – ty jsou 2 roky od sebe a Dand'a – jako ta nejstarší – ta má svůj pokoj. Takže máme všichni to... Dole máme klasicky – kuchyň, jídelna, obývací – velký prostor,

ve kterém jsou furt všichni, takže teď bylo – to jste i slyšela – hrozně těžké je odsud vyhnat. (smích) A jestli chcete, tak se sama ptejte a já vám jako budu vykládat, ale ať nevykládám něco, co se vám hodit nebude.

AŠ: Dobré, pokračujte takto, já si ty informace potom protřídím a urovnám. Vlastně od paní vedoucí mé práce mám instrukce vám do toho co nejmíň zasahovat a kdyžtak jen nasměrovat na ty připravené okruhy.

O: Ale má to být o výchově.

AŠ: Ano. Jakoby druhý bod, který se vás chci zeptat, jak byste mi specifikovali vaši výchovu.

M: Já když budu používat i to, co říká ta nejstarší, té už bude 22, tak na jednu stranu jsme asi hodně přísní, nebo... Televizi máme jen přes počítač, takže televize u nás nejede, děti nemají počítač, chytré telefony mají až na gymplech a s tím, že mají omezený čas na mobilu, s tím, že chceme, aby mobily byly dole. Počítač samozřejmě doma máme, ale pracujeme na něm dole, takže já vidím, kdo kdy na něm je. Neznají počítačové hry.

O: Toto je nejhorší ta distančka, kdy vlastně ty počítače potřebují a my už nejsme schopní ohlídat, jestli si tam nějakou tu hru nenajdou.

M: Ale víceméně počítačové hry u nás nejedou. Ale snažíme se jim to vykompenzovat, takže naše děti strašně moc čtou, všechny hrají na hudební nástroje, to znamená hudebky a tady toto, chodíme s nimi ven, sportujeme, výlety.

O: Děláme na zahradě.

M: A máme zahradu, včely. Sice jsme město, ale my jsme na kraji města. Máme rádi – já nevím, jak bych to řekla – takovou tu starou výchovu, kdy všichni doma něco dělají, máme bodový systém povinností.

O: Děti teda, děti si musí zapisovat body, já ne. (smích)

M: Takže už několik let a už to zavedlo plno mých kamarádů a přátel. Máme takový bodový systém – popíšu, chcete to?

AŠ: Ano, chci.

M: Mám hodnocené práce na různé body – 1 bod odpovídá asi 2 minutám mé práce. Chci, aby každý den každé dítě mělo tolik bodů, kolik má roků. Takže tam vlastně ta 5 letá zastane asi 10 minut mé práce a ví, že vyskládání myčky – 4 body. Máme to na čtverečkovém papíře krásně udělané – den, jméno... Takže oni si jedou, vybarví si 4 body a podobně. Máme to, aby věděli, kolik kdo dělá. Setření podlah, hlídání dětí je v tom. Takže aby každý den si to splnili ve všední dny. A hlídám si to, snažím se je za to motivovat odměnou – že něco malého dostanou – nové ponožky.

O: Hlavně v tom bodovém systému není úklid vlastního pokoje, to je jako samozřejmost.

M: Ne, tam jsou ty práce – jakákoliv činnost, co jsem si spočítala, je obodovaná – umytí záchodů 4 body, umytí umyvadla atd., takže oni už sami ví, případně já jim říkám, co je potřeba dělat. Takže ví, že chci, aby ten den ty body měli, když je nemají, tak to musí dodělat o víkendu a zároveň ví, že když přijdou, že chtějí jít ke kamarádovi a já řeknu – nezlob se na mě, podívej se, celý týden nic nedělals, takže to ty body dohání. Jakože to máme takový – nechci, aby to bylo byla jako taková sekera, chci, aby to byla orientace v tom, jak se doma do toho zapojit, protože jinak bych se zbláznila.

O: A co je potřeba samozřejmě udělat a navíc se do toho systému ještě podílí cvičení na nástroje. Takže nejenom práce jako fyzická, ale i tady tohle, takže si to ty děti už i hlídají potom samy mnohdy – ne vždycky, ale mnohdy.

M: Protože já nevím jak u vás, ale u mě každý řekne – máte velké holky... Blbost, protože stejně pro mě je nejvíc vyčerpávající to, že pořád musím kontrolovat, jestli každý dělá to, co dělat má. Opravdu když to pustím, tak oni – jako do školy si dělají věci velmi svědomitě, to žádná – ale prostě si zalezou do toho pokoje, začnou si číst a dělat jen to, co chtějí, ale že by něco udělali... Opravdu vždycky v nějaké době, kdy vypustíme bodový systém a čekám, že jako z lásky k mamince, aby se neudřela, tak.... Ne.... Toto se nám teda – já vím, že by tak výchova dopadnout měla, ale nějak se nám to nepovedlo úplně takto. Ale je to tak, že řeknu – nemáš body, nezapomeň, že budeš něco chtít. Takže tady tímto způsobem asi. Jinak oni sami mezi sebou navzájem potom hodnotí – ty vogo, ty jsou tak rozmazlený...

O: Jako ty jiný děti.

M: Jako ty jiný děti. Jakože zpětně v určitý okamžik jim vadí, že po nich něco chceme, ale pak, když si spolu povídají, tak to ti starší hodnotí, že je to dobře, že něco dovedou, že něco za sebou vidí, nemají promarněný den. Pak mají problém trochu v kolektivu, že jsou hrozně činorodí, že jsou zvyklí pořád – ne něco dělat, ale neflákat se.

O: Nepromarnit čas.

M: Nepromarnit čas. Ale tak už mají takové kamarády, kteří jsou podobní.

O: Asi možná tam bude pro vás zajímavé to, odkud jsme vyšli.

AŠ: Ano, to taky.

O: Protože Maruška je z 5 dětí nejstarší, kde na ni bylo hodně kladeno postarat se o mladší sourozence, taky bydleli na kraji Brna v zahrádkářské kolonii, kde bylo pořád co dělat.

M: Víceméně jako s malým hospodářstvím, že jsme měli velkou zahradu a zvířata. Takže já jsem vyšla z tohoto.

O: Já jsem z bytu a ze dvou dětí, takže já jsem nikdy nic moc dělat nemusel, takže tam jsme si to samozřejmě nějakým způsobem museli srovnat, ale ti chlapi si to srovnávají často líp, že to přijmou, co ta žena vymyslí. A potom jsme hodně dobrého získali vlastně na táboře, kde jsme se poznali. A tam teda to bylo hodně o řádu, o výkonu, tam jsme si teda přinesli i určitá negativa, jako z toho, protože člověk pořád chce ten výkon podávat i sám o sobě. Ale naučili jsme se tam i s dětmi dělat nebo je svým způsobem vést, byť to nebyly naše děti vlastní.

M: Ale co se týká toho výkonu, tak děti jedou samy – to si myslím, že jako... Co se týče školy, tak vůbec – teď možná kluky tak řeknem – flákáš to, ale jinak si jedou sami, to si myslím, že jsou úplně ve svobodě.

O: Jako samostatně.

M: Samostatní, tak s tím vůbec nemáme problém. Abysme nadávali za známky, to se nám asi nestalo, jenom vidíme, že když je jedničkář a párkrát mu to ujede, tak řeknu – prostě ty slovíčka si sedneš a naučíš se. S těmi nástroji taky po nich hlídám, aby každý den cvičili, protože ten dar mají, ale zas je nedřem, hrají – mají 3x 10 minut denně, což není nic hrozného. Takže to jsou jako věci, co po nich chceme. A jinak teda musím říct specifika výchovy teď po té karanténě, že si vystačíme sami, že oni si hrozně hezky spolu hrají, to vidím, že my teda máme hry, že jo? Hromady společenských her a to jako – kluci jsou spolu, takže ti spolu lítají, střílejí po sobě, chodí spolu běhat a tak a vždycky si najdou, že tady někdo tak bloudí a hledá a najde si někoho, kdo si s ním jde zahrát, takže něco vytáhnou a zahrají si spolu, což si myslím, že je úplně úžasné. To stejné vlastně o prázdninách – celé prázdniny kromě tábora jsme spolu a oni fungují jako banda, že už nepotřebujeme moc nikoho dalšího. I když samozřejmě s přáteli jezdíme, máme akce. Tím nechci říct, že bychom se izolovali, to vůbec ne, máme hromady dalších takových rodin, a je jedno, jestli mají 2 nebo 5 dětí, ale toto si myslím, že je pro ně úžasné, že když se naštvou na nás, tak si můžou zajít za někým jiným. Když se naštvou na někoho mezi sebou, tak vždycky najdou někoho, s kým... My jsme skončili s tolika dětmi... My jsme původně říkali – 1 dítě málo, 2 málo, 3 jsou dva proti jednomu, takže jsme měli naplánované 4. Ale právě po tom, jak nám umřelo to druhé miminko, tak to chvíli vypadalo, že budeme mít jedináčka, tak jsme přestali už nějak plánovat – to si člověk vždycky něco vymyslí a pak mu to nějak nefunguje a je naštvaný. Takže to skončilo tak, jak to skončilo, no. Ale jako děti si asi rozumí, jako mají se rádi a rozhodně neřešíme jako nějaké úplně... Hárají se někdy, jsou mezi nimi bitky, naštvou se mezi sebou navzájem, ale mají se rádi.

AŠ: Vy jste mi tak krásně obsáhla první 4 body, že já se nestíhám vás ani doptávat. Právě úplně všechno jste mi řekla. Právě jsem se ještě chtěla zeptat – mám tady bod, jestli teda všechny děti byly plánované a jestli byste byli otevření ještě nějakým dalším dětem.

O: Tak plánovaná byla jenom nejstarší.

M: Dand'u jsme plánovali, ta vyšla přesně tak, jak – první dovolená, první dítě.

O: Tak to jsme neměli.

M: To ne, ale že to tak jako vyšlo a pak jsme právě nějakou dobu nemohli otěhotnět, pak jsme měli toho Stanička a pak jsme tak nějak přestali plánovat, to se ještě nevědělo, on měl vrozenou vývojovou vadu a zkazili, vlastně neudělali ty vyšetření, které by nám řekly, jestli se jednalo o genetickou, nebo proč to bylo. Měl anencefalus. Já jsem to vlastně zjistila ve 4. měsíci těhotenství – no, ve 3., 4. na tripple testu a pak na ultrazvuku, takže tam vlastně – jenom aby to zapadlo do toho kontextu – tam nám vlastně říkali, že byl dobrý doktor, že by mě poslali na potrat, ale riziko potratu je stejné jako riziko, kdybych to miminko donosila, ale že stejně umře. Takže my jsme ho donosili a fakt se narodil živý, takže jsme ho pokřtili, on umřel ten den ještě a pak už člověk tak nějak přestane plánovat. Jako samozřejmě že to bylo těžké, to byla taková zajímavá etapa. No a pak jsme vlastně, když jsme otěhotněli znovu, tak Anička vyšel blbě Down – tak ono je to jako, když máte 1:200, tak už je to jako pozitivní. Takže to bylo taky takové jako trochu drsné, ale je zdravá, šikovná, je na gymplu, takže všechno v pořádku. Tak pak už jsme na ty tripple testy nechodili. Protože stejně oni to zjistí na ultrazvuku – to jenom tak mimochodem. Takže my už jsme to pak neřešili, věděli jsme, že bysme

další dítě chtěli, to jsme měli tu Aničku, pak jsme to zas neřešili. A Anička se narodila krásně, že jsme ji vlastně necelé 2 roky po tom Staničkovi, takže my jsme ji vlastně křtili na Staničkovy jakoby narozeniny. Tak to bylo takové moc hezké jako zadostiučinění. Do 2 let se nám narodila Mařenka, potom jsme vlastně víceméně nechávali volný průběh – já tím, když kojím, tak fakt neotěhotním, takže jsme to moc neřešili. Takže za 3 roky se narodil Janeček.

O: Pak jsme museli řešit auto, takže jsme koupili 7místné, takže jsme měli pořád ještě místo.

M: No a pak vlastně já jsem 2x brzce přišla o mimčo v tom 7. – 8. týdnu, ale bylo to neplánované. Ale byli jsme těhotní a v té době jsme z toho vždycky měli radost. To byl ten pátý Matýsek, ale neuměla jsem si představit, že moje jako...

O: A Matěj – pozor – ten skončil po dlouhém rození císařem.

M: No, ale to já jsem ještě nedošla k němu.

O: Aha.

M: Protože to byly ty 2 před ním, víš, jak jsem 2x potratila. A neuměla jsem si představit, že moje jako plodné období skončí tady dvěma, protože předtím se mi to nikdy nestalo, to bylo v takovém tom prvním, když člověk zjistí, že je těhotný a vlastně po 14 dnech jako to... Takže u jednoho jsem ani nestihla jít k doktorce, jenom jsme si to jako tak nějak potvrdili a u druhého to bylo hned po té první návštěvě. Takže to jsem si neuměla představit, takže Matýsek byl pak úplně obrovský zázrak a hrozně jsem byla ráda. A s ním jsem při kojení... Jo a s ním jsem ležela v nemocnici už předtím, protože jsem měla arytmie, byl velký, točil se mi na zadeček, bylo to takový jako náročný ještě s těmi dětmi doma. Takže i ten porod byl – moje gynekoložka říká – on se pořád točí na ten zadek, to je na císař. Tak mi ho začli vyvolávat a skončilo to akutním, úplně šíleným císařem po celém dnu, kdy už... Takže se narodil a pak ještě během toho šestinedělí jsem přišla o mléko a bylo to takové, že člověk nemohl vůbec nic – fakt jsem jenom seděla s tím mimčem a s 5. miminem jsem si nevěděla rady, to bylo úplně šílené. Takže po té, co trochu odrostl, jsem říkala – fajn, tak my už máme, konečně jsme doma všichni. Už jsem konečně cítila, že chci tuto kapitolu uzavřít. Takže když jsme potom otěhotněli nečekaně – jako opravdu nebyla plánovaná – s Verunkou, tak jsem brečela. Ne že bych nechtěla další dítě, ale že jsem necítila sílu, jak to zvládnout. Vlastně s 5 dětma jak to budu zvládat. Takže ne že bych nechtěla to dítě, ale že já, když jsem těhotná a potřebuju spát 24 hodin denně, když spím málo, tak mi přijde, že mi to chybí a už toho bylo hodně. Akorát během té Verunky se ukázalo, byla jsem v nemocnici s tím jedním – byl Janek celiak.

O: Ale ona Verunka už...

M: Ne, to bylo během těhotenství. Já jsem jako těhotná byla nejdřív s Janečkem...

O: Ale tos byla tak v půlce zhruba, ne?

M: Pak s Mařenkou právě v nemocnici a potvrdila se jim ta celiakie. Takže mně tak jako docvaklo – tý jo, tak to bylo pro to, abych s nimi mohla být doma a vařit jim, protože se muselo chodit do školky už s celodenním navařeným jídlem. A pak, když se i ta Verunka narodila, tak byla hrozně štístko a on pak tatínek onemocněl, takže zase jsem zjistila, že to bylo pro mě požehnání, protože jsem mohla být s ní doma na mateřské a starat se ten poslední rok o tatínka – máme ho kousek. Jako že jsem odvedla děti do školky a mohla jsem utíkat za ním. Takže ve výsledku ta Verunka, a ona nás všechny držela tím svým smíchem, to roční dítě jako. Takže to bylo takové požehnání. A co se týče Karla, tak to jsme si, už když jsme měli to první, už když jsme spolu chodili, tak jsme znali rodiny s pěstounskými dětmi. Takže jsme věděli, že jako bysme do toho možná šli, že na to asi

máme, oba dva s tím souhlasíme. A ten kurz jsme si dělali po prvním dítěti – vlastně jak jsme měli Dand'u a jak jsme potom nemohli otěhotnět, tak říkám – tak jdem do toho. Během toho kurzu se nám vlastně narodil a zemřel Staník, tak oni nás dali vlastně k ledu na chvíli. Pak se ozvali vždycky, když jsme byli těhotní nebo kojili, tak... S tím pěstounstvím je to tak, že respektují sourozenecké konstelace, takže se snaží dávat dítě jako nejmladší dítě do rodiny, aby nenabourali... Takže po Verunce, když se nás zeptali, tak jsme řekli, že my z toho jako nevycouváme, jestli to bude potřeba. Takže tak jsme přišli ke Karlovi. Měli jsme, než se to zase všechno vyřídilo a vyjasnilo, tak v okamžiku, kdy nás zařadili do šuplíku, že nám můžou dát dítě, tak jsme měli do 2 měsíců půlroční miminko – zdravé, bílé. Takže oni fakt pěstouni nejsou. Takže takhle to bylo asi u nás s dítětem. A teď už to máme vyřešené – mám odstraněné vejcovody.

AŠ: Takže žádné další už se...

M: Moje maminka byla jako hrozně dlouho, dokud neměla nějakou operaci, kterou musela podstoupit, tak já bych mohla asi rodit děti do 60. (smích)

O: Těch motivů tam bylo víc samozřejmě pro to, protože jednak nepravidelný cyklus, jednak samozřejmě už omezené možnosti.

M: Já jsem měla 2 císaře, Verunka se rodila taky císařem.

O: Ano, Verča šla taky císařem.

M: A nechci brát hormonální, to se mi přičí, takže na doporučení to byl jako skvělý dárek k výročí.

AŠ: Tak odbočím k další kapitole. Jak doma řešíte pozornost, když je vás tolik? Těch dětí – ne jako vaši, ale samozřejmě že ty děti potřebují nějakou pozornost vás – vy jste dva a těch dětí je víc, tak jak to dělíte.

O: Tak takovým oblíbeným klišé je to, že když mám málo dětí, tak jim můžu věnovat víc pozornosti. Což ovšem nemusí být vůbec pravda, to si dokážeme zdůvodnit i přesný opak. Já si myslím, že je velká výhoda toho, že oni se mají navzájem a že samozřejmě asi nikdy těm dětem nedáme pozornosti, co potřebují, ale když zrovna nemůžeme, tak jsou tam ti jejich sourozenci. Není to jako náhrada, ale je to tak, že když nemůže jeden, zaskočí druhý.

M: Jako u nás máme plno přesně, jak o tom mluvíte, na to myslím, tak teď po té coroně se o všem hrozně těžko mluví. To byly 2 roky úplného chaosu, plus ještě do toho nám přibyl ten Karel, což je taky totální chaos, protože to je zas něco úplně jiného, jak je zpožděný a velký. Ale snažíme se, měli jsme jako – snažili jsme se o komunikační večery. Ty ale vyprchaly, že si je bereme po jednom – jedno dítě, jeden s jedním – jako večer takový... Idea – neříkám, že to vždycky funguje, ale pravidelně já , dítě, hromada křupek, nějaké

dobré pití, zavřeme se třeba do ložnice, sedíme spolu večer a povídáme si. Takže komunikační večer a že tak chceme vystřídat děti. Snažila jsem se, když to šlo, odpoledne s dítětem – vezmu do města, něco s holkama vyberu – oblečení, nebo s klukama jdem do cukrárny. Před korunou jsme se snažili dělat i tzv. víkend – jedináček. To znamená – ve farnosti nám to tenkrát pojmenovali víkend – sirotci, protože my zbytek dětí udáme, jedno vezmeme, na víkend s ním jedeme, ono si řekne, co chce. My se snažíme ani nešetřit, aby to bylo, jak kdyby byl jedináček, že ho vezmeme do restaurace, že si to jako vychutná. To jsme se snažili jednou do roka, teď jsme si říkali, že kdyby aspoň... Ale děti teď přišly s tím, že by moc chtěly, že ony budou i – tím, jak jsou starší a máme toho Káju, kterého je fakt hrozně těžké hlídat – tak říkají: my budeme jako ho i hlídat, ale chceme to zas obnovit, takhle vyrazit – máme auto, ve kterém se dá spát.

O: Tys říkala, že nešetříme na dětech, ale šetříme na tom provozu, protože přespíme v autě.

M: Jo, ale můžeme.... Jako není normální brát všechny děti každý víkend na nějakou bobovou dráhu, do aqvaparku... Jo, to se nedá. Takže to dítě si zvolí, kam by chtělo a vlastně ten víkend dostane. Tak to taky jako se snažíme dělat nebo obnovovat. Jako říkám, do plno tady těchhle věcí nám hodila vidle karanténa. Já nevím, jak u vás, ale u nás mi přišlo, že pak už všechny tady ty věci nacvičené – ne nacvičené – tady ten řád jako padl a bylo to jenom o tom přežít. Já mám vždycky hroznou radost, že už to začíná, my se tak rozjedem a už jsme zas tady všichni zavření. A samozřejmě já teda večer, když jdu spát, hrozně moc přemýšlím nad tím, co které dítě potřebuje, jestli jsem jenom nehlídala, jestli jsem si našla i čas. Přemýšlím o tom a druhý den se snažím a případně si to řekneme.

AŠ: A třeba konflikty jak řešíte? Když pozornost máte vyřešenou. Konflikty – určitě je doma máte, předpokládám, je vás plný dům. Tak jak řešíte ty konflikty, případně rivalitu mezi dětmi, jestli nějaká je.

O: Rivalita asi taková nezdravá ne a pravděpodobně asi ani soutěžení nebo vynucování si přízně asi taky ne.

M: Jako vím o tom a hrozně se snažím, aby to tak nebylo. Naše děti jako i proto každý hraje na jiný nástroj, aby se neporovnávaly, na to jsem myslela. Nebo vím, že děti a jejich... se střídají... my máme tady BiGy a CiGy , tak jako se střídají na tom, kam jdou, aby...

O: Na osmileté gymnázium.

M: ...aby se nesrovnávaly. Takže my sami se snažíme je nesrovnávat a přijde mi, že... A vím sama – jsem z 5 dětí, že takový ten pocit, kdy si myslím, že se po mně chce víc, nebo mě mají míň rádi, že tam u toho dítěte vždycky bude a není to tím, že by to ten rodič dělal

špatně, ale je to tím, že to dítě je prostě dítě a má dětské myšlení, ale snažím se, aby to moje děti necítily.

O: A tak i ty děti se samy srovnávají a my jim to neříkáme, víme, že to nemůžeme. Myslím si, že ani do nich neprojektujeme nějaká svá nenaplněná očekávání nebo vlastní, co se nám nepodařilo. To si myslím, že tímto jako poznamenání nejsou.

M: No, nástroj si vybírali víceméně sami – teda myslí si, že si ho vybrali samy. (smích) Na gympl chtěli jít sami, byla to jejich volba, jenom jsme jim pomohli. Výšku si taky vybírali sami – necháváme tu volbu a ani je nemáme nasekaný po sobě, nejbliž jsou ty 2 holky 2 roky, ale jinak jsou tam 2,5 – 3 roky, 5 let, takže nejsou úplně... Takže my se je snažíme chválit každého za to, co se jim daří – 5 jazyků lásky, že jo? Takže to se snažím i vyjadřovat jim, co se mi... Ke každému i přistupovat jinak. Mě fascinuje to, jak každé to dítě je jiný a i potřebuje něco jiného, jinak po něm musím něco vyžadovat – jiným způsobem, to je tak náročné – furt to v té hlavě přepínat, že to, co platí na jednoho, neplatí na druhého, to co jednomu pomůže, druhému ublíží a tak podobně. Tak to je asi to, co je vyčerpávající na tom, na těch sedmi.

AŠ: Jasně, a tedy nějaké konflikty mezi sebou nemají?

M: Není to tak hrozné, jako občas zařvou, ale jdou si postěžovat k někomu jinému navzájem mezi sebou. A že by to bylo dlouhodobě?

O: Ale jo, tak vynadají si, ale že by tam byla nějaká...

AŠ: Spíš jestli do toho musíte nějak zasahovat, nebo jsou schopní si to vyřešit sami. Případně když do toho zasahujete, tak jak to řešíte.

O: Tak pokud se člověk udrží a nezřeže je. (smích)

M: Nech toho, kdys naposledy to? Já právě myslím, že vůbec tady to. Mně přijde, že tady u nás je víc klid, než když jsme byli my malí.

O: Jako u vašich?

M: No.

O: Dobře, ale taky tam byli tři kluci po sobě mezi dvěma holkama, takže to vytváří taky trošku jiný automatizmy. I ti kluci dva, když jsou, ti se taky dokáží někdy pohádat.

M: A nebo už jsem stará a konflikt – jako klučičí pokoj, kterým se nedá projít, je to hrozné...

O: Smetiště.

M: Je to smetiště, tak mám na ně furt řvát? Nesmí k nám moc chodit návštěvy. Jakože plno věcí vypouštím já.

O: Chodí, ale jenom ty, co to mají podobně.

M: Že jako aby nevznikaly tady ty konflikty, tak asi plno věcí nechám být. Že postupně asi i s tím počtem dětí možná klesají v něčem nároky, že jsem ráda, že se mají rádi, jsou samostatní, že opravdu si myslím, že jsou dost samostatní, plno věcí je necháme dělat samotné a že to asi teda funguje. Protože my úplně... Jako jsme na sebe naštvání, ale spíš je to tak, že já jako největší, co vidím, tak není, že by se u nás jako křičelo nebo hádalo nebo byl konflikt, ale že jsem vyčerpaná, už taková jako dně, už ani nevím, kde se všechno válí. Přijde mi, že ten den na sebe občas všichni nějak štěknou, že to není hezké a tak, ale úplně že by se u nás jako řvalo a byly konflikty, tak úplně nejsou, že?

O: Jasně a když už nějaký...

M: Anička zadupe na schodech a odejde do pokoje, Maří – pubertáčka nám taky řekne něco škaredého, ale...

O: Jako pokud je nějaký konflikt, kde je potřeba zasáhnout, tak to zasáhneme. Neříkám, že vždy úplně šťastně, ale že by to pak zanechávalo nějaké extra viditelné vrásky nebo šrámy, to si myslím, že ne.

M: Jo, no tak když se budou hádat ti malí o nějakou hračku, tak jim ji seberu, každého strčím do jiného rohu a řeknu – ty budeš dělat tady toto, zadám jim nějakou práci, huknu na ně a je to. Já si fakt myslím, že spolu mají hrozně hezký vztahy. My jezdíme o prázdninách – máme přívěš, karavan – a hrozně nás baví, že jsme 3 týdny sami jako rodina, v karavanu spíme a právěže si vystačíme, že jsme taková – já říkám, že jsme smečka. A tak asi fungujeme.

AŠ: Dobře a nějaké tresty máte zavedené? Klidně jako – někde se bojí říct, že mají fyzické tresty, tak toho se nebojte.

M: Ne, my se snažíme spíš důsledky. U nás tím, že nemají tu televizi a ty počítače, mobily, tak zabavujeme knížky, zakazujeme – třeba Janek občas zlobí ve škole, tak zakazujeme kolečka – on hrozně rád jezdí – koloběžka, skateboard, ještě já nevím, jak se to všechno jmenuje.

O: Pennyboard.

M: A já nevím co. Takže má zakázané to, co má kolečka nebo jako ví, že když jim zavolá kamarád, ať si jdou ven zahrát fotbal, tak je nepustíme nebo něco jako. Musí dodělat, co neudělali. Tresty jsou většinou asi za to, že něco neudělají, co je opravdu důležité, takže si to musí dodělat a tím pádem není čas na něco jiného. Snažíme se jako důsledek.

O: Už jsme toho moc slyšeli o výchově, takže se snažíme ty důsledky.

M: Že jako pořád nějaké výchovné přednášky nebo tak občas slyšíme nebo se vzděláváme, takže furt na ty děti zkoušíme, ať už respektovat... Takže třeba u těch velkých se snažím,

když po nich něco chci, řeknu, do kdy to chci. Protože taky třeba nemám ráda, když mi někdo řekne – teď po Tobě chci toto... A já mám něco... Takže se snažím jim na jednu stranu dát prostor, do kdy chci mít co hotové a když to neudělají, tak řeknu – nezlob se, ale chtělas jít, tak až teď nemůžeš odejít, protože to musíš dodělat, jsme tak domluvení. Takže opravdu tady ty důsledky spíš. Jako snažíme se to vždycky narafořit tak, aby to vypadalo, že netrestáme, ale je to důsledek toho, že něco neudělali.

AŠ: Dobře, tak teď se teda ještě zeptám – nějaké finance a materiální zabezpečení rodiny – jak to máte doma pořešené. Jakože 7 dětí – nějaké nákupy, boty, oblečení – to stojí spoustu peněz, nějaké kroužky – jestli máte jen jeden příjem, nebo...

O: Jako řešili jsme to hned od začátku – my jsme vždycky měli společný účet. Na začátku, když jsme se vzali a ty první roky, to jsme byli fakt chudí, řekl bych. Potom, jak šly děti, rostla i mateřská i nějaké daňové zvýhodnění a tak. A máme štěstí tady v tomto smyslu na to,...

M: Máš dobrou práci.

O:..., že jsme nebyli zadlužení nikdy nijak významně, nebo že by nás to ohrožovalo. To, že jsme v domě, tak za to vděčíme tatškovi, který to z velké části zafinancoval.

M: Že nám přispěl. Vlastně od začátku nás nejdřív nechal samotné. My jsme se brali, když Standa ještě studoval dokonce, takže jsme se tak hezky jako naučili z mála a postupně nám pomohl Standův tatka, takže v tomto máme výhodu, proto jsme se nezadlužili tak s barákem, něco jsme splatili a něco nechtěl splatit. Takže v tom máme hrozně velkou výhodu. Já vím, že když jsme spolu chodili, tak si hrozně pamatuju na to, že říkal, když jsme se bavili o počtu dětí, že bys chtěl, aby ty děti mohly zažít to stejné, cos zažil ty – aby mohly jezdit na lyžích, na kole...

O: No, tak za komunistů jsme nejezdili do zahraničí, tak to je dneska o to jednodušší.

M: Jo, ale bylo to tak, že vy jste jezdili na lyže, ale my ne, protože na to naši neměli – já jsem z pěti. Vy jste měli kolo, já jsem dostala první kolo k maturitě.

O: Jasně. Vlastně Slovensko nebylo zahraničí, takže to jsme jezdili po republice jenom.

M: A tvůj tatka je hrozně šetřivý, to není, že by byl bohatý, ale že je hrozně šetřivý a pomohl nám a ty máš teď hodně dobrou práci, takže děti po sobě dědí, my jsme velká rodina – říkám, že nás je 5, to znamená, že mamka má 21 vnoučat, takže my si posíláme tašky s oblečením, s botami, se vším. To koluje, takže stačí, co se týče tohoto, dokupovat jen to hezké, což už je hodně velký rozdíl. Nemáme – já jsem nikdy neměla potřebu jezdit do hotelů nebo... Jako máme tuzemské dovolené, máme rádi čundry na kole, sami, koupili jsme fakt takový starý přívěs a užijem si s ním úplně nejvíc. Takže v tomto dokážeme

ušetřit, naše děti – jako holky jsou taky skvělé, nepotřebují značkové zboží, takže my opravdu, když nakupujeme, tak když mají výprodej – Tesco, Pepco, když najdeme výprodeje, tak jsou úplně spokojené. Jakože nehledají značky, ale přitom chodí hezky oblečení. To si zase pamatuju já z puberty, že jsem se styděla, jak jsme neměli moc peněz, a to bylo – já jsem 75. (ročník), to bylo 89, takže mi bylo 14, takže v té době jako nebylo a že jsem se styděla, že nechodím hezky oblekaná, že ten rozdíl tam byl. Takže to vím, že nechci, aby mé děti zažily. Ale já zase šiju moc hezké věci.

O: Jednak jsme naučení, že nám vystačí málo – řekl bych proti ostatním, ne že bychom si tady úplně žili jako v klášteře, ale jednak nemáme extra dluhy, nebo jsme nikdy neměli. Teď sice jo, protože... To je jedno, ne ještě další zahradní domek jsme koupili.

M: Ne, koupili jsme další dům

O: Aby měli kde startovat, ještě to není zprovozněné. Ale tak to jsme zadlužení teďka, ale tím, že opravdu žádné excesy takové nemáme nebo jsme neměli, tak to jsme nemuseli řešit. Za druhé – vystačíme relativně s málem. Za třetí – Danuška opravdu šije, takže dokáže i na tomto ušetřit a ty holky mají krásné věci.

M: A hrozně dlouho jsem na mateřské opravdu dělala ty různé semináře a cvičení, takže jsem vlastně na mateřské taky si přivydělávala tady tímto. Vždycky jsem měla nějakou bokovku. My, když jsme byli úplně na začátku, už když jsme spolu chodili, tak jsme chodili i uklízet a pak ještě dlouho jsme uklízeli, vlastně chodili uklízet – už jsme měli Dand'u a tak. Jakože jsme si přivydělávali. Teď bysme si asi přivydělávali jinak, že jo, to se bavíme o nějakých 20 let zpátky.

O: No ne, ale je to pořád v tomto se umíme tak nějak pohybovat. Já teda jsem 9. rokem ředitelem školy, ale zase to taky není záruka toho, že je člověk bohatý.

M: Ale má víc peněz, než kdyby učil.

O: Ale mám víc peněz, než kdybych byl řadovým učitelem, ještě navíc se daří, takže nemám problém s tím, že by mě někdo drbal na penězích kvůli nějakým problémům. Něco mi přinese i zapojení do politiky trochu tady na místní úrovni, takže to jsou taky všechno příjmy, které, když člověk nerozfofruje, tak je smysluplně využije, ale nepočítá s nimi, že je to standard. Takže to si myslím, že i těm dětem se snažíme takto předat. Pokud jedeme – teda to už jsme teď nedělali, ale dřív, když jsme jezdili s tím karavanem, tak třeba ta dcera, která měla problémy s utrácením peněz, tak ta počítala, kolik nás to všechno stojí.

M: A každý výdaj zapisujeme a sčítáme a oni vidí vlastně, jak nabereme naftu – a jéje, už to... Jakože počítají, kolik to... Takže vidí, že když si uvaříme, nebo když jako rodina si někde dovolíme jít na oběd, jaké jsou to rozdíly. Ale finančně jsme na tom dobře, myslím

si, že nejlíp, jak jsme kdy byli. Jakože se nemáme špatně. My tam vlastně máme ještě na toho Kajku – já mám jako malý plat.

O: To pěstounství, no.

M: Tam bylo teď asi 12 tisíc, jsem na něj brala jako příspěvek. Myslím si, že to je to poslední, že ony jsou nejlepší ty zážitky, co stojí málo.

O: Já si myslím, že když to někdo pořád přepočítává na počet lidí, tak pořád bychom byli v nějakém pásmu ne chudoby, ale někde bychom se tak pohybovali, jo? Ale tím, jak to máme doma nastavené, tak jsme bohatí vlastně.

M: Děti mají jako odměnu to, že jdou do Bonga, tady ty věci nejsou samozřejmostí, což by asi jinde mohlo být, že?

AŠ: Dobře. A ještě se zeptám – vy jste to tam už zmínili – nějaký váš volný společný čas, třeba volný dětí, váš, nebo společný jako rodina. Tak jezdíte na ty dovolené, jestli třeba přes týden se vám podaří nějaký...

O: Přes týden společně dost těžko, když je škola, každý je někde jinde.

M: Ale jinak my spolu jíme, že jo, pořád jsme tady dole...

O: ...v přízemí...

M: ...v přízemí a kdo se zrovna třeba neučí, tak tady nějak funguje. Takže my si fungujeme takhle spolu. Víkendy se snažíme trávit, no – buďto pracuju v sobotu, nebo vyrážíme na výlety. Teď byla corona, tak teď jsme dělali fotky, takže máme celodenní výlety, že? To nás baví prostě někam dojet, naplánovat na kolech a tak.

O: Jo, kousíček od Brna někde ujet a něco projít, to je taky možné. Nebo na tom zahradním domku práce, jako na zahradě.

M: Jo, děcka se tam hrozně vyblbnou, že tam nám chodí i kamarádi, když jsou ze sídliště. Takže nám tam přijdou pomoci, děcka tam lítají po zahradě, dělají blbosti, takže společný čas asi u včeliček. Takže něco mezi prací a tak. A my si občas ujedeme, děti nám dovolí a pohlídají a my jedeme sami.

AŠ: To jsem se právě chtěla zeptat, jak hodnotíte váš společný čas jako manželů, jestli na to máte čas, prostor, málo – moc.

O: No tak to bude asi vždycky málo, ne? (smích) Je fajn, že starší děti ohlídkají ty mladší, to nám taky mnozí závidí – hlavně ti, kteří mají, jak je Kája malý, tak mají taky 3 a podobně –leté děti a když my si můžeme dovolit odjet, tak oni nám závidí, akorát si neuvědomují, že...

M: ...my už jsme si to odedřeli na těch starších. (smích) Že jsme si je vychovali.

O: Takže když starší pohlídají, tak to jsme rádi a můžeme ujet na víkend.

AŠ: Tak jako daří se vám to jednou za čas?

M: Jo, vlastně nám se podaří tak 2x do roka jet si sami a 2x do roka jedeme na obnovu, což jedeme taky sami. Takže až 4 víkendy takto.

AŠ: Tak to máte krásné.

M: A pak teda žijeme z toho, že o prázdninách nám mamka teď hlídá 5 dní a můžeme vyrazit spolu sami na kole na čundr. Tak to kdyby nebylo, tak asi umřeme. (smích) Hledáme a chodíme tancovat, chodíme si do volejbalu večer. Že ony děti dostávají body i za to, že večer hlídají, takže oni jsou ochotní hlídat, že to je ještě taková – je lepší pohlídat, společně se navečeřet bez nás a dostat za to hromadu bodů, než umýt záchod. Takže je to taková jako symbióza.

O: Je pravda, že hlídají ta 14 letá a ty 3 starší, Janek ten 11 letý ještě ne.

M: To ne. (smích) Ti by se zabili.

O: Tak od těch 14, 13 let můžeme svěřit ty děcka minimálně na večer.

M: Asi nic nebylo tak těžké tam ještě poslední 2 roky s tím Kajkou, protože on je hodně velký, je zpomalený, ale je jakoby hrozně neposlušný. On má 3,5 roku, ale chová se jak rok a půl staré děcko, které vám furt po všem šmatlá, musíte mu stát furt za zadkem. Mu řeknete, že si nesmí hrát s vodou a stejně tam vyleze a bude. Tak fyzicky je schopný jak 3,5leťák...

O: ...mentálně ne.

M: A mentálně ne, takže on je opravdu hrozně vyčerpávající – to je jedna katastrofa za druhou, takže to je těžké i pro ty děcka na to hlídání, i pro mě. On nám udělal tak trochu, on to všechno tak jako hodně rozkopal, přiznávám. Fungovalo to líp, ale zas máme dobrý, ne, má nás hrozně rád, my ho taky, ale je to jako ještě o dost těžší, kdyby to bylo naše dítě, je to jiné.

O: Je to úplně jiné.

AŠ: Ještě se teda zeptám – nějaká jiná pomoc rodiny, kromě toho, že vám hlídají děti, tak jestli třeba babičky fungují, máte tetičky na hlídání nebo...

O: Tak Danuščina mamka ta může pomoci...

M: ...a hlídá.

O: Na moji mamku spoleh není, tak na taťku potom mého.

M: Že když se nám jako stane, že opravdu je potřeba toho odvézt, tamtoho, tam a je to víc, než kolik nás je a opravdu tam s někým musí být dospělý, tak povoláváme taťku, takže ten někoho někam zaveze, nebo zajistí. Ještě před rokem jsem nechtěla toho, když mu bylo ještě 7 Matýskovi jako, jezdit do města do hudebky samotného, takže ono stačilo, aby

onemocnělo dítě, manžel v práci a najednou potřebuju... Takže to jsme kdykoliv, když jsme zavolali, děda přišel. A moje mamka, vlastně tatínek mi umřel, teď je to 4 roky, tak je taková hlídací babička, že si ráda bere děti třeba na 1 noc a tak, že si ty vnučata tam tak střídá.

O: Akorát má moc vnučat jako od ostatních sourozenců, švagrů.

M: Ale třeba právě o těch prázdninách na těch 5 dní, to jsem si u ní zamluvila. Říkám – mami, jestli mi to neuděláš, tak to nesmíš nikomu jinému, tak umřu, tak to ví, že jako musí. Takže máme tady toto, no, hlídání.

AŠ: Jo, že vám to tak funguje. No a teda nějaké rozdělení povinností a rolí v rodině máte striktně dané, nebo ty děti, že zrovna někdo běží kolem, tak ty budeš dělat tohle... Kromě toho bodového systému, jak jste říkala.

O: Tak rozdělení rolí, to je jednoduché – Danuška je doma, tak má na starost domácnost jednoduše, to je jasné, to je jak práce. To znamená, že já chodím do práce pryč a ona pracuje tady. Takže na povel to de facto máš, že jo, já tady udělám samozřejmě, co můžu, ale...

M: Jako zkoušeli jsme to, ale zatím se nám to nepovedlo, ale ještě to mám taky v plánu, jakože když budu vědět kdy které dítě – jakože třeba dneska máš na starosti kuchyň, takhle se to myslelo – tak zatím moc ne, že opravdu spíš se ví, co je potřeba a dělá se to a podle toho si zapisují ty body. K tomuto jsme zatím nedospěli. Oni tím, že fakt všechny ty holky studují, tak to mají od rána, do toho ty hudebky a ještě nějaké sbory, fakt jsou taky akční, tak to mají od rána do večera. Takže já bych měla čekat, až mi někdo něco uklidí ze stolu nebo tak... Takže to se u nás jakoby neuchytilo, i když my jsme to jako děcka měly, tak jsem to chtěla zkusit.

O: Ale není potřeba, aby... Nebo takhle – nefunguje u nás to, že by bylo napsané dneska kuchyň uklízí ten, obývací ten... Oni přijdou a řeknou – mami, co je potřeba udělat?

M: Jo, přesně.

O: Nemáš body, udělej tamhleto, tohleto.

M: No, koho chytanu, tak ten... No, asi tak to je. Prádlo taky – to mi kdysi jedna kamarádka, že za to platí dětem, tak mají pětikilo za 14 dní a to se mi osvědčilo – to znamená, že vezmou špinavé prádlo z koše, vyperu, usuším, naskládám a vracím na postel. Nebo to, co je potřeba žehlit, snažíme se co nejmíň, tak vyžehlím. Takže chci, aby z koše ze špinavého prádla to šlo každému na jeho postel hromádka a takhle to mají na starosti 14 dní, tak za to mají pětikilo, protože zas jako už se ozývali, že by chtěli na brigády a mám

pocit, že my toho máme doma té práce tolik, že jako takhle je odměníme. Takže vlastně prádlo nedělám.

AŠ: Takže jakoby kapesné mají, dostávají a toto mají jako přivýdělek?

M: Toto mají jako přivýdělek, ty 3 velké se střídají.

O: Kapesné mají desetinásobek věku na měsíc, což není mnoho, ale...

M: To znamená, že v 9 letech dostává 90 korun a takhle. S tím, že jsme jednu dobu měli problém, že nám ta jedna dívčina doma brala peníze, takže jsme se rozhodli, že je bezpečněji uskladníme. Jako utrácela si je, většinou chtěla s kamarádkami něco dobrého, že chodili si všichni koupit a tak. Už je to pryč naštěstí, ale tak v té době jsme zavedli, že děti nemají u sebe peníze a že mají jakoby banku, že jim je zapisujeme a když chtějí, tak jim vydáme to, co chtějí a tak kontrolujeme... Je to ani neláká, když to nenosí v aktovce, protože jsme ve městě a chodí kolem těch obchodů, tak jako utrácet a tak. Tak co se týče tady toho finančního, tak peníze dostávají, dostávají od babiček, dědečků za vysvědčení nebo tak, dokážou si teda občas tady ty starší, když někomu hlídají... My už spíš jako pomáháme hlídat těm našim přátelům, že půjčujeme nějaké ze svých dětí. Tak si vydělají, vždycky nám to dají, my jim to připíšeme a potom jim to vydáváme, že je to takové. A že si to ani mezi sebou – že ti malí jsou ještě takové paka, že jsou schopní jako – oni to fakt nechápou jako lézt jim do šuplíku a ty peníze vybrat, to se pak těžko dokazuje, takže toto je jako jednodušší varianta pro nás a pro ně bezpečnější.

AŠ: To určitě. A ještě se vás teda zeptám poslední věc. Nějaký rodinný rituál, který by byl jako takové vaše gró, na čem si jako držíte.

M: Já myslím, že to je od rána do večera.

O: Tak rodinný rituál, když je škola, když se normálně dělá, tak pro mě je rituál to, že já vstávám jako první, i když teda holky jedou na 7 do školy a s těma, kteří jdou na osmou, společně snídáme, tak jsme tady ráno na snídani. Takže to je takové to o tom probouzení, Matýsek se vždycky hezky přitulí, Janek ten už jako puberťáci, tak to ne. Zás některá ta starší se taky přitulí, zase jiná ne, dělá ksichty – ne, tak to si z toho dělám legraci. Ale že tady je nějaké společné zahájení toho dne. No a pak to teda plyne, jak jsi říkala, vy se sejdete na oběd, což taky je tak, že se jí společně. Rozhodně rituál jsou víkendy – snídaneč ranní ani tak ne sobotní, to si vstává každý různě, ale nedělní snídaneč, vždycky večere.

M: Večeři máme vždycky společnou, pokud nedochází děti později a pak společná modlitba, že se sejdem. A je to nejen jako modlitba, ale jako povídání mezi sebou. To už jsme všichni, že se snažíme. Někdy jdeme později spát, že čekáme na ty nejstarší.

O: Teď nás ty starší holky zásobují každý večer nějakou komedií, resp. Step by Step, nebo jak to bylo...

M: Teorie velkého třesku.

O: Teorie velkého třesku.

M: Pak nás odmění tím, že se s nimi můžeme, že si spolu jako pustíme přes počítač třeba něco. Ale to jsme tak jako začali něco sledovat v té karanténě, protože to už nešlo.

O: Rituálem je i ta práce určitá, řekl bych. Co s těmi včelami je, tak to je taky svým způsobem rituál, byť je to práce.

AŠ: Mě zajímalo, jestli je něco takového, co si jako chráníte, nedáte vzít, co je pro vás jako tak důležité pro tu rodinu. Tak já myslím, že jste to jako obsáhli všechno. Moc vám děkuji za váš čas, sdílnost a upřímnost.